Dan PETRESCU:

Toată deriva asta a României provine din lipsa unei autorităţi reale în ţară

CONVORBIRI LITERARE

FONDAT 1867 DE „JUNIMEA"

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România serie nouă nr. 25 (1313) august 1991

GUSTUL MIERII

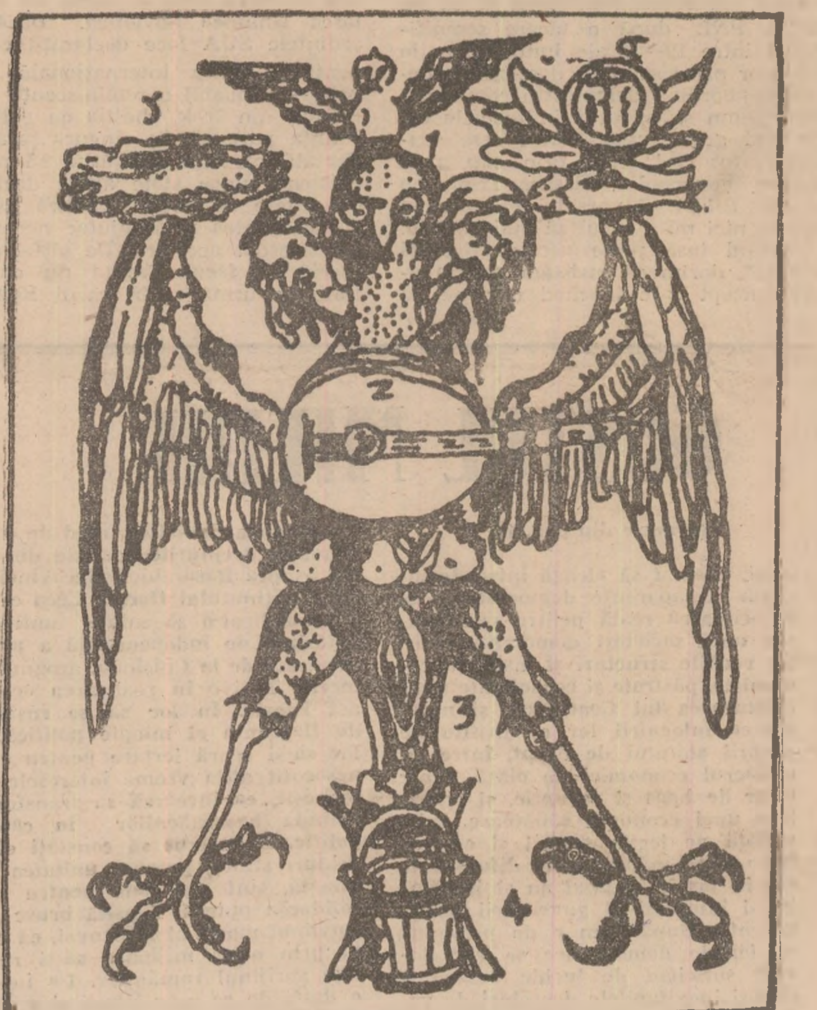
Indiferent cine s-a aflat în umba eşuatei lovituri de stat din Uniunea Sovietică, efectele ei erau greu de prevăzut. În mod normal, spectaculoasa răsturnare de situaţie de la Moscova ar fi trebuit să conducă la consolidarea puterii centrale. Dar cu adevărat întărite au ieşit republicile, dintre care aproape jumătate şi-au declarat independenţa, iar celelalte intenţionează să le urmeze exemplul. Marele imperiu sovietic se destramă şi Gorbaciov asistă neputincios. Revenit triumfător din Crimeea, s-a pomenit în mijlocul unor schimbări pentru care nu era pregătit, însă pe care s-a văzut nevoit să le încuviinţeze. A pierdut, probabil că definitiv, iniţiativa, preluată de preşedintele Rusiei, Elţîn. A consimţit pînă şi la suspendarea activităţii Partidului Comunist, scos în afara legii în cîteva republici. Reformatorul comunismului a trebuit să accepte că sistemul nu poate fi reformat, ci numai schimbat pur şi simplu, că jumătăţile de măsură, departe de a-i îmbunătăţi funcţionarea, abia dacă îi prelungesc agonia. Mai mult, că orice tentativă de democratizare stimulează reacţia violentă a elementelor conservatoare, ce nu se pot împăca cu gîndul pierderii privilegiilor. Puciul de la Kremlin a spulberat orice iluzie în privinţa posibilităţilor de modernizare a comunismului, avertizînd asupra constantului pericol de revenire prin forţă la dictatura de tip stalinist. În fond, marele învins este Gorbaciov însuşi, om cu idei mai liberale, despot luminat, dar tot om al sistemului pe cale de a se desface. Numele lui va rămîne însă viitorul aparţine de pe acum în istorie ca iniţiator al procesului de liberalizare a vieţii imperiului. altora. •

Situaţi în imediata vecinătate a colosului în agonie, i-am resimţit mai puternic decît alţii zbaterile. Vestea înlocuirii lui Gorbaciov a provocat nu doar legitimă îngrijorare, ci teamă pur şi simplu, de parcă am fi fost sub stăpînire rusească, iar nu un stat suveran şi independent. Primele declaraţii ale factorilor noştri de putere ambigui, păreau a nu avea alt rost decît acela al tragerii de timp spre a vedea încotro bate vîntul la Moscova. Ele au pus o dată mai mult în evidenţă mentalitatea de subaltern a autorităţilor române, obişnuite a-şi potrivi ceasul după orologiul Kremlinului. Cît timp ruleta rusească s-a învîrtit besmetic, şi preşedintele, şi partidul de guvernămînt, şi cele istorice şi parlamentul s-au purtat lamentabil. Situaţia cerea o atitudine fermă şi demnă, însă nu s-au ridicat la înălţimea ei. Noroc de primul Ministru şi de Alianţa Civică, ale căror nete luări de poziţie împotriva puciştilor şi, în genere, împotriva tentativelor de îngheţare a procesului de democratizare în Europa de răsărit au spălat ceva din ruşinea slugarnicei purtări a celorlalţi.

Succesivele răsturnări de situaţie din Uniunea Sovietică au avut, în ce ne priveşte, şi partea lor de bine. Căci ele au clarificat, în mai mare măsură decît platformele politice, decît propaganda de partid, chiar decît presa independentă, fizionomia principalelor forţe politice interne. Nu e deloc exagerat a spune că urcarea ori scăderea popularităţii acestora a depins de promptitudinea şi sensul reacţiilor faţă de evenimentele de la Moscova. S-a văzut fără dubiu că PSM nu este altceva decît un partid comunist deghizat, că partidele istorice sînt timorate, că FSN-ul optează, în situaţiile-cheie, pentru o conduită oportrunistă, mizînd pe foloasele ce se pot trage din echivocul circumstanţelor. Absenţa unei linii politice clare a partidului la putere, timiditatea cu care a înaintat, pe parcursul a numai trei zile, spre condamnarea comunismului, expectativa din primele momente, ca şi trecerea, cu surle şi tobe de partea victorioşilor, ridică serioase întrebări, dacă nu asupra repetatelor declaraţii de ataşament faţă de valorile democraţiei, cel puţin asupra capacităţii conducerii sale executive de a-şi concretiza în decizii politice programul. În consecinţă, e de presupus o redistribuire, în viitorul imediat, a opţiunilor electora-

(continuare în pag. 2)

Al. DOBRESCU

Mircea ELIADE

Fragmentarium oriental

De ce e greu de recunoscut Caragiale?

Însuşirile românilor– între psihologie, religie şi istorie(2)

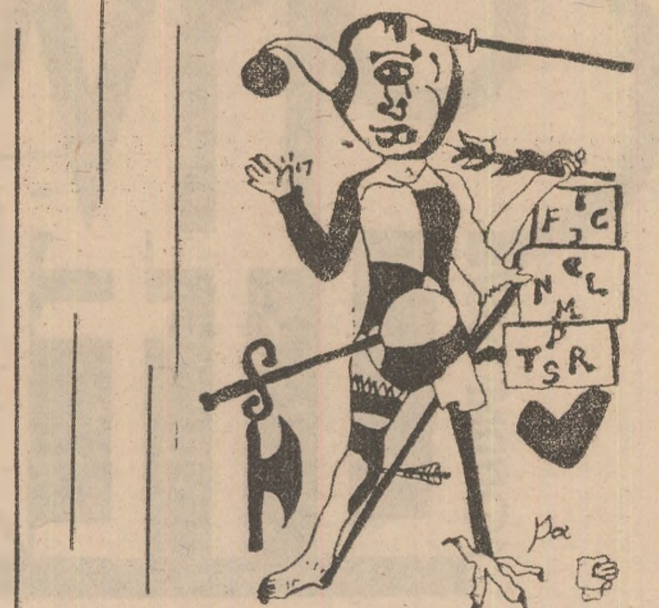
Aruncați în Orient

Schimbările radicale și bruște din Europa orientală sînt de natură să dea naștere pe de o parte la valuri de efuziuni lirice și patriotarde și pe de altă la o campanie de cîștigare a unui capital politic care în cea mai mare măsură este nemeritat, indiferent de partidul politic implicat. Exemplul cel mai concludent este evident PUNR, partid care și-a adus subit aminte de Basarabia, după ce un an și jumătate n-a existat în politica naționalist-comică a respectivei formațiuni decît Transilvania, patria pură, vatra, singur motiv de îngrijorare și unică preocupare a PUNR. Dar paleta exemplelor poate fi mult lărgită. Atît Președintele României cît și Alianța Civică au făcut în discursurile lor propagandist-istorice o greșeală capitală, care i-a indispus vizibil — și pe bună dreptate — pe basarabeni: au insistat, într-un mod care dovedește o radicală lipsă de înțelegere față de situația din Moldova asupra faptului că granițele acestei republici se opresc la Nistru. Pe de altă parte domnul Solcan a venit cu un mesaj stupid din partea FSN, semnat în mod uimitor de Petre Roman, din care aflăm uluiți că pactul Ribbentrop — Molotov și-a proclama, independența! PNȚ-cd, după bîlbîielile stîngiste ale domnului Lup din zilele loviturii de stat, este reprezentat la Marea Adunare Națională de la Chișinău de domnul Ioan Alexandru, care, fluturîndu-i pe la nas domnului Snegur un tricolor pe care era cusută o cruce, își începe cu Isus și termină cu un Aliluia un discurs care i-a înveselit pînă și pe blajinii moldoveni, explicîndu-le, printre alte minunății, că ei au fost morți și că au înviat. PNL, după o tăcere semnificativă între 19—21 ale lunii, apare la televizor prin persoana domnului Cîmpeanu, abordînd demnitatea combatantului demn și trecut prin focurile celor mai grele lupte, care-i cere sentențios tot ce-i trece prin cap, post factum, guvernului. Despre PSM, un fel de filială a partidului comunist chinez, nici nu e cazul să mai vorbim.

Trecînd însă peste aceste „fierberi interne", dorim să insistăm asupra unui concept care în mod clar ne va marca evoluția, cel puțin în următorii ani. Este vorba de „Europa orientală", ale cărei limite sînt astăzi clar trasate de țările apusene, aflate, probabil, în imposibilitatea integrării unui mare număr de state în ceea ce se numește în mod convențional „comunitatea europeană". După declararea independenței mai multor state foste membre ale URSS, granița dintre Est și Vest devine o realitate statuată de Vest. Estul neavînd argumente economice — mai precis suficientă putere, care este în mod necesar susținută de un suflu economic substanțial — pentru a o contesta. De la nord la sud această nouă barieră înglobează cele trei state baltice, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria și bineînțeles Slovenia și Croația. O singură neclaritate planează asupra acestei comode configurații: Transilvania. Întîlnim aici faimoasa axă a rezistenței catolice — țările baltice — Polonia — Slovenia și Croația plus o cultură mult mai pe înțelesul Occidentului — și, ca să fim cinstiți mult mai apropiată de standardele occidentale. Biserica ortodoxă rămîne neputincioasă în fața acestui joc, așa cum rămîn neputincioase și celelalte republici ieșite din imperiul sovietic, în afară de cele baltice: Ucraina, Bielorusia și Moldova. Ca și România, Bulgaria, Albania și părțile ortodoxe și cele musulmane ale actualei Iugoslavii, aceste trei state foste sovietice, absolut europene, se văd condamnate de comunitatea internațională, de „democrațiile tradiționale", la un statut de paria, chiar la obligația declarată (poziția Premierului englez de exemplu) de a se integra unei pieți orientale — ceva care ar urma să înlocuiască Uniunea Sovietică. Dacă Președintele SUA face declarații capitale pentru politica internațională jucînd golf — probabil o reminiscență a războiului din Irak, chestia cu golful —, Franța pare să fie singura țară occidentală oarecum pregătită să accepte existența unor state altele decît cele delimitate de noua frontieră Est-Vest și necesitatea unui ajutor necondiționat acordat acestora. De altfel același lucru l-a făcut Franța nu cu mult timp în urmă și în cazul României, fiind întîmpinată cu o mare ostilitate.

Dacă e să ne gîndim strict la situația Moldovei, reticența Vestului în a recunoaște noile state independente poate că este salutară: fără o integrare în comunitatea europeană, fără relații diplomatice — este greu de imaginat că Occidentul se va hotărî să facă pasul pe care de-abia l-a realizat cu țările baltice, după mii de fițe și precauții —, unirea ar putea fi simțitor grăbită. Această situație ar da României o altă pondere față de rivalele din centrul Europei iar Moldova ar avea o mult mai mare șansă de a se integra în circuitul valorilor europene. După tricolor și imn, un semn care ne va spune în ce direcție sînt dirijate reformele din Moldova va fi adoptarea monedei naționale, oricare va fi aceasta. Dar cum lucrurile mari par să se întîmple în Moldova pe 27 august, cînd este convocată Marea Adunare Națională, un fel de a doua cameră a Parlamentului Moldovei — așa cum s-a întîmplat deja de două ori — probabil că va trebui să mai așteptăm un an pînă să auzim alte vești bune. De-ar fi doar atît!

Radu ANDRIESCU

GUSTUL MIERII

(urmare din pag. 1)

tului, chemat să aleagă între demagogia cu aparențe democratice și preocuparea reală pentru constituirea unei societăți democratice, între vechile structuri și instituții comuniste, păstrate și consolidate după înlăturarea lui Ceaușescu, și necesitatea înlocuirii lor cu instituțiile proprii statului de drept, între simulacrul economiei de piață, generator de haos și corupție, și trebuința unei economii sănătoase, întemeiată pe legile cererii și ofertei, între minciună, stăruitor difuzată de sus în jos în ultimul an și jumătate, și imperativul guvernării transparente. După cum e de presupus că forțele democratice se vor dovedi suficient de lucide pentru a depăși inevitabilele deosebiri de vederi și crizele de orgoliu, unindu-și eforturile în lupta pentru înlăturarea mentalităților comuniste, active în toate sferele societății românești, a nomenclaturii de partid transformată peste noapte în purtătoare de cuvînt a aspirațiilor democratice.

Dar cea mai importantă urmare a eșuatului complot moscovit rămîne declararea independenței Basarabiei, teritoriu românesc ocupat în urma Pactului Molotov — Ribbentropp, și prefăcut în gubernie rusească. Este meritul exclusiv al românilor de peste Prut, al conducătorilor de la Chișinău, al Frontului popular, al intelectualității basarabene, ale căror eforturi concertate de ani de zile și-au găsit, în sfîrșit, încununarea. Puterea de la București nici nu i-a încurajat, nici nu i-a susținut, slujind mai degrabă interesele Kremlinului decît ale românilor aflați sub ocupație. Nu mai departe decît în aprilie, ea s-a grăbit să încheie un tratat de amiciție cu Uniunea Sovietică, mod de a recunoaște drepturile acesteia din urmă asupra Basarabiei, Bucovinei de nord și ținutului Herței. Ceea ce nu a împiedicat-o să salute anticipat hotărîrea de independență a parlamentului de la Chișinău, arogîndu-și merite fictive în realizarea acestui act istoric. În loc să se rușineze de flagranta ei miopie politică, în loc să-și ceară iertare pentru că a nesocotit atîta vreme interesele românești, ea încearcă să transforme izbînda basarabenilor în capital politic. E dureros să constați că idealuri sfinte, precum unitatea națională, sînt speculate pentru consolidarea puterii. Lipsită brusc de sprijinul moral al Moscovei, ea caută prin orice mijloace să-și recîștige sprijinul românilor. I-a înșelat o dată, de ce n-ar izbuti și a doua oară? La o adică, nici o concesie nu i se va părea exagerată. Și nu e imposibil ca, peste puțină vreme, să decreteze interzicerea partidelor extremiste, anchetarea abuzurilor activiștilor partidului comunist, a crimelor săvîrșite de miliție și securitate după 1945. Cu o singură condiție: ca nimeni să nu-i pună în cauză legitimitatea. Altminteri, se va supăra, va ridica tonul și va bate cu pumnul în masă, va lua măsuri, va chema minerii, poliția și jandarmeria, va acuza opoziția de intenții destabilizatoare, va limita, prin mijloace economice, accesul cetățeanului la litera tipărită și-l va constrînge să fie ascultător sub amenințarea pierderii locului de muncă. Pe scurt, își va lepăda zîmbetul de circumstanță și-și va regăsi vechile deprinderi dictatoriale sub pretextul datoriei patriotice, al nevoii de liniște, al obligației morale de a apăra poporul de el însuși.

Neliniștite fantome

Ca orice fenomen istoric, comunismul a avut o fază de ascensiune, destul de lungă, și se află acum într-un declin spectaculos, ineluctabil. Surprize se mai pot ivi pe traiectoria lui, cum s-a întîmplat de curînd în Uniunea Sovietică, dar în linii mari se poate spune că i-a apus steaua. Fantoma de care vorbea *Manifestul comunist* acum un secol și jumătate e în plină derută. Ea nu mai ispitește acum decît spirite nostalgice sau vindicative, incapabile să asume riscul evaluării realului pe cont propriu. Ceea ce se întîmplă la noi sub acest unghi e cu deosebire caracteristic. După mai multe încercări de a reactiva partidul comunist, încă din primele momente postceaușiste, după refacerea lui efectivă, sub nume de împrumut, de către un demn urmaș întru utopie, iată încă o tentativă de același fel, în plin sezon estival, aceea de a se organiza o conferință de reconstituire, cu aceleași simboluri și un program ușor extins, adică adaptat la noile circumstanțe. Faptul n-ar avea poate o mare însemnătate, dacă n-ar fi în legătură cu o întreagă suită de inițiative restauratoare. S-a putut vedea, în adevăr, că după întîile clipe de confuzie și derută, cînd aparatul de partid, împreună cu forțele coercitive, s-au dat oarecum „la fund", iar personaje intim legate de regim declarau (pe ce bază?) că „partidul e terminat", un proces discret de reorganizare avea loc în sînul fostului „detașament de avangardă". Protestele presei și ale străzii au condus de aceea la o subită scoatere în afara legii, invocîndu-se caracterul său antinațional și opera de distrugere înfăptuită în ultimele decenii. Era o simplă concesie tactică, asupra căreia s-a revenit de altfel imediat, în timp ce măsuri de restaurație se luau în mai toate domeniile. Ajunge să amintim ce s-a petrecut apoi în așezămintele de caracter eminent simbolic (armată, justiție, biserică etc.), unde încercările de renovație, fie și timide, au fost vajnic respinse. Factorii de continuitate s-au vădit mai puternici. În tot cazul, ei au știut să profite de confuzia generală, contînd pe interesul multora de a se menține pe cît posibil vechile structuri, garantate acum de un nou eșalon al nomenclaturii. Este tactica pusă la lucru și în marele imperiu estic, de unde ne tot vin, de secole, marile mizerii. Și acolo s-a ajuns la concluzia că „așa nu mai merge", că pentru a nu pierde totul e nevoie de înlocuirea eșalonului prea compromis cu elemente mai credibile de rang secund. Ca și un anume personaj din *Ghepardul* lampedusian, noii acoliți ai puterii ar putea spune, spre liniștea elementelor conservatoare: „a trebuit să se schimbe ceva, pentru ca totu să rămînă așa cum a fost". Desigur măsura schimbării nu e lesne de stabilit. Și ar fi absurd să se spună că nici o schimbare semnificativă nu s-a produs „pe frontul de est". Mărturie stau evoluțiile din toată zona central și est-europeană, de la Ode pînă la Vladivostok, evoluții ce presupun schimbări geopolitice și socio culturale de anvergură. Asistăm la începutul unei ere noi, sub zodia pluralismului și a democrației. În rapor cu noile tendințe, complex motivat conduita unui regim sau altul din lagărul comunist comportă nuanțe. A cedat mai lesne în Polonia și Ceho Slovacia, pe seama unei societăți ma bine articulate, a întîrziat pînă l exasperare și explozie necontrolabil în România. În asemenea circumstanțe calitatea echipei ce deține putere contează enorm. În Bulgaria, aceast echipă n-a împins pînă la antagonism sangvinar obstinația de a rămîn „sus". S-au putut rîndui astfel, acol ca și în Ungaria, Polonia, RDG, cîtev echipe menite să asigure o tranziți cît mai puțin convulsivă. Numai i biata noastră țară tiranul a refuza să ia notă de noul curs al istorie ca și echipa „emanată" în decembr '89. Este, fără îndoială, o mare n fericire. Actualul președinte, destul c popular în anii dictaturii, era bu atunci și ar fi rămas o figură agrea bilă față de ansamblul vechiului r gim. El nu mai răspundea însă nic decum la noile cerințe. Factorii c continuitate la care ne-am referit m sus l-au așezat într-un loc pentru ca era nevoie de o viziune mai limpec și mai fermă asupra lumii contemp rane. Patriotică în asemenea momen ar fi fost retragerea, cum a fac peste Dunăre Mladenov, intrat umbră fără a se cramponа de o legi mitate oricum discutabilă. Problem care se pune acum, după ce puter fals legitimată în mai 1990 a dovec că mai presus de orice ține la prer gativele ei, este dacă se pot aștep de la noile alegeri rezultate conv nabile țării, pe măsura dificultățil cu care aceasta se confruntă în „e postmodernă". Un răspuns bun nu ușor de găsit. Lumea e încă neliniști confuză, temătoare, teama fiindu-i î treținută abil de „tehnicienii" regim lui. Va ști ea să întîmpine cum trebu o nouă „duminică a orbilor"? Va r zista cîntecului de sirenă, amăgit ce se înfiripă din nou la extreme?

Al. ZU

Indigenizarea marxismului l-a doborît pe Ceaușescu

Katherine Verdery (n. 1948) studiază antropologia la „Reed College" (BA 1970) în Statele Unite ale Americii ● obține titlul de **master** și apoi își susține, în 1977, doctoratul în antropologie la Universitatea Stanford (U.S.A.) ● este interesată inițial de cercetări apropiate de etnologie pentru a se integra, ulterior, curentului american subintitulat **regional studies** ● de pe această poziție metodologică **(cultural criticism)** efectuează, începînd cu anul 1973, cercetări de teren în satul Binținți / Aurel Vlaicu (Hunedoara) ● cele peste 16 luni de studiu de caz vor fi integrate într-o cuprinzătoare analiză ce surprinde, de pe pozițiile antropologiei culturale și istoriei sociale, contextul etnic, geopolitic și economic al respectivei comunități cu trimiteri către întreaga problematică a satelor transilvănene ● statul și procesul formării sale, schimbarea economică și subdezvoltarea, etnicitatea și naționalismul sînt cîteva din temele acestei analize de referință care a fost publicată sub titlul **TRANSYLVANIAN VILLAGERS. Three Centuries of Political, Economic and Ethnic Change** (University of California Press, Berkeley: 1983) ● după anul 1984 este interesată, în urma cunoașterii directe a realităților românești, de dezvoltarea unui proiect de cercetare, de tipul istoriei intelectuale și antropologiei culturale, referitor la instrumentarea „ideii naționale" în politica culturală a P.C.R. ● direcții de cercetare: efectele acestei strategii asupra intelectualității românești, raporturile acesteia cu puterea și noua direcție a ideologiei și propagandei comuniste ● analiza realizată de autoare și care a urmărit antecedentele folosirii ideii naționale în politica românească, utilizarea ei de către partidul comunist în determinarea „revoluției culturale", apariția mișcării protocroniste precum și plasarea unei părți a istoriografiei în slujba partidului, a fost publicată cu titlul: **NAȚIONAL IDEOLOGY UNDER SOCIALISM. Identity and Cultural Politics in Ceausescu's Romania** (University of California Press, Berkeley: 1991) ● pentru a-și justifica poziția obiectivă precum și faptul că a luat în serios și afirmațiile de cele mai multe ori dubioase (moral și intelectual) ale adepților protocronismului autoarea spune: „important este cine a contribuit la eforturile de pluralizare a discursului cultural și nu cine a avut dreptate în respectiva polemică" ● dar atunci cînd predă manuscrisul (în 1989) nu ezită să adauge într-o notă de final sprijinul moral și intelectual pe care îl acordă anti-protocroniștilor care erau, la acea vreme, victimizați de instrumentele totalitarismului ● Katherine Verdery este profesor universitar și, din 1989, șef al catedrei de antropologie la „Johns Hopkins University" din Baltimore (U.S.A.) ●

F. C.

● *SE CONSIDERA CĂ SPIONAJUL PE CARE ÎL FĂCEAM EU ERA DE DOUĂ FELURI* ●

Florin Cântec: Stimată doamnă profesoară Verdery se poate spune că sînteți deja un expert în probleme de antropologie socială românească. Cînd ați venit pentru prima oară la noi în țară?

Katherine Verdey: În 1973!

F. C.: Interesul către problemele românești a fost un rezultat al deschiderii americane față de România din acei ani, a fost un efect al vizitei președintelui Nixon la București?

K. V.: Nicidecum! De fapt a fost o întîmplare. Practic numai România s-a arătat dispusă să accepte echipe de lucru formate din antropologi americani. În celelalte țări, în Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Germania de est sau Bulgaria răspunsul a fost ferm negativ...

F. C.: Care credeți că era explicația?

K. V.: Păi ni s-a replicat că vrem să facem spionaj, lucruri dintr-astea...

F. C.: Și guvernul român de ce credeți că a acceptat?

K. V.: În primul rînd pentru că își închipuiau că antropologia se ocupă cu măsurarea capului, a corpului etc. Cu siguranță că nu aveau habar ce înseamnă antropologia socială.

F. C.: Să înțeleg de aici că nu ați fost acuzată, în „România lui Ceaușescu" (dacă îmi permiteți să preiau formularea Dvs. ironică) de spionaj?

K. V.: Ba da, mereu mi-a fost adusă această acuzație. Se considera, spre exemplu, că spionajul pe care îl făceam eu era de două feluri: în primul rînd că făceam spionaj militar, și apoi că aș face spionaj pentru maghiari. Datorită numelui meu, care se termină în igrec, eram acuzată că aș fi de origine maghiară..

F. C.: Și sînteți?

K. V.: Nu, deloc, numele e de origine franceză, dar mi s-a spus acum, după revoluție, că se difuza această informație, anume că aș fi un „agent" al comunității maghiare din S.U.A. În ceea ce privește spionajul militar era tot timpul invocat faptul că în prima lună cînd eram în România, în 1973, am fost astfel „îndrumată" încît am nimerit, cu scooter-ul pe care îl conduceam, exact în poarta unei unități militare. Apoi mai era faptul că satul unde mi-am făcut cercetările...

F. C.: Despre ce sat e vorba?

K. V.: Binținți, în județul Hunedoara. Acest sat era relativ aproape de o fabrică de armament, sau așa ceva.

F. C.: Cine v-a făcut traseul atunci?

K. V.: Cei de la comitetul de cultură din Hunedoara.

F. C.: Ați avut vreo confruntare cu vreun securist?

KV: Eu, personal, nu în mod direct. Mă opreau, de obicei, milițienii, dar nu ofițeri de securitate. Am fost supravegheată, urmărită dar nu anchetată.

FC: Dar colaboratorii Dvs. de aici, prietenii nu au avut de suferit?

KV: Sigur că da! Acum mulți dintre ei mi-au povestit în amănunt ce au avut de suferit din cauza securiștilor.

FC: Ne puteți da un caz revelator?

KV: Voi folosi drept exemplu situația unor prieteni care acum au emigrat deja pentru a nu crea dificultăți celor de aici. Aceștia erau într-o situație delicată pentru că unul din soți tocmai plecase în străinătate și în acea perioadă...

FC: Mai precis cînd?

KV: În 1988. Soțul, care era în țară, a fost anchetat, i s-a spus că eu sînt deja arestată pentru spionaj și el, dacă nu spune tot ce știe despre mine, va fi închis pentru complicitate.

FC: A fost maltratat?

KV: Nu mi-a dat toate detaliile, dar mi-a povestit cum l-a urcat securistul în mașină și l-a dus în afara orașului, în cîmp și l-a lăsat singur în mașină încît a crezut că va fi asasinat. Vreau să spun că acum foarte mulți dintre prietenii de aici mi-au povestit că au avut de-a face, într-un fel sau altul, cu anchetele securității.

● *EXOTISMUL ESTE O PERSPECTIVĂ DEPĂȘITĂ A CERCETĂRII ANTROPOLOGICE* ●

FC: Revenind la cercetarea antropologică și etnologică pe care ați întreprins-o în zona Orăștie, aș vrea să vă întreb: de ce tocmai România?

KV: Eu am crescut în atmosfera „războiului rece" și trebuie să mărturisesc că eram extrem de curioasă să văd care este de fapt realitatea în țările din estul Europei. Și pentru că, cum am mai spus, România a fost singura țară care a acceptat să lucrăm pe teren, am venit aici.

FC: Ca să fiu sincer, eu mă gîndeam că ați fost atrasă de exotismul locului și de faptul că cercetările românești în acest domeniu erau, și sînt încă, minate de diletantism. Spun exotism pentru că este, din nefericire pentru noi, o tristă realitate aceea că specialiștii sau reporterii străini își axează reportajele pe elementele marginale ale societății: declasații, cerșetorii etc, creînd impresia că românii sînt un popor de țigani și handicapați. V-ați ocupat de astfel de elemente?

KV: Nu, deloc! Exotismul este o perspectivă depășită a cercetării antropologice. Pe mine m-a interesat cu totul altceva: anume am încercat să fac o istorie socială a relațiilor dintre diferitele comunități etnice din Binținți, să studiez evoluția raporturilor dintre ele și transformările structurii socio-economice românești.

FG: Totuși, cartea Dvs. are un motto care sună astfel: „Ce obții dacă aduni trei maghiari? — O insurecție; Dacă pui la un loc trei germani? — O afacere rentabilă; Dar dacă aduni trei români? — O bandă de hoți!"

KV: Am avut o mulțime de necazuri cu citatul ăsta. În primul rînd vă rog să citiți ce scrie pe pagina de gardă a cărții mele...

FC: „Această carte este închinată SĂTENILOR DIN BINȚINȚI, îndeosebi unuia care întruchipează minunatele lor însușiri: Badea Petru Bota, om excepțional, prieten iubit, sprijin neprețuit. Nepot de argat, el este acum bunic de „domni". Fie ca această cronică a schimbării celor din Binținți să fie la înălțimea generozității lor"

KV: Apoi mai este o mențiune: această anecdotă mi-a fost povestită de țăranii din Binținți în 1980, ea are o valoare documentară și atît.

FG: V-aș ruga atunci să ne dezvăluiți grila Dvs. de interpretare.

KV: M-a interesat mai ales elementul „iobăgie" și urmările pe care le-a avut aceasta în istoria socială. Nu se poate spune că acest element ar fi specific românilor, iar în ceea ce privește satul unde am lucrat eu acesta era alcătuit din mai multe grupuri etnice. Eu nu am fost interesată de elementele specifice ale tradiției folclorice etc, ci de modul cum diferitele grupuri etnice au fost integrate în ierarhia feudală. Și din acest punct de vedere mi-a fost de folos studiul iobăgiei.

FC: Totuși nu cred că nu v-ați format o părere asupra acestui concept, atît de greu de definit, numit „specificul național".

KV: Eu nu cred că exista așa ceva: un „specific" național al popoarelor. În antropologia americană, în anii '40, a fost o lungă dispută pe marginea acestei teme; se vorbea de specificul național și de caracterul național (**național character**) și întrebarea era „ce-i deosebește pe indivizii din poporul X de cei din poporul Y"...

FC: Și ce-i deosebește?

● *IDEOLOGIE ȘI SPECIFIC NAȚIONAL* ●

KV: Antropologia nu se mai ocupă de așa ceva, noi credem mai curînd că **un discurs asupra specificului național** este elementul central necesar consolidării ideologiei naționale. Eu folosesc acest termen, ideologia, nu în sensul marxist de „falsă conștiință", nici de propagandă, ci de „prisme simbolice și raționale prin care o populație se raportează la o realitate economică și socială".

FC: Aceasta explică cea de-a doua fază a cercetărilor Dvs. în România, în care ați urmărit modul cum era instrumentată „ideea națională" în politica culturală a lui Ceaușescu.

KV: Eu am pornit inițial de la cîteva observații luate din lectura unor cărți ale intelectualilor interbelici despre specificul național. Am văzut în aceste scrieri nu atît o încercare, mai mult sau mai puțin reușită, de a sesiza „specificul", ci modul cum a fost construit, reconstruit, reprodus, transformat un anume discurs național. Insist asupra faptului că, pentru mine, problema specificului nu este de a sesiza o anume realitate, ci este **un fel de a vorbi** despre această realitate care construiește noțiuni ideologice.

FC: Spuneați că ideea națională este o idee centrală a statului modern și că ea determină la cetățeni un mod subiectiv de reacție („subjectivity").

KV: Spuneam „una din ideile centrale" și nu ideea centrală pentru că la alte state ideea centrală este aceea de cetățean și aceasta determina subiectivitatea indivizilor din acel stat.

FC: În cazul statului român apreciați că locul central este ocupat de „ideea națională"?

KV: M-aș hazarda să afirm că multă vreme așa a **fost construit** statul român, nepunîndu-se accentul meritat pe noțiunea de „cetățean".

FC: Putem vorbi de o „evoluție" a statului modern — centrat inițial asupra „ideii naționale" și abia într-o etapă ulterioară pe noțiunea de „cetățean"?

KV: Pentru mine sînt două noțiuni care în unele cazuri se împletesc iar în altele, nu. Ele pun în discuție și definirea națiunii pe lîngă aceea a statului. Națiunea este definită prin referire la cei care locuiesc („inhabitants") în cadrul teritoriului unui stat. Noțiunea de stat implică niște determinări civice, deci cu referire la cetățeni, în timp ce națiunea se leagă, printr-o filieră afectivă, de popor. În cazurile în care un popor locuiește în teritoriul statului său cele două noțiuni se împletesc; în alte cazuri însă, și mă refer la majoritatea țărilor din Estul Europei precum și la o parte din țările lumii a treia, aceste noțiuni: de stat și națiune, se tot despart. În aceste țări, cel care deține puterea de stat poate fi considerat un „dușman al națiunii" ceea ce într-o țară cum este a mea (S.U.A.) este de neconceput. Iată deci cum se prezintă acțiunea celor două națiuni puse în discuție: fie împletită, fie separată. Sigur că exemplul cu „poporul" american poate nu este cel mai nimerit, pentru că noi sîntem un popor de emigranți, și putem lua atunci în discuție poporul francez, unde națiunea și statul se identifică.

FC: Se poate spune că în statele subdezvoltate, a căror structură democratică a societății e precară, este mai la îndemînă pentru guvernanți să exploateze această latură afectivă pe care ideea națională o pune în mișcare?

KV: Nu știu dacă se poate spune acest lucru. Orice stat este obligat să construiască o legătură afectivă cu poporul său, o legătură între guvernanți și guvernați. Felul în care e realizată această legătură diferă de la caz la caz. Problema identității naționale a fost mai acută, este adevărat, la statele care și-au dezvoltat mai tîrziu structurile administrative, fie ele democratice sau nu. Încercarea de recuperare a acestui handicap „istoric" a făcut să se folosească, cu precădere, canalul afectiv ce presupunea apelul la ideea națională în loc să se pună în mișcare instrumentele statului de drept. Eu nu aș numi aceasta înapoiere, ci distorsiune a mediului de discurs.

FC: Am pus această întrebare pentru că în spațiul românesc ideea națională a fost anexată, prin excelență, unui discurs retoric, patriotard, fie în lupta politică din ultimul veac, fie, în perioada comunistă, ca diversiune menită să mascheze ororile puterii; aș fi fost interesat să aflu de la Dvs cum poate fi contrabalansată această tendință?

KV: Mai întîi de toate eu insist că nu este vorba aici numai de putere decît dacă admitem, ceea ce se face astăzi, că stratul intelectualilor este un element component al puterii (nu insist aici asupra părerii lui Gramsci că intelectualii sînt **aliați** ai puterii). Ceea ce ce constituie domeniul meu de interes se referă la modul cum sînt construite discursurile, atît ale intelectualilor, cît și ale oamenilor politici, deoarece acestea influențează determină anumite reacții în rîndul celor care le ascultă. Cred că, în măsura în care este posibil, trebuie să nu răspunzi acelora care insistă pe discursul patriotard, să **întrerupi** discursul național cu teme care fac referire la statul de drept, la organizarea democratică a societății. Nu trebuie însă, în nici un caz, negate sentimentele patriotice, care sînt foarte frumoase, de altfel, căci doar excesul de zel creaza probleme și este condamnabil.

FC: ... pentru că dezvăluie dorința de manipulare a maselor...

KV: De bună seamă, dar vroiam să accentuez că în momentul în care răspunzi unei astfel de provocări în termenii propuși de adversar, ești pierdut! Trebuie să încerci să schimbi cursul discuției de pe acest teren nesigur aducînd în dezbatere alt tip de probleme, cum spuneam, care sînt legate de dezvoltarea democratică a societății, a națiunii în stat. **(va urma)**

Florin CÂNTEC

Însuşirile românilor -

● O dezbatere la care participă FLORIN CÂNTEC, AL. CĂLINESCU, AL. DOBRESCU, VALERIU GHERGHEL, DAN PETRESCU, MIHAI URSACHI şi D. N. ZAHARIA ●

● *Un an sau doi de penitenţă naţională* ●

D.P.: Au fost voci, la început, care au spus: „Domnule, facem o teroare blîndă", sub formă de epurări. S-a încercat ici-colo cîte ceva, după care vechile structuri s-au refăcut. Iar cînd vorbim de structuri şi de instituţii, de fapt vorbim de indivizii ce le populează...

D.N.Z.: Indivizi formaţi în acele...

D.P.: Sigur, condiţionaţi deja mental de sistemul pe care l-au slujit. Sigur, o instituţie este o clădire, un set de reguli, dar în ultimă instanţă ea se reduce la oamenii ce-o compun. Or, aceşti oameni au revenit — unii pe-aceleaşi locuri, alţii pe locuri ceva mai avansate! De aceea, mă gîndesc că ar fi trebuit suplinită această teroare subsecventă oricărei Revoluţii, ştiu eu, prin decretarea unei perioade de un an sau doi de penitenţă naţională. Pentru că, în fond, nu vreau să risc un procent, dar cea mai mare parte a acestei populaţii, chiar prin absenteism, a fost complice la dictatură. Nu s-a căit absolut nimeni...

L.A.: Ba da, s-au căit mai ales cei care, totuşi, mai făcuseră cîte ceva. Cei mai mulţi dintre aceştia, prin nu ştiu ce ciudăţenie, se consideră oarecum vinovaţi — ba că au început opoziţia prea tîrziu, ba că nu au mers destul de departe... În schimb, slugile cele mai dezgustătoare ale dictaturii au ajuns să dea lecţii...

V.G.: Da, paradoxul vinovăţiei la români!

Al.D.: A propos de discuţia cu Revoluţia şi cu Teroarea revoluţionară ce-ar fi trebuit să urmeze — noi avem exemplul de la '48, de la noi, unde nu s-a petrecut deloc aşa. Nu e nimic asemănător cu imaginea Revoluţiei franceze...

L.A.: Ar trebui, atunci, să ajungem la concluzia că românul nu are vocaţia Revoluţiei încheiate?

Al.D.: La noi, revoluţiile au avut cu totul altă desfăşurare.

D.P.: Bine, dar la '48, totuşi...

D.N.Z.: Care '48? Că '48 celălalt...

Al.D.: La acela m-am referit eu, la '48-ul din secolul trecut.

D.P.: Da, '48-ul, sub aspectul lui românesc, a fost totuşi cam caricatural, trebuie să recunoaştem. Mai ales că sîntem la Iaşi, unde caricatura...

Al.D.: Da, aici a fost desăvîrşită.

L.A.: Bine, e limpede că, în secolul trecut, „la paşopt", nu prea am avut o Revoluţie. În „paşoptul" cestălalt, iarăşi n-am avut, că a fost ceva impus din exterior, de ocupantul sovietic...

Al.C.: Dar cu mare, cu o foarte mare violenţă...

L.A.: De acord şi cu asta, cu o foarte mare violenţă.

D.N.Z.: O violenţă impusă din exterior, dar pusă în funcţie de cei din interior!

L.A.: Bine, bine! Dar eu vreau să ajung în altă parte. Nici în 1989 nu a fost o Revoluţie care să meargă pînă la capăt...

● *Românii n-au vocaţie revoluţionară?* ●

D.P.: N-a mers deocamdată pînă la capăt!

L.A.: Bine deocamdată. Dar nu ne putem, oare, întreba dacă acest popor are vocaţia unei Revoluţii încheiate? Că nici una nu pare să fi mers pînă la capăt, cel puţin nici una din cele făcute din interior...

Fl.C.: Bine, şi asta îmi permite să leg ce spui tu şi ceea ce a spus Dl. Dan Petrescu despre Revoluţia de la Iaşi de o altă dominantă — sau, în fine, de o componentă sigură a psihologiei poporului român — şi anume deriziunea. Şi o uşurinţă... o apetenţă în a lua lucrurile în uşor, în băşcălie...

D.P.: Este foarte interesant ce spuneţi, pentru că eu cred că, la noi, Revoluţia s-a combinat întotdeauna cu o importantă componentă carnavalescă. Expresia cea mai frustă a acestei combinaţii e tot la Caragiale, în *Boborul*, unde vedem cum se combină, din start, o revoluţie caricaturală.

D.N.Z.: Eu nu cred că e, neapărat, un specific românesc, ci e unul general balcanic.

M.U.: Dar un cunoscut scriitor român, mă refer la Belu Silber, a definit foarte clar, chiar înainte de a se instala comunismul la noi, că acesta va fi un amestec între stalinism şi caragialeism!

Al.C.: Da, vorbea de dublul semn sub care va sta comunismul în România — Iosif Visarionovici Stalin şi Ion Luca Caragiale...

D.P.: Am putea avea şi o emblemă a acestei combinaţii, dacă e adevărat că statuia din curtea editurii *Cartea Românească* reprezenta iniţial pe Stalin şi ulterior a fost transformată în Caragiale!

Al.C.: A propos de ce spunea Dl. Cântec — să nu cădem totuşi într-un alt clişeu, şi anume că, la noi, comunismul a fost trăit şi a fost suportat graţie acestui spirit al deriziunii, al umorului. Adică, sistemul comunist însuşi a născut această formă de reacţie. De pildă, anecdotele care circulau la noi erau, de fapt, comune Estului.

D.P.: Sigur, s-a făcut şi o excelentă antologie...

Al.C.: Mai multe antologii. Este demonstrat acest fapt, că erau anecdote adoptate la personajele şi situaţiile specifice în fiecare ţară, dar care aveau trama narativă comună, invariantele respective.

L.A.: Asta, probabil, pentru că toate aceste ţări din jur au avut marii lor comici şi umorişti. Să ne gîndim, de pildă, că cehii l-au avut pe Hasek. Aşa că, probabil la ei, comunismul a fost sub semnul lui Stalin şi Svejk!

Fl.C.: Nu, Liviu Antonesei, dacă-mi permiţi, lucrurile sînt ceva mai serioase decît ar putea să pară, la prima vedere. De ce spun asta? Pentru că mie mi s-a părut că nici măcar această şansă a deriziunii, a deconstrucţiei nu a fost nici măcar ea luată în serios. Chiar aş vrea să-l întreb pe Dan Petrescu, unul din reprezentanţii acestei orientări, de ce crede el că nu s-a mers pînă la capăt, în sensul metodologic pe care îl presupune deconstrucţia. De pildă, în *Scrisoarea către Derrida*, Gabriel Liiceanu spunea, foarte elocvent şi foarte plastic în expresie, că deconstrucţia este, de fapt, şansa de a reface din mers structura pe care o ataci...

● *Comunismul a fost suportat din cauza ordinii pe care o aduce* ●

D.P.: Vreau să spun că scrisoarea lui Liiceanu, care avea o mare componentă umorală, dat fiind contextul în care s-a petrecut contactul lui cu Derrida, din punctul de vedere al rigorii metodologice a deconstrucţiei, este absolut nulă. Adică, el dovedeşte, prin această scrisoare, că nu pricepe deconstrucţia sau că nu vrea s-o priceapă, pentru că deconstrucţia nu reprezintă sub nici o formă punerea în locul a ceea ce deconstruieşti a unui sistem, fie el cît de cît conturat. Ea înseamnă anarhie liberă — e o lipsă totală de centru. Nu, nu putem vorbi de deconstrucţie care lasă în loc ceva, ea nu lasă absolut nimic, decît o circulaţie nomadă, dacă vreţi să intru în detalii. Dar vreau să revin şi să vă propun următoarea chestiune: nu credeţi că această lungă perioadă în care comunismul a fost suportat ţine şi de ordinea pe care comunismul o aduce? Pentru că, totuşi, era ordine — rigidă, cum vreţi să-i spuneţi, dar era ordine. Pe un fond foarte labil, de altfel.

L.A.: Asta la noi. Şi în celelalte ţări?

D.P.: Ei, dar în celelalte ţări au fost semne, în celelalte ţări au existat revolte...

L.A.: Da, 1954, 1956, 1968, 1980...

D.P.: Păi, vezi? Şi în Ungaria, şi în Cehoslovacia, şi în Polonia au fost semne că nu se mai suporta această...

L.A.: Da, se pare că sîntem singura ţară din Est, cu excepţia Albaniei, în care nu au existat reacţii masive la această aberaţie a istoriei...

D.N.Z.: Şi Bulgaria...

L.A.: Şi Bulgaria, dar acolo, totuşi, *Ecoglasnostul* a apărut înainte de căderea oficială a comunismului.

Fl.C.: Bine, dar aici cred că trebuie pus în discuţie şi sistemul represiv ca atare. Eu trebuie să recunosc că, spre deosebire de majoritatea celor de faţă, nu am avut de-a face direct cu organele respective...

D.P.: Sistemul respectiv avea o mare componentă fantasmatică...

Fl.C.: Exact, exact, o chestiune foarte interesantă...

D.P.: Pentru că una era *Securitatea* din anii '50 şi ceva şi alta era cea din anii '70 şi '80 încoace. Şi asta recunoştea chiar şi *Securitatea*. În 1983, de pildă, la ancheta împotriva scriitorilor tineri de la *Dialog* şi *Opinia studenţească*, ne spuneau că dacă am fi fost cu zece ani în urmă, nu mai vedeam lumina zilei de după gratii...

Al.C.: Nu cu zece, cu vreo douăzeci...

D.P.: Cu douăzeci de ani în urmă. Bine, ei mai exagerau! Ha, ha, ha! Deci, pînă şi *Securitatea* era conştientă că s-a schimbat ceva în sistemul de represiune. Numai românii nu prea şi-au dat seama!

Fl.C.: În ultima perioadă, ea funcţiona mai curînd ca o presiune psihologică, ca o componentă nedefinită exact. Şi aici era şi forţa ei, pe care astăzi n-o mai regăseşte şi care, cred, e singurul lucru care s-a schimbat după 1989.

D.P.: Păi, binenţeles, forţa cea mai mare a oricărei Puteri — constrîngerea fantasmatică.

D.N.Z.: În anii aceştia din urmă, spre deosebire de perioada anilor '50, ei simţeau o siguranţă mult sporită. În anii '50, de aceea ucideau repede, pentru că terenul era mai fragil.

Al.D.: Ei, senzaţia asta că *Securitatea* era peste tot, pentru că, în fond, asta simţea fiecare om, şi asta voiau ei să simtă fiecare om, nu ştiu dacă a fost aşa de puternică şi în celelalte ţări din Est.

L.A.: Tocmai asta este problema, şi aici este vorba de o problemă de psihologie etnică, dacă vreţi: de ce a avut un succes atît de mare presiunea fantasmatică a *Securităţii* asupra acestei populaţii? Pentru că, fără îndoială, a avut o presiune fantasmatică mult mai mare decît în alte părţi, odată ce, aici, nu prea s-a mişcat în front, în timp ce, în alte locuri, au existat mişcări de opoziţie organizate sau doar schiţate...

D.P.: După părerea mea, tocmai pentru că puterea ei reală nu a fost testată suficient!

Al.C.: Eu aş adăuga României cazul Germaniei de Est unde, într-adevăr, a fost mişcarea muncitorească din 1953, dar ulterior, ca şi la noi, s-a instalat o teroare şi un mit al *Securităţii*, se pare că îndreptăţit. *Staasi* era, totuşi, spun specialiştii, cea mai bine organizată din toate ţările comuniste.

M.U.: Urmată, îndeaproape, de cea română...

Al.C.: Urmată de cea română, da, da...

● *Forţa fantasmatică a Securităţii se baza pe teroarea iniţială* ●

M.U.: Şi acum, cred că am răspuns la întrebarea lui Liviu. Fantasma terorii a avut mai mult succes la noi decît în alte părţi pentru că, iniţial, începînd cu 1946 chiar, teroarea la noi în ţară a fost atît de feroce, atît de neimaginat încît a lăsat urme de neşters. Citindu-l pe Sade, ai impresia că e un dulce copil ce scrie şi el pe-acolo...

Al.C.: A fost cea mai puternică represiune. Şi cea mai lungă.

L.A.: Exact. Noi n-am avut nici măcar iluzia unei destalinizări după 1956, ba dimpotrivă, a urmat un nou val de teroare.

M.U.: Cea mai lungă teroare, şi cea mai eficace. Iar numărul de victime, de morţi este estimat, în termenii cei mai conservativi, la peste 600.000.

L.A.: Înţeleg, Mihai Ursachi, că am avut represiunea cu forţa fantasmatică cea mai mare parte că am avut memoria celei mai lungi represiuni violente...

D.P.: Da, pentru că existat o demonstraţie de forţă bestială, fără scrupule, iniţială.

M.U.: Păi, desigur, toată lumea ştia ce-a păţit vecinul de-acolo, că l-au omorît toată familia. Sau că a venit vărul meu de la Suceava după 20 de ani de puşcărie. Sau că a murit acolo, la Canal. Sau că altuia i-au împuşcat amîndoi copiii, în faţa satului, adunat la Primărie. Sau că au dus o jumătate de sat şi i-au împuşcat pe toţi. Sau că au arestat toţi bărbaţii din sat de la barbă pînă la faşă. În felul acesta s-a răspîndit teroarea pe care nici măcar tătarii n-au putut-o răspîndi. A durat generaţii.

L.A.: Trebuie să înţelegem, deci, că pentru unele fenomene care s-au petrecut în România, la nivel de psihologie etnică, şi care se petrec în continuare, nu este vinovată atît psihologia, cît modul în care am traversat istoria?

M.U.: Oarecum, da. Dar factorii explicativi sînt şi psihologici. Nu pentru că o parte din cei care au exercitat această teroare şi au organizat-o sînt românii înşişi. Dar şi pentru asta. Cum ştiţi, în partea iniţială, cînd aparatul de *Securitate* şi sistemul de represiune au fost introduse la noi, majoritatea celor care l-au introdus au venit din URSS, unde au fost şcoliţi special pentru asta, încă dinainte de război. Au venit cu experienţă gata făcută în şcolile *KGB*. Şi Ceauşescu însuşi, după cum ştiţi, a studiat — sînt singurele lui studii! — la *KGB*, de unde a venit cu gradul de general de *Securitate*. Ca să nu mai vorbim de Valter Roman, care este unul dintre organizatorii *Securităţii*, el însuşi general *KGB*, cu experienţă în războiul din Spania. Toată chestia asta n-a fost o muncă artizanală, ci un sistem extrem de bine pus la punct. Probabil, în istoria lumii, comunismul va rămîne drept un sistem care a pus la punct cel mai perfecţionat mod de represiune generală, masivă, totală. Or, asta nu se uită uşor, rămînem cu spaima, chiar fără s-o conştientizăm, rămînem cu ea în subconştient.

L.A.: Bine, eu am înţeles de la Mihai Ursachi că putem explica forţa fantasmatică a *Securităţii* mai degrabă socio-istoric decît psihologic. Problema care se pune acum este: eliberarea de această forţă fantasmatică, care funcţionează în continuare, pentru majoritatea concetăţenilor noştri, pentru că puţini ne-am eliberat de teama de *Securitate*, trebuie să recunoaştem asta, deci eliberarea cum se poate face?

M.U.: Este vorba de teama ce-o avem unul de altul. Teama unul de altul, neîncrederea generală, acesta reprezintă principalul lor succes.

D.P.: Atomizarea...

M.U.: Totala neîncredere — aceasta este o trăsătură negativă fatală, la ora actuală, pentru poporul român. Imposibilitatea de a vorbi şi a lucra în bună credinţă, neîncrederea că, dacă eu fac o afacere cu tine, tu ai să-mi iei banii şi ai să fugi cu ei. Această neîncredere generalizată face ca societatea să nu meargă. Nici partidele politice — toţi se tem de toţi, toţi se tem că ceilalţi o să-i înşele o să-i bîrfească etc. Lipsa de solidaritate umană — asta e ceea ce caracterizează, la ora actuală, societatea noastră.

L.A.: Nu e interesant că sistemul comunist, care e un colectivism, a dus la atomizare maximă? Că, de fapt, a făcut să dispară solidaritatea socială?

● *La români în loc de solidaritate a funcţionat gregarismul* ●

D.N.Z.: Nu era solidaritate autentică, era tot gregarism. Solidaritatea presupune personalităţi bine conturate şi conştiente de convergenţa intereselor majore. La români, era vorba de gregarism, nu de solidaritate.

D.P.: Bine, dar cum poţi să ajungi la solidaritate cînd o mare parte a populaţiei — iarăşi revin — nu şi-a expiat greşelile în nici un fel? Cum pot, de pildă, să fac eu acum o asociaţie cu Dl. Crihană care, aud, s-a lansat în afaceri? Nu pot s-o fac pentru că eu ştiu cine a fost Dl. Crihană, cînd a lucrat la judeţeana PCR. El nu a făcut nimic ca să-şi nege — şi ăsta e un exemplu minor — greşelile şi abuzurile făcute în trecut. Iar la întrebarea pe care o puneai tu, Liviu Antonesei, cum putem face pentru a scăpa de această constrîngere fantasmatică, răspunsul este: păi, prin antidotul ei riguros. Imaginaţi-vă ce se întîmpla dacă, la această Revoluţie din decembrie, cîştiga partea adversă — eu nu spun că n-a şi cîştigat, dar dacă cîştiga partea foarte dură —, imaginaţi-vă numai ce represiune urma după aceea!

M.U.: Ca în Ungaria, în 1956...

D.P.: Exact. Or, modul în care s-au petrecut aici lucrurile, fără nici un fel de represiune, nu poate duce decît la acest amalgam şi la neînţelegerea socială generalizată. E limpede.

L.A.: Bine, şi atunci, cum ieşim din asta? Asta mă interesează...

D.P.: Asta interesează pe toată lumea. Eu am propus deja instituirea unei penitenţe reale pentru o anumită

între psihologie, religie şi istorie

perioadă de timp. Să zicem, în prelungirea scrisorii lui Liiceanu, cea către lichele, că trebuie instituită această penitenţă naţională...

M.U.: Soluţii? Păi, restaurarea statului de drept, deci a *Constituţiei* legale şi a legalităţii ce derivă din ea. Criminalii, principalii criminali comunişti să fie pedepsiţi conform unui cod penal decurgînd din *Constituţie*. Crimele lor sînt grave, sînt de neînchipuit, sînt monstruoase şi imprescriptibile. Ei îşi închipuie că au scăpat... N-o să-i urmăresc eu sau tu sau oricare altul dintre noi, însă crimele de acest gen şi de această amploare sînt imprescriptibile şi, în mod fatal, ajung pînă la urmă în faţa justiţiei.

L.A.: Deci, înţeleg că, datorită faptului că situaţia pe care o moştenim este condiţionată socio-politic şi istoric, căile de ieşire le putem găsi tot în această direcţie?

D.N.Z.: Sigur că da.

● *Mizeria este inerentă comunismului* ●

M.U.: Nu cred că ţine de psihologia poporului român tot ce s-a întîmplat — şi la Piteşti, şi cu tot sistemul concentraţionar ce devenise România. Dar a fost sinistru, într-adevăr. Însă şi în fosta Germanie de Est sistemul represiv a fost deosebit de crud, şi în Ungaria. Lucrurile ţin, mai degrabă, de derularea sistemului comunist. Ar trebui să ne întrebăm: de ce comunismul a prins la anumite popoare şi n-a prins în Franţa, să zicem, sau în Italia?

L.A.: Stai puţin, că nu-i chiar aşa. Cele mai puternice partide comuniste funcţionau, şi înainte de război, chiar acolo. Să ne amintim cît de comunizată a fost intelectualitatea acestor ţări, ba chiar şi cît de mulţi comunişti găseai între muncitorii de acolo. Dar ei au avut şansa să nu fie supuşi unui impuls exterior, cum s-a întîmplat aici, în Est.

M.U.: Orice ai spune, în Franţa, nu s-a trecut nici la colectivizare, nici la arestări în masă...

Fl.C.: Asta pentru că nu erau subdezvoltaţi, Domnule Ursachi, gîndiţi-vă că această comunizare în forţă a pătruns în ţările ce erau mai puţin dezvoltate.

D.P.: E adevărat, s-a aliat şi subdezvoltarea. Doctorul Ion Vianu chiar spunea că un anumit grad de mizerie este inerent comunismului, iar dacă aceasta lipseşte, este provocată, impusă.

Al.C.: Asta ar fi valabil, mai degrabă, pentru ruşi, pentru că Cehoslovacia, Polonia, chiar România nu putem spune că erau ţări subdezvoltate.

Fl.C.: Nu, desigur, dar au fost ţări sub ocupaţie sovietică...

D.P.: Şi, oricum, e limpede că au mers în declin după comunizare.

Al.C.: Bineînţeles, în vreme ce Turcia, de care am mai amintit, sau Grecia au demarat destul de bine după război.

M.U.: Mizeria este indispensabilă comunismului, asta e clar. Dacă nu e mizerie, nu-i nici comunism.

Fl.C.: Sigur, cînd există civilizaţie şi bunăstare, există un exerciţiu al civilităţii există un set de reguli, de garanţii...

M.U.: Păi, bineînţeles, tocmai pentru asta s-au făcut colectivizarea, naţionalizarea ş.a.m.d., ca să se ajungă la „se dă". Se dă puţin salam, se dă pîine. Dacă eşti cuminte, ţi se dă. Dacă nu, nu ţi se dă. Dacă eşti şi mai obraznic, te duci la puşcărie.

Fl.C.: De aici, crearea şi conservarea instinctului paternalist, nu?, la nivelul psihologiei comune. Acest lucru trebuie dinamitat acum. Întrebarea este: cum putem face asta? Cum se poate desface din mentalul colectiv obsesia paternalistă?

L.A.: Obsesia paternalistă, dar şi tentaţia totalitară. Pentru că noi am discutat despre comunism, dar să nu uităm că, din 1938, am mai cunoscut cîteva forme de totalitarism. Care, de data asta, n-au mai venit din exterior...

D.P.: Dacă e de preferat, aş prefera de departe totalitarismul din 1938!

● *Prăpastia dintre intelectualitate şi popor* ●

Fl.C.: Plus că aici cădem iarăşi într-o prejudecată, că ar trebui să vină cineva care să educe pe oameni, masa votanţilor, ceea ce Toqueville numea „tirania majorităţii", dar lucrurile sînt mult mai complicate. Groaznic este că nu ai cum să determini o modificare, în bine, spectaculoasă, a acestei masse. O minimă şansă ar fi fost ca Iliescu şi compania să fi utilizat imensa simpatie de care se bucurau pentru a duce oamenii pe un drum viabil. Asta, dacă nu ar fi fost rău intenţionaţi de la început, cum am sperat cîteva secunde, dar s-a dovedit că au fost. Ei, bine, soluţia cum se poate găsi? Intelectualii fac, în acest moment, cea mai proastă chestiune cu putinţă — se conving între ei despre ce este vorba. De asta acţiunea politică cade pe mîna unor inşi de cea mai joasă speţă, de asta s-a simţit latura cea mai slabă a acţiunii politice — naţionalismul, şovinismul şi toate gogoriţele astea. Care nu sînt, în realitate, gogoriţe, ci lucruri foarte sensibile şi foarte adevărate, dar care, manipulate indecent de tot felul de jigodii, ajung să compromită însăşi ideea de naţiune, de stat, de românism. De aici, reacţia excesiv de occidentalizantă, ca să spun aşa, a intelectualilor, care nu face decît să agraveze falia între ceea ce se vrea *intelighenţia* şi restul populaţiei care, pînă la urmă, contează ca maşină de vot. Cum stabileşti, din nou, contactul? Doamna Francoise Thom spunea, la un moment dat, că *glasnostul* a fost cea mai cumplită diversiune a puterii. Pentru că, creînd spaţiul de mişcare şi de autoconservare intelectualilor, a adîncit, de fapt, prăpastia dintre *intelighenţie* şi popor. Ce facem acum? Ne întoarcem la strategii paşoptiste şi haretiene le luminare a masselor?

D.P.: Eu nu ştiu dacă intelectualii au, într-adevăr, rolul pe care el cred că-l au. E limpede, dacă ne îndreptăm spre o democraţie de tip occidental — şi se pare că nu avem altă soluţie, pe lumea asta sînt cîteva soluţii politice reale şi nu poţi inova —, deci, dacă ne îndreptăm spre o democraţie occidentală, nu trebuie să uităm că e vorba de o democraţie a masselor, de aia vorbea şi Toqueville de „tirania majorităţii", şi că pentru intelectuali, pentru elite, acest tip de democraţie este destul de constrîngător. E un regim care, vrînd-nevrînd, îi marginalizează. Totul este făcut pentru masse, intelectualii sînt atomizaţi, cei care nu sînt atomizaţi sînt mediatici, dar debili, aşa că trebuie să gîndim foarte bine ce rol acordăm intelectualilor. Pentru că rolul ăsta de luminători ai masselor vine şi el dintr-o tradiţie răsăriteană...

M.U.: Şi în Rusia, şi în Polonia...

D.P.: Sigur că da, în tot Estul, şi încă din veacul trecut.

M.U.: Probabil că o dată cu renaşterea clasei mijlocii în ţară, iar acest lucru este un proces de durată, cum bine spunea tovarăşul Brucan, deci odată cu reapariţia clasei mijlocii, societatea îşi va regăsi un anumit echilibru, echilibru pe care, acum, nu-l are.

L.A.: În fond, acum, trăim într-o societate foarte polarizată, nu?

M.U.: Extrem de polarizată. Sîntem încă o naţiune, dacă mai sîntem o naţiune, care nu şi-a regăsit conştiinţa de sine. Încă nu ştim nici măcar ce vrem şi ce putem să facem. Probabil va dura încă o generaţie pînă vom regăsi conştiinţa de noi şi stabilitatea socială ce se bazează pe clasa de mijloc. Marile ţări, care au o stabilitate socială recunoscută, cum sînt Statele Unite, Franţa, Marea Britanie etc., se bazează pe o mare massă de burghezie medie, din care ies profesorii de liceu, inginerii, ţărănimea ş.a.m.d. Ţărănimea, adică fermierii, pentru că nu trebuie să credem că vom avea o clasă ţărănească la fel de numeroasă ca înainte de război, dar va fi una foarte eficientă. Cu vremea vom avea o pătură ţărănească, inclusă în clasa de mijloc, ce va oferi ţării o stabilitate socială de care avem mare nevoie.

● *Comunismul va fi demontat eradicînd sărăcia?* ●

D.P.: Ar trebui pusă următoarea chestiune, pentru că ne tot rotim în jurul ei — dacă am admis că mizeria este consubstanţială comunismului, nu credeţi că s-ar putea demonta comunismul eradicînd mizeria? Adică, plecînd dinspre partea asta economică?

Fl.C.: Cu siguranţă că da, dar ia mult timp!

D.P.: Atunci, ce face guvernul, face foarte bine?

Toţi: Ha, ha, ha!

Fl.C.: Mai degrabă ce spune că face... Şi ăsta e un paradox. În acest moment ce fac ei, adică radicalizînd practic...

D.P.: Păi, da, toată pătura asta de *nouveaux riches*, care începe chiar cu guvernanţii, nu? Cineva mi-a spus zilele trecute că s-a făcut undeva o analiză a îmbogăţiţilor...

Al.G.: Da, spunea Manolescu că e foarte bine că foştii securişti au devenit bişniţari şi întreprinzători, pentru că astfel ei sînt anihilaţi ca securişti...

L.A.: Asta doar în măsura în care banii pe care îi fac nu vor merge în direcţii subterane şi suspecte...

Al.C.: Mă rog, asta e teoria lui Manolescu, că aceşti foşti securişti îmbogăţiţi nu vor mai dori reinstaurarea comunismului.

D.P.: Ca să fiu sincer, din ce ştiu eu despre psihologia securiştilor, ei de mult cochetau cu aceste idei. Ei aveau, chiar sub Ceauşescu, o mentalitate de occidentali, cum să zic, primari. Erau adepţii unei civilizaţii de massă. Ei vehiculau aparate video, filme, se dădeau în vînt după produse occidentale...

● *Doar n-o să aşteptăm salvarea României de la foştii securişti?* ●

L.A.: Pînă la urmă, văd că aşteptăm salvarea ţării de la foştii securişti... Asta e culmea!

M.U.: Regenerarea naţională va începe de la sate. Sînt convins că, dacă va exista o asemenea regenerare, ea se va baza pe ţărani. Care mai sînt, cîţi mai sînt. Şi pe tineri — pe acei tineri care termină liceul, care-s acum în facultăţi...

Fl.C.: Vedeţi, revenim la un punct de la care am plecat, pentru că regenerarea pe filiera ţăranului şi a comunităţii rurale tradiţionale, e un lucru care se mai poate astăzi întîmpla?

M.U.: Foarte greu, foarte greu...

Fl.C.: Comunitatea tradiţională venea, iarăşi, cu elementul catalizator pe care îl avea ortodoxia, cu forţa tradiţiei, cu un set de cutume, de relaţii interumane şi morale...

M.U.: Asta era înainte de război, dar ceva din asta va răzbate. Se vor găsi supape prin care acest subconştient naţional să răbufnească pentru că, altminteri, sîntem practic deznaţionalizaţi. Dacă subconştientul naţional nu va găsi nişte supape undeva, fie în tineretul care n-a cunoscut bine, pe pielea sa, comunismul, fie în enclavele ce au rămas pe undeva, pe la ţară, o să rămînem o peupladă, o populaţie, nu un popor...

L.A.: Înţeleg, Mihai Ursachi, că speranţele ar putea merge spre două categorii sociale — la ţărănime, care mai are un oarecare sistem de valori, şi la tineri, pentru că nu sînt încă corupţi de un sistem de valori falsificat...

M.U.: Tinerii n-au cunoscut atît de mult sclavia, cum am cunoscut-o noi. Se tem mai puţin de *Securitate*, mai puţin decît cei mai mulţi din generaţia noastră.

L.A.: Deci, poate exista un spaţiu de solidaritate mai mare între tineri, da?

Al.C.: Dar, oare, nu există şi aici un risc? Lipsindu-le memoria, neavînd experienţa profundă a comunismului, nu riscă să-i cadă victime mai uşor?

M.U.: Au să citească. În ce priveşte restaurarea moralităţii poporului român faţă de sine însuşi, noi nu vom ieşi din catacombe, din teribila mlaştină morală în care ne găsim, decît în momentul în care vinovaţii vor fi pedepsiţi conform legii. Aceste crime monstruoase, imprescriptibile trebuiesc neapărat pedepsite. Chit că, după un an doi, se va da o amnistie, vor fi iertaţi, însă criminalii trebuie să răspundă. Mircea Vulcănescu a fost condamnat la moarte — pentru ce? Pentru că a fost ministru al economiei, adjunct încă, în timpul lui Antonescu. În proces, a dovedit că n-a făcut decît să aducă bani, foarte mulţi bani ţării. Dar cei care au condus economia României în halul în care se găseşte? Toţi trebuie găsiţi şi judecaţi conform unui sistem legal care să decurgă din *Constituţia* legală a ţării, nu din cea discutată de actualul *Parlament*.

Al.D.: Asta înseamnă că sîntem teribil de sceptici, pentru că povestea asta nu se va întîmpla repede...

D.N.Z.: Şi, totuşi, cred că e ultima şansă. Nu văd cum s-ar redresa moral poporul român fără pedepsirea celor vinovaţi de dezastru.

M.U.: Nu putem şti.

V.G.: Ajungem la o temă pe care am dezbătut-o deja — mişcarea din Decembrie nu a fost urmată de Teroarea revoluţionară. Dl. Mihai Ursachi, după cît înţeleg, crede că a fost doar amînată...

● *Guvernanţii înşişi sînt de extracţie comunistă* ●

D.P. Amînată, dar acest soroc va veni cît de curînd. El nu vine, deocamdată, pentru că guvernanţii înşişi sînt de extracţie comunistă. Iar ceea ce au făcut ei, pînă acum, au făcut oarecum duşi de presiunea populară, care există totuşi. Dar au făcut începînd cu măsuri foarte mici şi cu jumătăţi de măsură. Problema privatizării, care se agită acum şi a devenit o miză electorală pentru toată lumea, ce-a dat pînă acum? În loc să înceapă, cum ar fi trebuit, cu marea privatizare, nu a dat decît o pletoră de dughene peste tot în ţară. Asta e o ilustrare a modului de lucru a guvernului actual, care începe făcînd concesii minime.

M.U.: Bineînţeles că trebuiau restituite toate bunurile naţionalizate, toate pămînturile confiscate, *ad integrum*, şi asta încă de la 1 ianuarie 1990. Ar fi trebuit să fie primul decret.

L.A.: Dacă înţeleg bine, în opinia celor mai mulţi dintre dumneavoastră, situaţia românilor este departe de a se îmbunătăţi pînă ce nu se va face primul pas, cel de despărţirea apelor de uscat. Acum ele sînt atît de amestecate, încît totul pare un mîl imens...

M.U.: E o promiscuitate îngrozitoare.

D.P.: Am văzut tot felul de apeluri la reconciliere naţională, pe fondul ăsta milos. Dar nu se poate aşa ceva.

M.U.: Păi cum o să ne reconciliem cu cei care au făcut crima de la Piteşti? Cum o să face afaceri, vorba lui Dan Petrescu, cu Alexandru Drăghici?

L.A.: Sau cu Nicolski, trăieşte şi el...

M.U.: Sau cu Nicolski, care ia o pensie mai mare decît salariul tău şi al meu la un loc. El primeşte pensie pentru că a înfiinţat Piteştii! Stă la vilă, stă la şosea... A propos de psihologia poporului român — în alte ţări, probabil, că nu s-ar mai plimba el pe la şosea!

L.A.: În ciuda faptului că am trecut prin tot felul de paranteze — şi istorice, şi politice — tot la psihologie am ajuns...

M.U.: Pînă la urmă, sigur.

V.G.: Mie mi se pare că e vorba de un paradox. Se vorbeşte despre anumite defecte ale românilor şi ele sînt puse pe seama comunismului. Cum, pe timpul comunismului, erau puse pe seama burghezo-moşierimii. Ceea ce mi se pare fals. Anumite defecte ale poporului nostru s-au perpetuat sub comunism...

M.U.: Şi s-au amplificat.

L.A.: Au găsit un spaţiu de manifestare mai favorabil.

V.G.: Da, dar în comunism, unele dintre defecte au fost estompate — de pildă, lipsa de iniţiativă, cu care comunismul nici nu avea ce face, ce-i trebuia iniţiativă? Dar acest defect se vede astăzi; defectul acesta vechi a supravieţuit şi s-a amplificat sub comunism. Iar foarte multe din defectele observate de Drăghicescu şi Motru au supravieţuit sub comunism şi astăzi le vedem...

D.P.: Au căpătat scuza comunismului.

M.U.: Unele existau şi înainte, dar s-au amplificat foarte tare.

V.G: Are dreptate, pe deplin, Domnul Ursachi, ele s-au amplificat. Dar aici voiam să ajung — această amplificare nu înseamnă că ele nu au existat înainte de comunism, cum se afirmă uneori, că tot ce e rău la noi se datorează comunismului. Nu. Eu cred că se datorează şi unor constante psihologice.

Al.D.: Sau unor circumstanţe ce s-au perpetuat de-a lungul întregii istorii şi care au determinat o psihologie cumva mai aparte. Toată supuşenia asta ne-o dovedeşte istoria românească.

V.G.: Am avut lungi perioade cînd ne-am retras din istorie — în grote, în păduri... În puşcăriile comuniste.

L.A.: Chiar comunismul, în întregul său, poate fi privit ca o epocă de retragere din istorie, nu? De dispariţie din istorie...

V.G.: Păi, da.

L.A.: Domnilor, vă mulţumesc pentru participare. Sper să ne mai întîlnim şi pentru dezbaterea altor subiecte. Vă mulţumesc.

Discuţie moderată de
Liviu ANTONESEI

Mircea ELIADE

Fragmentarium oriental

Recuperarea cît mai grabnică a textelor publicate de către Mircea Eliade în presa românească interbelică este o cerință indiscutabilă. În fapt, ea a și început să capete un răspuns. S-au retipărit volumul Fragmentarium **(la editura Destin din Deva, cu ignorarea dreptului de autor din păcate) și, de curînd, încă două cărți (una la Humanitas:** Solilocvii, **cealaltă la editura Univers, cuprinzînd o selecție amplă din scrierile eliadești, întreprinsă de către Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu, materializare a unui proiect mai vechi). Casa de editură Roza Vînturilor a reluat și ea cîteva din intervențiile publicistice ale marelui savant. Antologia este minată însă de comentariile encomiastice aparținînd lui Dan Zamfirescu, campionul incontestabil al beției de cuvinte în cultura actuală. La editura Junimea este programată (cam de multișor) să apară o altă selecție din publicistica istoricului religiilor, în îngrijirea lui Mircea Handoca.**

Cum se poate rapid observa, multe din aceste texte sînt materiale de laborator, preliminarii la sintezele ce vor urma, în special la cele două Alchimii **(asiatică și babiloniană), meditații care au adus un punct de vedere inedit (asemănător cu acela propus de C.G. Jung, însă în necunoașterea lui) asupra practicilor alchimice. Atît alchimistul chinez sau indian cît și acela medieval, din Europa unui Paracelsus, nu erau niște chimiști** avant la lettre: **finalitatea ascezei lor era una de ordin spiritual (obținerea tinereții veșnice, trecerea unui prag existențial) și abia în subsidiar de ordin material-tehnic. Multe din aceste texte ale tînărului Eliade evocă munca și intuițiile unui Nicolae Iorga, permițîndu-ne să observăm îndeaproape atelierul a eruditului, în chiar acel** descensus ad inferos **(cum însuși numea coborîrea în labirintul Bibliotecii),** opera la negru **care e stadiul inițial al oricărei alchimii.**

Acest Fragmentarium oriental **a apărut mai întîi în almanahul publicației interbelice** Lumea, **din nefericire nedatat. Am adus la zi grafia unor vocabule (șarpe, cititor, mulțumim etc.). Presupunem că aceste texte aparțin anilor 1937 sau 1938.**

E. V.

Isis-Eva

Născută, după spusa lui Plutarc, din dragostea vinovată a zeiței cerului **Nuit** cu **Thot,** Isis nu era socotită în panteonul lui Râ mai presus ca o slujnică. Pe vremea aceea Râ, Soarele Creator, era Faraonul Egiptului și la palatul lui veneau oamenii să-l adore în fiece dimineață, înainte de a porni luntrea cerească. Erau timpuri binecuvîntate și pentru oameni și pentru zei. Osiris nu fusese încă ucis de fratele sau, **Set-Typhon,** iar civilizația care nu se răspîndise între oameni îi făcea pe aceștia prea fericiți. Cu toate acestea, Isis nu era mulțumită. Sîngele zeiesc care îi curgea prin vine și menirea pe care știa că o are în lume, îi turburau liniștea. Ambițioasa Isis năzuia să stăpînească puteri tot atît de nesfîrșite ca și Râ. Iar iscusința zeiței nu era mai prejos decît ambiția.

De cînd era încă copilă, Isis adîncise tainele magiei și ajunsese după o trudnică muncă să cunoască firea lucrurilor și a zeilor. După cum scrie un papirus păstrat la Turin, „ea era o femeie mai meșteră în năzdrăvăniile sale decît milioane de oameni, mai iscusită ca milioane de zei, egală a milioane de duhuri și care cunoaștea ca și Râ totul în cer și pe pămînt. Cu ajutorul magiei își pregătește Isis o treaptă înaltă în panteonul egiptean.

Toată greutatea era să cunoscă numele adevărat al lui **Râ,** pentru că Isis știa — ca orice bună egipteană — că acel care posedă adevăratul nume al realității, fie aceasta gînganie sau zeu, e în același timp și stăpînul ei. Dar a cunoaște adevăratul nume al lui Râ era un lucru aproape cu neputință, pentru că zeul îl ascunsese în adîncurile minței sale și cu nici un chip nu l-ar fi scos la lumină. Isis însă nu se descurajează: din lut uns cu zeiască salivă ea întocmește un șarpe veninos care nu întîrzie să muște pe zeul Soarelui. Același papirus pomenit mai sus (din lucrarea lui **Pleyte-Rossi: „Les papyrus hieratiques de Turin“),** reproduce glasul suferind al lui Râ: „Ceva dureros m-a pătruns: inima mea îl simte, și cu toate acestea ochii mei nu-l văd. Mîna mea nu l-a deschis, niciunul din cele ce-am creat eu nu știe ce e și totuși niciodată n-am simțit ceva asemănător și nu se află o durere care s-o întreacă... Nu e foc, nu e apă, și cu toate acestea inima mea e în flăcări, cărnurile mele tremură, toate membrele mele sînt pline de fiori, pricinuite de sufluri magice“. Zeii toți sînt înfricoșați de rana nevăzută a părintelui și stăpînului lor Râ, iar acesta imploră știința lui Isis, vrăjitoarea. Ambițioasă și savantă zeiță sosește prefăcîndu-se mișcată de durerea lui Râ: Ce e, ce e, o părintele zeilor? Un șarpe ți-ar pricinui suferință, unul din copiii tăi ar ridica capul împotriva-ți? Fără îndoială, el va fi răsturnat de incantațiuni binefăcătoare și îl vom sili să se retragă în fața razelor tale“. Isis pregătește farmecul ocult pentru izgonirea veninului, dar îi trebue numele adevărat. Prudent, Râ își înșiră toate titlurile, ascunse [illegible] ceea ce căuta Isis: „Mă numesc [illegible]opri dimineața. Râ la amiază, Tumu [illegible] etc.“. Dar veninul rămîne în [illegible]p. „Numele tău n-a fost rostit printre [illegible]le pe care mi le-ai înșirat! Spune-mi-l și veninul va ieși, pentru că el vene că se farmecă în propriul său nume“. La capătul puterilor, Râ cedează: „îți îngăduiesc să scormonești în mine, o mamă Isis, și ca numele meu să treacă din sînul meu în sînul tău.“ Ca să-l găsească Isis îndeplinește o adevărată operație chirurgicală, pentru că numele zace adînc ascuns în trupul zeului. Egiptologii, întemeindu-se pe texte, socotesc că operația aceasta era în tradiția egipteană întocmai ca aceea pe care o suferă cadavrele ca să fie mumificate.

Stăpînă acum pe numele lui Râ, Isis e stăpînă și pe puterile sale nețărmurite. Numai înzestrată în acest chip, poate ea întreprinde împreună cu fratele și iubitul soț Osiris, trudnica operă de civilizare a oamenirii.

Șarpele ca unealtă a femeii întru cunoașterea Adevărului ascuns și stăpînirea puterilor divine, apropie legenda aceasta de cea a Bibliei. Și cu toate că Moise a fost inițiat în misterele din Memfis și că a folosit în cartea sa multe elemente egiptene, nu e numaidecît nevoie să credem că povestea biblică este înrîurită direct de mitologia egipteană. Sînt credințe că au răsărit la toate popoarele, fără ca ele să aibă cunoștință unele de altele. Credințe care se întemeiază pe observație și bun simț, aceleași la toți oamenii, și ale căror variante se datoresc numai temperamentelor deosebite care influențează fizionomia unei tradiții. Una din aceste credințe poate fi și cea din jurul Evei și zeiței Isis.

Ca la toate miturile egiptene, alcătuite de preoți, înțelesul ocult e cu totul altul. Zeii ar simboliza pentru ei puterile firii, iar dramele petrecute în panteon, cataclismele care au răscolit pămîntul. Cel puțin așa ne spun istoricii greco-latini care au cunoscut esoterismul egiptean. Textele pe care le avem din literatura mistică și care pot fi traduse de egiptologi, nu satisfac întotdeauna acest simbolism. Fără îndoială că înțelesul miturilor trebuie căutat și în alte direcții decît aceea a simbolismului naturalist. Dar care sînt aceste direcții? Nu prea le cunoaștem, și cele asupra cărora știm cîte ceva nu pot fi încăpute într-un „bazar“ ca acesta de față. Iar lămuriri asupra magiei egiptene, născocită de Thot și perfecționată de Isis, iar nu putem înșirui în paginile acestea. De aceea, înaintea tuturor exegezelor să ne mulțumim cu frumusețea mitului pe case, dacă l-ar fi cunoscut, Goethe l-ar fi socotit fără îndoială ca un dublu aspect al Eternului Feminin...

Magul Ostanès

E încă nerezolvată problema influențelor orientale asupra civilizației și gîndirii grecești. Zeller încercase în **Filosofia grecilor,** să nimicească credința unei legături vitale între haotismul mistic al Orientului și logica elenă. Argumentele sale erau însă pornite dintr-o prejudecată și n-au întîrziat a fi contrazise de cercetările îndeplinite în ultimul sfert de veac. E astăzi un lucru neîndoios că ideile au circulat între deosebitele arii de civilizație, împrumuturile săvîrșindu-se aproape inconștient și fără să vatăme originalitatea națională. În ce privește Grecia, logica și filosofia naturalistă rămîn fără tăgadă prinosul adus de geniul lor gîndirii omenești; ceva mai puțin, morala lor. Ceea ce au împrumutat ei de la Orient a fost însă înțelesul miturilor și esoterismul sanctuarelor. Astăzi, sînt dovedite multe din identitățile mitologice greco-orientale, iar din cele ce ne-au rămas în privința „inițierilor“ grecești, putem presupune că ele nu se deosebeau mult de cele egiptene.

Nu însă despre esoterismul grec năzuim să scrim astăzi; lucrul ar cere o erudiție neîngăduită unui bazar, și ar trebui să facem cîteva constatări care ar părea prea „teosofice“ (?) cetitorilor noștri. De pildă, cercetînd faptele am fi fost nevoiți să afirmăm că filosofia naturalistă și logica grecilor, netăgăduit de bune, ar avea și părțile lor rele. Adică, grecii învățîndu-ne să dezvoltăm facultățile intelectuale, ar fi ajutat să piară celelalte facultăți psihice, de natură oarecum ocultă, folosite și dezvoltate de orientali... De aceea, pentru toate aceste motive, ne mulțumim să povestim aici inițierea lui Democrit din Abdera.

Tradiția și istoricii greci pomenesc toți de inițierile pe care le căpătau gînditorii din cetățile elene în Egipt și, cîteodată, în Babilon. De la Solon și pînă la Plutarc, mai toate gloriile gîndirii au petrecut ani de studiu în Orient. Cîteodată inițierea se săvîrșea chiar în templele grecești, cum se crede că s-a petrecut cu Socrates, i-

nițiat în Delphi. Același lucru și cu gînditorii latini care mai toți făceau parte din secta pitagoriciană. Sînt unii care mărturisesc singuri inițierea, povestesc cîte ceva dintr-insa, apoi se opresc afirmînd că li-e cu neputință să dezvăluiască tainele esoterice: Apuleu, Plutarc, Iamblic și alții.

Îndeosebi se știe că Pitagora, Platon și Democrit au studiat în Egipt și au fost inițiați în marile mistere. Cîțiva dintre orientaliștii moderni s-au străduit să găsească urmele orientale în teoriile filosofilor greci; și, cu toate că teoriile acestea nu exprimau adevărul aflat în temple (pentru că el nu putea fi exprimat decît pe o cale rațională), urme s-au găsit. Dar, cum povestim aici numai episodul lui Ostanes, nu putem intra în amănunte.

Democrit, socotit, împreună cu Leucip, autorul teoriei atomice, — lucru inexact, cum vom vedea îndată, — a fost inițiat la Memphis în templul lui Phtah, de către magul Ostanes. Pînă aici toți istoricii antici sînt de acord; nu se înțeleg însă asupra originii acestui mag. Înșelați fiind de nume, l-au socotit persan, apoi — dată fiind reputația lui de magician — unii l-au crezut caldeian. Alții, nepricepînd cum un persan poate fi reprezentantul științei egiptene, l-au adus în Abdera odată cu Xerxes, — unde ar fi cunoscut pe Democrit — neluînd însă seama la grava eroare istorică pe care o săvîrșeau. Egiptologul Maspero a dezlegat însă problema dovedind că **Ostanès** este o formulă a zeului egiptean **Thot („Bybliotheque egyptologique“,** Tom. V, pp. 458—465) și că toată eroarea celor vechi s-a născut din pricina aspectului persan al numelui. Fiind dovedită inițierea lui Democrit în tainele egiptene, se explică dezvoltarea pe care a dat-o teoriei atomice. Aceasta era cunoscută fenicienilor care credeau că a fost descoperită de **Mochus** (vezi Sextus Empiricus: **„Adversas mahematicos“** IX). Cum însă fenicienii n-au strălucit niciodată în știință și filosofie, și cum de la indieni — unde o descoperise **Kanàda** — nu o putuseră lua — nu e greșit a crede că s-au inspirat de la egipteni. Știm că teoriile lor se transmiteau prin grai iar cînd erau scrise se folosesau atîta de simbolism încît numai un inițiat putea să înțeleagă ceva, — de aceea nu trebuie să ne mirăm că nu avem urme despre teoria atomică. Mai ales cînd avem atîtea alte dovezi despre pătrunderea la care se ridică cu gîndul egiptenii.

O tradiție mai nouă spune că Democrit nu primise toate secretele de la maestrul său, cînd acesta muri nelăsînd nici un indiciu asupra cărților pe care le scrisese. Toate cercetările lui Democrit fură zadarnice pînă cînd într-o zi se hotărî să cheme umbra lui Ostanès și să-i ceară cărțile. Lucrurile s-au petrecut întocmai și Democrit află că operele maestrului său sînt în templu. Nu le găsește însă nici acolo și dezamăgit asistă peste cîteva zile la o ceremonie religioasă, cînd o coloană a templului cade vădind un manuscris pe care scria numai aceste trei fraze: „natura se folosește de natură“. După altă legendă, cuvintele acestea s-ar fi găsit între inscripțiile din Templu.

Toate aceste tradiții sînt însă din epoca alexandrină și sînt răspîndite de alchimiștii greci care făceau parte din școala numită Democritană. Elevii doctrinei acesteia alchimice — Zosima, Sinesius, Maria Evreica — socoteau pe Democrit ca un predecesor de geniu al alchimiei și îi atribuiau chiar o sumedenie de opuscule jumătate oculte, jumătate mistice. A fost epoca de glorie pentru doctrinarul atomilor. Cărțile lui însă, dintre care cea mai de seamă e fragmentul **„Fizicile și misticile“,** sînt scrise de un anume **Democrit din Mystagoga,** și sînt cunoscute savanților moderni sub numele lui Pseudo-Democrit. Ele cuprind rețete pentru facerea aurului — toate de origină egipteană — și o sumedenie de elemente din filosofia alexandrină.

Alchimiștii greci nu s-au mulțumit să socotească numai pe filosofii de seamă printre predecesorii artei lor — ca Platon, Pitagora, Democrit — ci au socotit și pe marii profeți: Zoroastru, Moise, și chiar zei: Thot, Isis. Fără îndoială că lucrările care se dedeau — pentru ca să aibă mai multă trecere — sub numele acestea respectate, erau numai niște compilări alexandrine. Pînă și Ostanes e ridicat de ei la rangul de autor alchimic, și i se atribuia un opuscul: **Arta sacră și divină** în care se găsește rețeta unei ape măiestre „care învie morții și ucide viii“.

Cercetările în privința acesteia sînt destul de îngreunate de obscuritatea care se întîlnește în toată epoca alexandrină. Cu atît mai greu s-ar putea rezuma. Restrîns în „Bazarul“ nostru, Ostanes s-a mulțumit să rămînă numai un agent de transmisie între ocultismul oriental și filosofia greacă.

Cronica literară

Visul a distrus realitatea

După cuasi expulzarea, în anii din urmă, a celor mai importanți scriitori germani din România, această mică literatură, despre care s-a scris și se vor scrie încă multe, nu a dispărut. Mai mult: protagoniștii celei „de-a cincea literaturi germane" — cum e numită în mod obișnuit de critica și istoriografia literară din apus — și-au redobîndit nu numai importanța incontestabilă în contextul mai larg al literaturii germane contemporane, ci și locul bine definit. Numele acestor scriitori au devenit familiare și cititorilor din apus. Ultimele două romane semnate de doi autori aparținînd acestei literaturi, care de mult a depășit statutul ei „minoritar" și în același timp exotic, demonstrează atît vitalitate cît și rigoare etică, estetică și literar-artistică. „Literatura germană din România", scria nu de mult Alexander von Bormann în suplimentul literar al ziarului „Der Tagesspiege" (din 2 octombrie 1990) publicat cu prilejul tîrgului internațional de carte de la Frankfurt pe Main, «a devenit cunoscută publicului cititor german mai ales prin Herta Müller și Richard Wagner. Proza intensivă, trecută prin școala liricii și retoricii, prigoanele suferite (...) au declanșat la cititori și un fel de sentiment de rușine față de faptul că n-au luat cunoștință de existența celei „de-a 5-a literaturi germane": toate acestea au contribuit la o atenție sporită, nu numai publicistică, acordîndu-i-se acestei literaturi atenția cuvenită (în special) genului liric, deci celei mai frumoase flori din grădina literaturii».

Richard Wagner e prezent în rafturile librăriilor cu un scurt roman **Morenele de la Viena** („Die Muren von Wien") apărut la editura Luchterhand din Frankfurt pe Main și Johann Lippet cu romanul **Protocolul unei despărțiri și al unei intrări sau: Teama de pierderea amănuntelor** („Protokoll eines Abschieds und einer Einreise oder Die Angst vor dem Schwinden der Einzelheiten") apărut la editura Wunderhorn din Heidelberg.

Lippet protocolează, precum se poate desprinde și din titlul romanului său, despărțirea de România, unde a lucrat în ultimii ani ca secretar literar al Teatrului German de Stat din Timișoara. „Ariditatea radicală" a prozei sale este o combinație între o relatare obiectivă și un raport subiectiv. Realitatea nudă, precum a trăit-o în România ceaușistă, este voit contorsionată prin redactarea povestirii la persoana a doua imperfect, ceea ce îngreunează, pe alocuri, accesibilitatea receptării. Modul neobișnuit al scriiturii conferă textului său o dimensiune sintetică formală, mai ales din pricina trucului stilistic amintit. Apropierea cititorului de informația realistă, revendicată prin însuși titlul lucrării, „Protocolul unei despărțiri și al unei intrări...", devine o cursă cu obstacole. Bineînțeles, neobligatorie pentru cititorul grăbit. Notițele sumare, reflecțiile, descrierea unor aspecte cotidiene din domeniul teatrului, individul abandonat și totodată expus pînă la autoflagelare unui aparat birocratico-represiv alcătuiesc fundalul socio-cultural al acestei cărți. Pe acest fundal al eroziunii culturale de nestăvilit se petrece acțiunea, ce poartă pecetea autobiograficului. Descrierea amănunțită a unor ședințe cu președinta consiliului pentru cultură și educație socialistă, întîlnirile cu secretarul cu problemele de propagandă, cu toții purtători de cuvînt ai puterii politice care a declarat un război necruțător culturii, alcătuiesc un adevărat catalog al înjosirilor, din care protagonistul romanului nu vede altă ieșire decît plecarea definitivă. Umilirea individului, ajuns în morile birocrației, parcă instruită special pentru șicane rafinate, inventate pentru așa numiții „trădători", încoronează calvarul pe care nu-l poate uita personajul principal al lui Lippet, de fapt, al său **alter ego**, nici măcar după ajungerea în Germania. Aici va fi confruntat cu un alt aparat birocratic, străin și-n esență perfect în impersonalitatea sa. Desprinderea de lucrurile cunoscute, de peisajul familiar, de prieteni și cunoscuți, pe scurt: procesul desprinderii de țara natală și sosirea într-o țară, în fond, străină a fost descris și de Richard Wagner în primele sale două romane apărute în Republica Federală Germania, „Cererea de plecare definitivă" și „Prima de bun venit". Ultima sa carte, **Morenele de la Viena**, continuă, indirect, traiectoria personajelor sale originare din România hotărîte să scape de ordinea opresivă instaurată și menținută acolo. În **Morenele de la Viena** este vorba despre inginerul Benda, ce se aseamănă cu autorul, fără a se identifica cu acesta. Wagner confirmă, încă o dată prin acest roman, că literatura este și va fi, în ultimă instanță, un reflex autobiografic.

Benda care are la activ o pedeapsă cu închisoare pentru o tentativă de trecere a frontierei, o cunoaște pe müncheneza Eva de mult timp, ea devenind pentru el, ca individ ce suferă de claustrofobia impusă de către sistemul politic existent, încorporarea unei lumi depărtate și în același timp idealizate. Visul său devine realitate după ce reușește să ajungă la München, lăsînd-o în urmă pe Marianne. Despărțirea de ținuturile copilăriei și ale adolescenței, identice cu propria emancipare, provoacă inginerului o adîncă criză de identitate care este, de fapt, tema principală a acestei cărți „importante despre existența zguduitoare", cum sublinia, pe bună dreptate, ziarul elvețian „Die Weltwoche" (din 4 octombrie 1990), „a unui refugiat". Desprinderea violentă de trecut, prin abandonarea ținuturilor natale, nu este identică, nu coincide cu o eliberare. Benda este mereu confruntat și obsedat cu, respectiv, de două realități, cea a trecutului irecuperabil și cea a prezentului dureros, ultima devenită, de-a dreptul, insuportabilă după ce Eva îl părăsește. „Nu realitatea a distrus visul", remarca un critic, „ci visul realitatea". Benda se hotărăște să plece la Viena, orașul pe care niciodată nu l-a văzut, dar care în visurile adolescentine i-a apărut drept locul ancestral al dorințelor sale intime. „Călătoriile la București", notează Wagner în romanul său „au fost călătorii spre ceva străin, Bucureștiul a fost orașul accesibil, nedorit. Viena a fost însă orașul inaccesibil, în care exista cunoscutul. Pînă și cartierele din Timișoara purtau nume vieneze". Ajuns la Viena, în vara tîrzie a anului 1989, Benda se vede confruntat la fiecare pas cu trecutul visurilor sale, în adevăr trecutul părăsit al orașului Timișoara, cafenelele aducîndu-i aminte de „Lloyd"; în anticariat descoperă cartea romancierului bănățean Adam Müller-Guttenbrunn, „Micul șvab", la un chioșc dă peste o ilustrată cu efigia Împăratului Franz Iosif și textul vechiului imn imperial austro-ungar... în limba română. Morenele, adică grămezile de nisip, pietriș, sfărîmături de stînci și argila, precum scriu dicționarele, transportate de ghețari în alunecarea lor sau depuse de ghețari dispăruți, au început să se miște în vara lui 1989, provocînd prin fluxul miilor de refugiați din Republica Democrată Germană spre Republica Federală Germania prăbușirea sistemului socialist real existent; morenele semnificînd începutul sfîrșitului unei ere. Benda întîlnește la Viena o femeie care seamănă cu părăsita Marianne. Trecutul nu se poate reface, nici măcar prin încercările repetate de autoiluzionare: „Morenele alunecă, oamenii aleargă. Se aruncă înainte pentru a-și salva viețile. După aceea vor trebui să sape. Pentru că și cei care au scăpat, rămîn îngropați. Morena rămîne. Fiecare va trebui cîndva să se dezgroape. Foarte puțini vor reuși".

Împletirea propriilor deziluzii cu iluziile social-utopice apusene, dar și reflectarea contextului politic conferă acestui roman o valoare deosebită — nu numai pe terenul literar, restrîns, oarecum. Atît Lippet cît și Wagner și-au început cariera literară în cadrul **Grupului de Acțiune Banat** („Aktionsgruppe Banat"), devenit azi aproape o legendă, datorită rezistenței culturale față de autoritățile culturale și politice de la începutul anilor '70. Pentru membrii „Grupului de Acțiune" îmbinarea esteticului cu adevărul literar a jucat un rol determinant. Nici unul dintre cei doi autori nu a trădat acest ideal. Pentru ei literatura a rămas și acum un act profund de etică și estetică.

William TOTOK

[J]urnal de lectură

Dansul cu stelele

Remarc că o bună parte din cărle de început ale lui Mircea Eliade [s]unt transporturi din caietele sale. [E]xperiența indiană e consemnată în [v]olume ca **Într-o mînăstire din Himalaya, India**, ori **Șantier** (ca și **India** [u]n fragment foarte puțin retușat din [„J]urnalul" anilor 1928—1931). Toate a[ce]ste cărți au prospețimea notației [ab]uste, a gîndului transcris în grabă [pe]ntru a nu fi pierdut. Din această [se]rie face parte și recent reeditatul [„C]aiet" al **Solilocviilor**. Cu o obser[va]ție însă: meditațiile aproximativ [fil]osofice au fost așternute pe hîrtie [în] iarna lui 1932, după revenirea au[to]rului în țară. Au, firește, o mai [ma]re ariditate decît cele din roma[nu]l indirect **Șantier** (publicat abia în [19]35, dar anterior ca redactare), no[tel]e pitorești lipsesc, sunt mai „imper[so]nale", ca să zic așa. Continuă, în [sch]imb, cîteva „obsesii" ale tînărului [Eli]ade: tema caducității filosofiei oc[ci]dentale (simplă arhitectonică de [co]ncepte lipsite de vlagă), aceea a as[ce]zei (ce va reveni și într-un articol [din] **Fragmentarium**, culegere din 1938) [și,] în fine, aceea a integrării în ritmul [cos]mic (prin dans îndeosebi), și, mai [ale]s, a exodului din această ritmică [ast]rală cu toate consecințele nefericite pentru insul „căzut". O cunoscută [not]ă despre **melancolie** este edificatoare în acest sens. Ar mai fi de fă[cut] adaos că după unii gînditori mai melancolia e o achiziție modernă. [Ace]astă tonalitate afectivă ar apărea [ab]ia odată cu societatea burgheză. Me[lan]colia e, prin urmare, o consecință [a] Reformei, unul dintre evenimentele [cele] mai nefaste ale istoriei. Reforma [șî]u Renașterea va expulza imagina[rul] medieval, atît de fertil în plan mi[tolo]gic.

*

[Ins]olațiile din **Solilocvii** (editura „Hu[man]itas", 1991) nu au, se înțelege, o organizare strictă. Aș observa chiar că tema ascezei (care ocupă mai bine de jumătate din însemnări) este opusă celei a integrării în ritmica astrală. Asceza, fie cea „magică", fie cea „religioasă", presupune o rupere a legăturilor, o aruncare a punților care-l leagă pe ins de lume și de viață. Este, într-un anume sens, o **imitatio mortis**. Eliade amintește că mai toate concepțiile metafizice antice implicau anumite practici ascetice. Dacă ne gîndim la orfism, la pythagoreism ori la un Empedocle are cu siguranță dreptate. Ceea ce urmărea filosoful antic — inclusiv cel grec — era o conversiune, o ruptură existențială, o dezlegare din legăturile iluzorii ale vieții, pentru săvîrșirea unei **reîntoarceri**, a unui **nostos** (ca să uzez de termenul elin) la un chip și o stare pierdute. Toată această întoarcere reclama anumite tehnici spirituale și urma un rețetar strîns, care viza inclusiv regimul alimentar. Preceptele lui Pythagora au rămas de altfel clasice. Asceza practicată de mulți dintre înțelepții greci se aseamănă în varii privințe cu asceza de care vorbește tradiția indiană. Este o asceză mai curînd magică decît religioasă, ca să preiau distincția propusă de Eliade. Departe de a fi o dramatizare a agoniei și triumfului Divinității e, în primul rînd, o insurgență în contra Zeului. Săvîrșind **tapas** ascetul indian ajunge să primejduiască, prin forța acumulată, pe Brahma însuși.

*

„— O, Trisanku, privește acum puterea mea... Dacă asprimea de sine la care m-am supus a avut vreun preț, trupul tău pămîntesc se va ridica la ceruri. Nu-mi pasă dacă zeii nu vor să primească darurile mele. O, rege Trisanku! Urcă!

Miracolul urmă. Spre uimirea întregii adunări, Trisanku, în corpul său de **chandala** (condiție foarte umilă, n.m.v.g.), începu să urce spre ceruri. Lumea văzu puterea pe care Viswamitra o dobîndise prin **tapas**.

Trisanku ajunse la Svarga. Dar Indra îl îmbrînci îndată jos:

— Cine ești tu, cum vrei să intri în ceruri cu trup de **chandala**? Nebune, care ai meritat blestemul **gurului** tău, întoarce-te jos din nou!

Cu capul înainte, Trisanku se rostogoli din ceruri, țipînd:

— O, Viswamitra! Scapă-mă!

Văzîndu-l, Viswamitra își ieși din fire. Hotărît să dea o pildă zeilor, strigă lui Trisanku:

— Stai, acolo să stai! Și, spre uimirea tuturor, Trisanku se opri chiar atunci din coborîrea spre pămînt și rămase în mijlocul văzduhului, lucind ca o stea. Viswamitra, ca un al doilea Brahma, începu să făurească la miazăzi un al doilea orizont de stele, un nou Indra și alți zei..." (Valmiki, **Ramayana**, București, 1968, pp. 22—23).

*

Asceza **religioasă** nu mai presupune o confruntare cu zeii ci o retrăire dramatică a patimilor și învierii acestora. Această descriere se aplică nu doar ascezei din anumite mistici orientale ci cu osebire tehnicilor creștine. Practicantul încearcă o „golire" de sine pentru ca în locul rămas liber să se instaleze Christ. Însă această încercare atîrnă de prezența Harului. Cît despre scopul exercițiului ascetic acesta va fi nu rivalitatea cu Divinul ci mîntuirea cu ajutorul Acestuia. În plus, rădăcina ascezei creștine este conștiința păcatului, noțiune străină mentalității grecești și, oarecum, celei indiene.

*

„În gnoză a dansa cu **sferele** înseamnă a asimila virtuțile cerești, a se îndumnezei prin sorbirea (inspirarea) ritmului. Sufletul în **exil** e sufletul nearmonic, rătăcit, lăsat în voia forțelor obscure și anarhice, inumane. Păcatul înseamnă, etimologic (în grecește), a **greși ținta** (un arcaș care nu izbutește să străpungă cu săgeata inima țintei), adică nepotrivire cu virtutea umană, un gest inarmonic, în afara ritmului firesc" (**Solilocvii**, pp. 52—53).

„Mi se pare că tocmai aici se găsește cheia fascinației dansului: cînd actualizează precis și deplin armonia mișcărilor umane cu o mișcare tip, cosmică; sau ajută experimental integrarea omului în ritmul din care s-a desprins viața lui, în ritmul cosmic: o participare globală în cosmos, o continuitate perfectă între mișcările lui și mișcarea solară, de pildă" (**Solilocvii**, p. 52).

*

Aminteam deasupra ravagiile aduse de Reformă nu numai în plan religios, prin uscăciunea și lipsa de fior metafizic ale protestantismului ci și în ordine fiziologică. Utopia care înflorește acum ca răspuns la noua maladie este, am impresia, prin ritualurile sale cazone și o tentativă (hilară și amenințătoare totodată) de a-l împăca pe om cu ritmul cosmic din care s-a desprins. W. Lepenies a observat într-o lucrare recentă că utopia este un interdict, o încercare de anulare a melancoliei și localizează în timp irumpția acestei maladii în Reformă. Savantul german nu caută însă rădăcina acestei căderi, mărginindu-se a comenta numai circumstanțele sale. Trecut prin experiența Indiei, Eliade aduce o mai adîncă explicație. Dansul bachic, cel eleusinic, ori dansul misticilor sufismului nu reprezentau doar o dramatizare a morții și renașterii zeilor vegetației (cazul unui Dionysos este grăitor) ci și o terapeutică eficace prin integrarea insului în ritmurile cosmice, prin absorbirea ritmului de către individul aflat sub vină (**hamartia** la greci) și eliberarea acestuia de păcat (limitare, solitudine, dizarmonie). Interesant este că însuși termenul sankrit (**avidya** (necunoaștere, ignoranță), similar lui **hamartia** grecesc, înseamnă **sucit**, nearmonic, inestetic. Indienii au exorcizat dintotdeauna grotescul și prin dans, această participare la cosmos; cum scrie Eliade. Mitologia a consacrat acest act prin dansul lui Șiva, simbol nu numai al Universului ci și al sănătății și plenitudinii.

Valeriu GHERGHEL

Toată deriva asta ... aut

● Liviu Anton

● O atmosferă de concediu ce plutește peste tot ●

— Dan Petrescu , vreau să avem o discuție asupra situației din țară. Mă adresez ție pentru că, înainte de 1989, ai fost nu doar un opozant, dar și unul din cei mai buni analiști politici pe care-i aveam. Apoi, pentru că, puțină vreme, ai făcut parte din sistemul puterii actuale, avînd o anumită poziție în guvernul provizoriu. Și, nu în ultimul rînd, pentru că ai lipsit aproape un an din țară. De aceea, aș începe cu întrebarea : ce ți se pare diferit față de momentul în care ai plecat ? Ce te-a șocat la revenire ?

— După toate cîte le-am trăit, eu cred că mai sînt puține lucruri care mă mai pot șoca, dar, bineînțeles că am o anumită im presie globală suscitată de diferența temporală dintre momentul plecării și cel al revenirii în țară. La un nivel empiric, lucrurile arată ca și cum iubitul nostru sat de vacanță „2 Mai" s-ar fi întins peste tot. De la detalii, de la modul în care umblă oamenii pe stradă, în maieuri, în chiloți, în șlapi ș.a.m.d., în special la București, pentru că Bucureștiul m-a frapat în primul rînd, și pînă la atmosfera, aș zice, de concediu care plutește peste tot. Și care nu e, neapărat, un concediu vesel. Dar este așa, un fel de animație colorată și mizeră, care îmi evocă foarte bine „2 Mai"-ul unde mergeam noi vara...

— Deci, o atmosferă de vacanță. Asta observi doar la populația de pe stradă sau și la nivele mai...

— La toate nivelele. La toată lumea. Mai ales că, acum, am unele afaceri administrative, deci trec prin tot felul de birouri unde lumea nu face absolut nimic, în afară de cafele și discuții, dar care nu mai sînt pasionate. Cînd am plecat eu, erau pasionate și a nu face nimic avea o rațiune, pentru că te interesau, într-un fel sau altul, destinele țării. Acum, nici măcar asta ,acum conversațiile sînt dezabuzate, cinice sau privesc afaceri curente, viața de toate zilele, lucruri de felul ăsta. Toată lumea mi-a spus că este dezamăgită și dezumflată. Bun ! Dar asta este, cum spuneam, la un nivel empiric... Am încercat să înțeleg lucrurile și la un nivel mai înalt. Și îmi spun, cîteodată, că toată deriva asta a României vine din lipsa unei autorități în țară. Îmi aduc aminte că examinam cu Cangeopol, pe vremuri, trecerea de la ceea ce am trăit la altceva — știu eu, la democrație — și, la un moment dat, ne-am împotmolit în discuție : dacă va fi sau nu nevoie în România, de o dictatură luminată. Poate că termenul nu era bun, dar, acum, sînt absolut convins că e nevoie de o autoritate Nu pot să merg mai departe, nu pot să văd mai precis cum ar ieși din fărîmițarea noastră și din oamenii politici care sînt afirmați la ora asta, cum ar putea ieși de aici o autoritate. Nu văd.

— Ceea ce spui tu e interesant, lipsa de autoritate este reală în ciuda faptului că actuala putere vrea să fie foarte autoritară. Se pot aminti o mulțime de fapte — de la utilizarea represivă a minerilor la o mulțime de legi anticonstituționale votate de pitorescul nostru Parlament. Cum îți explici tendințele ei autoritare, dacă nu chiar dictatoriale, cuplate cu lipsa de autoritate reală ?

● Cum să impui autoritate, cu oameni de extracție activistică ? ●

— Puterea încearcă să facă și ea ce poate, dar nu e credibilă. Nici unul dintre liderii politici nu e credibil. Pe de altă parte, așa cum se văd lucrurile — mă rog, de la nivelul meu, care sînt un simplu cetățean —, am fost absolut frapat de toți oamenii politici pe care i-am văzut, de cînd am revenit, în acțiune, la televiziune dar și pe viu, pentru că am călătorit cu niște senatori în tren, toți aveau un inconfundabil stil activistic. Începînd de la modul în care se îmbracă și sfîrșind cu ceea ce spun. Lucrul este extrem de frapant, deși explicabil. Noi spunem că avem de-a face cu aceleași structuri și aceiași oameni — e foarte adevărat, e chiar evident că sînt inși care s-au ocupat ani de zile cu activismul de partid și care, acum, se ocupă cu același activism, chiar dacă se cheamă altfel. Încă o dată, stilul este același, iar lucrurile arată așa pentru că acești oameni

sînt condiționați mental de ceea ce-au făcut atîția ani și continuă să facă și acum. De aceea, n-a existat o autoritate nici în sensul exemplar, în sensul în care această autoritate ar fi putut impune un nou stil. Cine să impună acest stil, cînd oamenii de la vîrf, un Iliescu, un Roman sînt, ei înșiși, de extracție partinică, activistică ? Nu, nu există...

— Crezi că și la nivelul opoziției este vorba de același lucru ? De pildă, în vremea din urmă, există un proces real de relansare a P.N.Ț., de creștere a prestigiului acestui partid și, în special, al liderului său, Dl. Corneliu Coposu. Crezi că se conturează ceva din acest punct de vedere ?

— Nu știu exact, eu n-am fost în țară, dar e adevărat că, din mai multe direcții, mi-au sosit opinii extrem de favorabile despre Dl. Coposu. M-ar bucura dacă ar reuși Dumnealui să coaguleze ceva în jurul persoanei sale, cu atît mai mult cu cît și-ar lua o binemeritată revanșă față de Iliescu. Cînd spun asta mă gîndesc la o convorbire între mai mulți lideri ai opoziției și Iliescu, momentul în care voiau să convingă **Frontul** că trebuie să se înscrie și el ca partid politic, în iarna lui 1990. Am văzut o casetă cu această întîlnire, în cadrul căreia Iliescu îi spunea, cu regularitate, D-lui Coposu, „tovarășul Copoiu". Iliescu nu-i nimerea niciodată numele, nici apelativul corect. E adevărat că era și el surescitat, că avea, cum ar zice tot el, sula-n coaste. Cred că Dl. Coposu și-ar putea lua o revanșă binemeritată, dar nu trebuie uitat că puterea, așa cum este ea la ora asta, va face tot ce-i stă în putință ca să împiedice acest lucru. Și asta cu mijloace despre care știm cu toții că nu sînt oneste. Așa încît nu știu ce să spun...

— Crezi că vor putea fi la fel de „convingători" ca anul trecut ?

— Asta nu știu, probabil că nu. Cît despre opoziția cealaltă, să-i zicem intelectuală, de tip **G.D.S.**, **Alianța Civică** ș.a.m.d., eu însumi, care fac parte, teoretic, din **Grup**, am lăsat această relație să moară de moarte naturală pentru că, de cîte ori am fost pe acolo și am asistat la dezbateri, n-am reușit să pricep foarte bine ce vor — în totalitate și separat — aceste capete inteligente care s-au strîns la un loc. În primul rînd, n-am fost de acord nici cu ce-au făcut ei vis-à-vis de fenomenul Piața Universității. După ce l-au sprijinit și l-au, cum să zic ?, susținut intelectual și direct, la un moment dat, s-a făcut la **Grup** o întrunire la care am aflat, cu surprindere, că **Grupul** își pune problema evacuării Pieții Universității, pentru că acolo erau oameni care nu mai rezistau, care făceau greva foamei ș.a.m.d. Or, eu mi-am etalat surprinderea pentru că, totuși, Piața Universității, constituită în jurul punctului 8 al **Proclamației de la Timișoara**, ar fi putut convoca nu cele 8 milioane de semnături...

● Cum ar fi rezistat puterea la 2 milioane de demonstranți ? ●

— N-au fost atîtea...

— Bineînțeles că nu, dar vreo 2 milioane tot vor fi fost. Ar fi putut fi convocate cele 2 milioane de persoane pentru o scurtă demonstrație în **Piață**. Și nu știu cum ar fi rezistat puterea la 2 milioane de demonstranți. Or, eu am vorbit, eu am auzit. Bun, nu vreau s-o lungesc foarte mult, dar am constatat, revenind în țară și citind presa, că anumiți colegi ai mei, în momentul în care eram, cel puțin eu, într-o agitație extremă și încercam să fac ceva, fie la nivelul **Ministerului Culturii**, fie în alte părți, erau momente pe care le-am trăit amîndoi și alții ca noi, ei țineau jurnale. Acești colegi de **Grup** ai mei țineau jurnale meticuloase, în care ne notau și ne cîntăreau fiecare gest, pe care îl și interpretau simplist. Că eu, de pildă, la o întîlnire, am spus nu știu ce replici în sensul puterii. Lucruri complet false, dar m-a înlemnit toată această consemnare, faptul că, în acele momente, cineva putea, la rece, să gîndească să consemneze aceste lucruri pentru posteritate. Eu nu am dispoziția și răgazul să scriu ce-aș vrea să scriu de vreo doi ani, dar uite că o făceau alții, judecîndu-ne pe deasupra. Pe de altă parte, toți prietenii și, mă rog, comilitonii din zona asta, pe care i-am revăzut acum, au căpătat un aer pe care nu-l aveau înainte. Mi-e greu să-l descriu, este un aer, în același timp, de aroganță și de **mauvaise conscience**. După mine, sînt oameni care au început să stea foarte bine material și privesc lucrurile din acest punct de vedere.

— Dan, dar n-ai impresia că, de cînd lipsești tu, au fost și niște evoluții ceva mai pozitive ? Mă gîndesc, de pildă, că la un moment dat a apărut Alianța Civică, care a încercat să coaguleze cît de cît societatea civilă, iar de cînd te-ai întors, a avut loc Congresul Alianței care a anunțat apariția partidului acestei organizații.

— Da, îmi amintesc că am văzut o relatare, care mi-a plăcut foarte mult, în care se vorbea de noua organizație angelică, organizație care nu vrea puterea, dar vrea să fie puternică. Cam așa era titrat și cred că jurnalistul care a scris lucrul ăsta a prins foarte bine fenomenul. Vreau însă să spun un lucru — în momentul în care Michnik a fost la **Grup** și i s-a explicat programul **Grupului**, ce vrea el ș.a.m.d., respectiv problema cu constituirea sau trezirea societății civile, **parti-pris**-ul apolitic, informal etc, etc, Michnik a spus : măi băieți, voi trebuia să faceți lucrurile astea sub vechiul regim ! Acum, apolitismul n-are nici un rost, angajați-vă direct în lupta politică. A spus chiar mai mult decît asta, a spus : dacă vreți să o faceți, nu faceți o opoziție angelică și, pînă la urmă, imbecilă, ci intrați cu toții, infiltrați organismul politic cu cele mai mari șanse de a cîștiga alegerile. Asta era, la ora aceea, cu toată evidența **Frontul**, deci intrați cu toții în **Front** le-a spus, nu-l părăsiți prin demisii spectaculoase dar lipsite de orice eficiență. Dimpotrivă, intrați în el și ajungeți la putere. Nu l-a înțeles nimeni, deși a venit cu detalii. Nici lui nu-i convenea în totalitate **Solidaritatea**, nici chiar Lech Walensa personal, dar și-a dat seama că, fiind vorba de singurul organism politic cu șanse de a ajunge la putere în Polonia, trebuia activat în interiorul lui. Bun. Cît privește nașterea **Alianței Civice** ca partid politic, mi s-a părut cam căznită. În primul rînd, n-a existat o majoritate zdrobitoare de vederi în sînul vechii **Alianțe** care să spună : da, dom'le, trebuie să ne constituim în partid politic. Au fost ezitări.

— Totuși, la Congres, s-a votat apariția partidului cu 490 de voturi pentru și doar 10 împotrivă...

— Dar, după cîte știu eu, după cîte mi s-au spus, acest vot a fost precedat de mari discuții, în sînul **Alianței**, care, după mine, nu-și aveau rostul. Trebuia să se facă un partid politic de la bun început. Chiar **Grupul** trebuia să fie unul din primele partide politice, care să-și fi asumat tot ce decurge de aici — adică, candidații pe care-i propunea trebuia să-și facă campanie electorală, să umble prin țară, să facă mitinguri și adunări etc. Or, eu mi-aduc aminte și-acum că discutam cu diverși tipi susceptibili de a face treaba asta, care nu se vedeau pe ei înșiși in această postură. Și atunci ?

● Dacă intelectuali vor reuși să coboare de pe piedestal ●

— Bun, să recunoaștem că au fost cîteva ocazii pierdute, cum bine observi tu. Totuși, în acest moment, acest partid există. Îi vezi vreo șansă ?

— Depinde ce va face ! Dacă se va mulțumi să-și lustruiască firma, nu va face nimic. Probabil, nu va face nimic nici singur. Va trebui să-și creeze un sistem de alianțe și să cucerească populația. Să desfășoare o muncă de persuasiune la nivelul respectiv, al omului simplu. Acum, rămîne să vedem cum intelectualii noștri vor izbuti să coboare puțin de pe piedestal, să-și adapteze discursul la înțelegerea omului de rînd, care nici el nu este foarte limpezit, pentru că omul de rînd e bruiat și el de tot ce se întîmplă în țara asta, nu ? E foarte dificil.

— A propos de bruiaj. De cînd te-ai întors, ai avut ocazia să citești un număr-două din Europa sau din România Mare ?

— Da, m-am uitat așa peste ele. Ce pot să-ți spun ? E o recrudescență... dacă spun a extremei drepte, riscăm să confundăm puțin termenii, istoricește vorbind. Trebuie forjat un nou termen, ceva în genul „fascism roșu". Bun, această recrudescență nu este numai un semnal de alarmă pentru puterea care se vrea democratică, dar este chiar un fel de probă la care ea este supusă. Din păcate, pînă acum, ea a reacționat cît se poate de prost, îngrozitor de prost. Aș putea să fac o comparație. De pildă, în Franța, Jacques Chirac a rostit, la un moment dat, o frază à propos de imigrație. Aceasta e o problemă reală în Franța unde, în jurul fiecărui oraș, peste tot există

o pegră c
nu ești fr
deci este
apucată
Francezii
aplombul
mod deci
s-a spus,
oadă isto
imigrația
ș.a.m.d. B
un fenom
seră, dar
undeva.
ataca fro
atunci to
Primul n
crede c-a
că nu e
libertății
cît de c
ș.a.m.d.
Or, în F
În Romă
extremei
depășit î
iar guve
nu mișc
ce se în
numele
democraț
excese ?
vedere
Pentru
niște act
momentu
mișcare
aproape
datele să
dar la r
complicit

— Bun
că, de p
se expli
plat nim
ai lui V
desfășur
intentat

— Pă
bineînțel

— E v
să-și exe

— Să
Trebuia
represiu
Asta s-a
este res

— Ac
s-a înt
nată, ia
durat c
nou am
cererea
Procura
întîmpl
V.C.T. ?

● Din
e alt

— N
dar di
a ajun
inform
un mo
cerii
motivu
să le d
tru e
Român
condan
biu. D
căpătat
că atu
ale pu
nu pu
pentru
în sp
slavă
nu po
dedesu
hazna
și la l
nu po
poate
citate
un m
a par
terea
pînă
numai
măsur
—

...omâniei provine din lipsa unei ... reale în ţară

...dialog cu DAN PETRESCU ●

hiar dacă
pe-acolo,
-ar trebui
rezolvată.
i şi n-au
a într-un
zaţi, mi
altă peri-
favorizat
de lucru
trezit cu
prevăzu-
ucat de
iria de a
blemă şi
it în cap.
că nu
Le Pen,
a e ţara
iguie ea,
migraţiei
imagina.
ntîmplă ?
discursul
războaie,
neînţeles,
r, dacă
ntrebăm :
ă el în
u că în
iste şi
unct de
umpţios.
lică şi
. Or, în
tă ne-
foarte
Nu am
olicitate,
clar o

ătoreas-
tă. Cum
întîm-
ştinători
piedicat
are i l-a

arestaţi,

a Curţii

cuvinte.
ne de
impede.
le legea

că nu
st amî-
sul a
fie din
ie, deşi
ului la
Ce se
mă de
idată ?

...izibilă
...uşi ●

liscreţii
totuşi,
el de
pus la
interzi-
Pentru
e rost
d nen-
aduse
trebui
n du-
ar fi
numai
cercuri
tin că
simplu,
scunde
Or,
nomen
ii de
ca o
-odată
hazna
hazna,
ompli-
va e
eci. de
. Pu-
seama,
i nu
egală
ace !
sînt

contraproductive pentru imaginea României în lume. Cum bine ştim, ajutoarele, creditele sau investiţiile sînt direct dependente de această imagine. Şi atunci, puterea, care are nevoie de aceste ajutoare, de ce nu intervine ?

— Pentru că e imbecilă. Asta e primul lucru. Dar asta nu spune nimic, e un calificativ oarecare ce poate fi lipit la o mulţime de români. Îmi pare rău, dar asta e situaţia. Dar fac şi eu, acum, raţionamentul puterii şi spun : pentru că, dincolo de asta, e ceva. Deja am vorbit de complicitate. Pe urmă, dacă afacerile nu merg bine pentru România, ele nu merg bine la nivelul care ne priveşte pe toţi, dar ele merg bine pentru anumiţi particulari, care particulari se întind pînă-n cercurile guvernamentale. De pildă, reţele de ajutoare din străinătate, care deblochează fonduri pentru asta, se dotează cu maşini, cu tot ce trebuie, vin în România, iar aici intră în relaţii cu reţeaua noastră de bişniţari. Afacerile devin, din acest moment, strict particulare. Se aduc maşini, se vînd, se cumpără, totul sub cele mai generoase principii umanitare. Lumea, probabil, este la fel peste tot — capitalistă, neocomunistă sau altfel. Cîştigul imediat pare tentant pentru oricine.

— A propos, ai spus în treacăt neocomunistă. Crezi că actuala putere este neocomunistă sau este, pur şi simplu, o mafie fără nici un fel de ideologie, interesată numai în păstrarea, fie şi temporară, a puterii ?

— Păi, la momentul el, puterea comunistă însăşi era o mafie. E adevărat că atunci era foarte restrînsă...

— Şi ideologizată, cel puţin la suprafaţă...

— Şi ideologizată. Sigur, ei îşi aranjau confortul material sub principii de extracţie marxistă. Dar am vorbit, mai înainte, de aerul activistic, pe care îl au cam toţi guvernamentalii noştri. E limpede, nu vorbim de un comunism sau neocomunism erijat în forme exterioare sau instituţionale, vorbim de unul interior, de care, încă o dată, aceşti oameni sînt condiţionaţi mental.

— Corect. Nu ştiu dacă ai observat că, în vremea din urmă, o bună parte din oamenii puterii se plasează în diverse posturi în străinătate. Celac e în Anglia, Baltazar tot acolo, altul e la Paris, iar Voican va pleca în Senegal. Crezi că e o strategie de cazare în locuri mai comode, mai depărtate de centrul unui eventual seism social ?

— Am citit în străinătate diverse relatări despre aşa un fenomen de hemoragie a aşa-zişilor oameni politici în străinătate... Păi, bineînţeles astea-s posturi grase, adică ieşi din nebunia din România, cu riscul de a intra în alta, dar de alt gen, şi cu avantaje materiale evidente...

— Între altele un zvon recent, dezminţit de împricinat, spune că Dl. Roman ar putea să meargă ambasador la ONU...

● *Obiecte electronice drept ajutoare pentru Dl. Roman* ●

— E o supoziţie, dar nu m-ar mira ca Roman, făcîndu-şi plinul, să se retragă puţin din prim-planul activităţii politice. Nu m-ar mira absolut deloc.

— Cînd ai spus „Roman făcîndu-şi plinul", te-ai referit la un aspect strict financiar ?

— Da, material, bineînţeles, Mi s-a relatat, de pildă, ca să-ţi dau un detaliu, de către un anumit comersant din Poitiers care face afaceri cu România ceva foarte interesant. La unul din drumurile sale s-a încrucişat cu nişte convoaie umanitare, în care se găseau numeroase obiecte electronice, ca donaţii umanitare pe adresa D-lui Roman. Între altele era şi un minitel, care nu văd la ce-ar fi bun în România. Da, m-am referit la chestiuni strict materiale, cum vezi... Se mai vorbeşte şi de magazinele D-nei Roman, care au fost, bineînţeles, pe valută... acum sînt şi în lei. Eu nu ştiu dacă e foarte în regulă ca oamenii politici, profitînd că-s oameni politici, să facă afaceri. Cred c-ar trebui să opteze între activitatea politică şi bussines.

— Ei, discuţii au existat aproape în legătură cu aproape toţi membrii guvernului şi cu o bună parte din parlamentari că s-ar fi implicat în diverse afaceri...

— Nu mă miră deloc. Uite un lucru pe care nu l-am spus, dar care trebuie ştiut : în momentul în care minerii făceau ravagii în Bucureşti, toată lumea se întreba de ce nu se strînge **Parlamentul** ca să facă ceva. Or, un om politic care a cercetat terenul în acest sens mi-a spus că se strînseseră ceva parlamentari, care discutau însă, în momentul acela, problema locuinţelor lor din Bucureşti şi cea a îndemnizaţiilor pe care urmau să le aibă. Deci, de la bun început a existat în sînul „clasei politice" o pornire foarte tranşantă către aspectele materiale ale vieţii. Fiecare voia, în primul rînd, partea lui de turtă, cît mai umflată şi cît mai precis delimitată.

— În legătură cu statutul demnitarilor, au fost unele propuneri în Parlament, între care şi una recentă a D-lui Bârlădeanu, care cereau ca oamenii politici să facă declaraţii de venituri la intrarea şi la ieşirea din funcţii...

— Da, ar fi bine, deşi asta nu implică şi sinceritatea lor ! Iar Bârlădeanu, în ameţeala lui, citeodată mai scoate şi cîte o idee. Am citit undeva că, la un moment dat, însuşi Iliescu a spus că fenomenul corupţiei merge foarte sus. Păi, dacă a spus-o el, trebuie să credem !

— Interesant e faptul că Iliescu e, probabil, singurul despre care n-am auzit chestii din astea...

— Asta nu putem şti cu precizie — nu există sesizări, nu există organisme de anchetă, dar vom afla într-un tîrziu. Dar, probabil, în ce-l priveşte pe Iliescu, ai dreptate,.. Dar i se pot reproşa, în schimb, o mulţime de alte chestii.

— Absenţa din ţară, lucrul la teza de doctorat despre Eliade te-au scos din zona politicului ?

— Din zona politicului am ieşit singur pentru că — am mai spus asta — trăim intr-o fază babelică în care, după părerea mea, orice spui — politic — nu are ecoul necesar, şi atunci vorbeşti şi acţionezi în gol.

— Dar, tocmai pentru că tu ai experienţa discursului politic încă mult înainte de 1989, nu crezi că ai fi putut contribui la un plus de claritate, la o oarecare limpezire ?

— Poate c-aş fi putut aduce un plus de claritate, poate că asta şi fac acum, vorbind cu tine, dar vreau să-ţi amintesc că toate eforturile mele în sensul ăsta mi-au adus numai necazuri. Şi sub vechiul şi — chiar mai multe ! — sub actualul regim. Problema se pune cît poţi rezista fizic la agresiunea continuă. În ce mă priveşte, vreau să spun că, cel puţin sub vechiul regim, discursul meu politic urma o linie pe care eu o văd, să zicem, evolutivă, adică mergînd spre acţiune. Se apropia, cît se putea apropia un discurs intelectual, de o modalitate de acţiune precisă. De fapt, problema intelectualului a fost întotdeauna asta — cînd iese din domeniul pur intelectual şi intră în domeniul acţiunii. Iar aici sînt nişte riscuri pentru că intelectualii, de cîte ori au făcut acest pas înspre acţiune — şi folosesc chiar sintagma consacrată, acţiune directă — totdeauna au fost excesivi. Recunosc că, la rîndul meu, sînt excesiv şi că mă gîndesc foarte serios la modalităţi de acţiune directă, dar asta se face cu nişte oameni, iar eu deocamdată nu-i văd dispuşi la lucru.

● *Majoritatea populaţiei a contribuit la perpetuarea comunismului* ●

— Nu ţi se pare interesant că, înainte, discutam şi spuneam : dom'le, atîţia oameni de valoare şi nu ai posturi să-i plasezi, iar după decembrie 1989, am realizat că o mulţime de posturi riscau să rămînă libere sau au fost ocupate de oameni ce s-au dovedit a fi departe de valoarea pe care o prezumam noi ?

— Păi, nu erau foarte mulţi, nu erau foarte mulţi pentru că, în afară de cei cîţiva care se lepădaseră cel puţin mental de habitudinile comuniste, şi pe care-i cunoaştem pentru că, întîmplător, eram dintre ăia, deci în afară de aceştia, care erau pregătiţi interior să imprime o schimbare ţării — şi care cam toţi au fost marginalizaţi —, restul populaţiei, într-o proporţie destul de mare, ceva în jur de 90%, era de partea cealaltă a baricadei, erau oameni care, prin diverse atitudini — de la absenteism pînă la punerea directă a umărului la sprijinirea vechiului regim —, au contribuit la perpetuarea comunismului. Şi, atunci, te întreb : cum poţi să-i schimbi brusc pe aceşti oameni ? E adevărat că, formal, ei au făcut-o, astfel că locul în care ne găseam noi, foarte puţin populat, a devenit după decembrie suprapopulat ! Această aglomeraţie mie nu mi se pare raţională. Hai s-o luăm dialectic — în momentul în care eram, evident, două tabere, aveam un motor al dezvoltării ! Or, acum, încă o dată, formal, nu mai există două tabere. Activistul cel mai înverşunat şi securistul cel mai odios, dacă-i întrebi, spun că au aceleaşi vederi cu tine, că luptă în aceeaşi direcţie... Deci, nu mai avem inamici ! Dar, dacă nu mai avem inamici, ce rost are să mai luptăm şi împotriva cui ?

— Ai avut, din acest punct de vedere, vreo surpriză plăcută ? Adică intelectuali de o anumită valoare, care nu s-au pronunţat decis înainte, dar care au făcut-o bine după 22 decembrie ? Fiindcă, de pildă, pentru mine, Nicolae Manolescu a fost o surpriză foarte plăcută...

— Da, cînd îmi puneai întrebarea, la el mă gîndeam şi eu, voiam să rostesc numele lui. Da, bineînţeles, chiar despre el este vorba şi m-ar bucura foarte mult dacă Dl. Manolescu ar deveni ceea ce pare că are apetenţa să devină — adică un lider abil, credibil şi, aici e cloul pentru Domnia Sa, un lider politic care sa-şi găsească un electorat suficient de extins.

— Asta ar fi o surpriză plăcută, dar una neplăcută ?

— Toţi, toţi ceilalţi...

— Ha, ha, ha !

— Da, toţi ceilalţi sînt surprize neplăcute.

— Ai spus singur că eşti excesiv. Să încerc prin cîteva nume ?

— Chiar te rog !

— Stelian Tănase ?

— Nu, Stelian Tănase nu. El era un om foarte priceput, cînd făcea revista la **Grup** era foarte competent... I s-au reproşat multe lucruri, tot timpul se făceau nişte şedinţe, semănînd izbitor cu şedinţele de partid de pe vremuri, în care era cîrîit Stelian Tănase — că este ştiu eu, prea autoritar, că face revista fără să consulte **Grupul.** Dar, Liviu, dacă n-ar fi făcut lucrul ăsta, revista 22 n-ar fi apărut niciodată ! Cum bine ştii, una din caracteristicile adunărilor de intelectuali este de a dezbate la infinit asupra celor mai mici lucruri şi de a trece foarte puţin la fapte. Şi atunci, sigur că Stelică a pus mîna şi a făcut. El şi-a pus o secretară ca o stavilă, ca să poată lucra, s-a ferit de influenţele contradictorii ce puteau să-l perturbe ş.a.m.d. Lucrul ăsta nu a prea convenit şi el a plecat de la **22.** Acum îşi scoate ziarul lui, **Acum,** şi e vicepreşedinte la partidul **Alianţei.** Sper să fi rămas la fel de bătăios...

— Aş mai încerca cîteva nume... Andrei Pleşu ?

— Andrei este un om foarte ciudat, pe măsura carierei sale intelectuale. Chiar zilele trecute, în sinea mea, făceam un fel de privire de ansamblu asupra a ceea ce s-a întîmplat cu Andrei Pleşu în ultima vreme. Şi asta în urma unei discuţii pe care am avut-o cu el la Minister şi din care mi-am dat seama că problemele în **Ministerul Culturii,** afară de cele noi, ce-au apărut după ce am plecat eu, celelalte rămăseseră exact în acelaşi stadiu. Andrei Pleşu este un ministru al culturii extrem de reprezentativ, cum sînt puţini în lume, poate niciunul. Întîmplător e vorba de un om de autentică suprafaţă culturală care asumă postul de ministru al culturii, post ingrat în sine. M-am întîlnit cu tot felul de funcţionari şi miniştri ai culturii din cîteva ţări care se blocau de îndată ce le făceai unele aluzii culturale destul de simple — ceea ce vrea să spună că ei erau oameni de cultură în măsura în care erau nişte buni administratori..

— Şi crezi că lui Andrei Pleşu asta îi lipseşte ?

— Îmi pare rău că trebuie să o spun, dar din punct de vedere administrativ, Andrei Pleşu este nul.

— Cum s-ar putea rezolva asta ?

— Aşa cum am spus de nenumărate ori — dublîndu-se de un foarte bun aparat administrativ. Lucru pe care el nu l-a făcut. În al doilea rînd — iar aici este vorba de ceva mai delicat —, relaţia lui cu puterea este foarte ambiguă. Andrei a fost, întotdeauna, absolut obsecvios faţă de putere. Cu toate gesturile lui — să zicem — de nesupunere, de permanentă ameninţare cu demisia. Întotdeauna a pus condiţii care, aparent, i-au fost satisfăcute dar, de fapt, am impresia, el a fost rulat. În pofida tuturor acestor lucruri, în relaţiile lui, să zicem cotidiene, cu puterea a fost obsecvios, lucru care nu mi-a plăcut. De ce ? Pentru că — nu ştiu dacă el şi-a pus această problemă —, dar toţi cei de deasupra lui, potrivit unei ierarhii inverse, de care vorbea şi Kierkegaard, îi erau inferiori intelectual. El nu avea de ce să se ploconească în faţa unor oameni inferiori lui intelectual, nu avea de ce. Şi, totuşi, cam aşa se comporta.

— Pleşu a fost, deci, în acelaşi timp, o surpriză plăcută şi neplăcută, da ?

— Bineînţeles.

● *Pe Dinescu nu-l poţi rula multă vreme, e prea inteligent* ●

— N-aş vrea să pară un fel de interogatoriu, totuşi, aş mai aminti un nume-două măcar...

— Te rog.

— Mircea Dinescu ?

— Nu ştiu ce-a făcut în ultimul timp Dinescu, am citit însă ceva mai de mult cîteva interviuri, unul cred că chiar la Iaşi...

— În „Opinia studenţească"...

— Da, în „Opinia studenţească", care era foarte bun şi care dovedea — singur, el n-a fost niciodată altfel decît inteligent —, care dovedea că Dinescu nu poate fi rulat, sau că nu poate fi rulat multă vreme, pentru că toţi am fost rulaţi la început. Nu ştiu, nu ştiu în rest, am mari îndoieli în ce priveşte poziţia lui în **Uniunea Scriitorilor,** după cum am îndoieli în legătură cu organismul în sine al **Uniunii Scriitorilor.** Nu ştiu dacă nu se fac mari măgării acolo. Pe de altă parte, există şi nişte oameni disperaţi care sînt ajutaţi de **Fondul literar...**

— Păi, dacă n-ar fi decît să ne gîndim la cele cîteva sute de pensionari care din asta trăiesc...

— Bun, sigur, Dinescu le-a şi mărit pensiile, a făcut foarte bine dar, economic cel puţin, aud că Uniunea e cam pe drojdie...

— Da. Uniunea este cam pe drojdie, mai ales datorită devalorizării leului. Are cam tot atîţia bani cît la începutul lui 1990, dar aceştia nu mai valorează cît valorau atunci. Plus că nu prea s-au găsit surse alternative de finanţare...

— Şi asta-i adevărat. Iar lucrurile nu vor fi deloc uşoare. Scriitorii vor cam falimenta pentru că, minus lucrurile cu iz senzaţional, care deja au tocit aşteptarea publicului, altceva nu va mai interesa pe prea multă lume. Cartea este în criză peste tot, a început deja să fie în criză şi în România. Şi atunci, scriitorul, care avea o anumită aură în celălalt regim, n-o va mai avea...

— Eu mai sper că lucrurile nu vor evolua atît de dramatic prea rapid. România nu este atît de dezvoltată economic, atît de pornită spre societatea de consum încît să apară prea rapid saturaţia de carte...

(În numărul viitor, consideraţiile lui Dan Petrescu despre asasinarea profesorului Ioan Petru Culianu)

Arca poetică

lui Mircea Ciobanu

Du-te și spune-le mai marilor tăi fără să clipești (afară e senin
și un vînticel nu intră în calculele lor) :
se sfîrșește un drum de pulbere începe unul de ape
în urmă focul
aleargă mai puțin strălucitor ca-n alți ani.
Un zgomot de fond se aude poate sufletul răsuflă puțin obosit
după lungul supliciu —
acum din cuvinte la care participă mereu inima spune ce poți
mai tîrziu va suna poezia.
Spune : „Iată, a început să asfințească fruntea omului meditînd"
pleacă apoi capul și taci.
(Dar mă doare gura să tot spun să repet într-una
uitat de zile și zei :
se încheie mileniul uscată-i cununa iubirii și răbdarea inocenților
e pe sfîrșite !)
Du-te și spune-le : vine pe ape — cred,
din pulbere nu mai văd —
o Navă
și vela ei mare trage cu vuiet după ea cerul.

Un mit al păstorului tînăr

Un tur de forță : poezia. Inima — o punere în abis.
La dreapta Tatălui
surîzătoare Metafizica e pentru cel sărac mai dihai
ca fructul interzis.
Incipit tragoedia. Foamea în gît.
(Versuri simple iubite cetitor : să te bucure să-ți facă
plăcere — dacă pricepi !)
Femeile fatale se dau în vînt după domnii cu rit.
Vîntul în sălcii — un mit al păstorului tînăr
căzut în delicată letargie.
Afuriseniile cad din cer ca floarea de cais tîrzie.
Întîrzie Mesia încă un timp.
Teroarea istoriei este prezentă la post ca întotdeauna.
O scurtă știre în presă anunță decesul bravei lumi
la ieșirea din schimb.
Foamea în gît. Poetul așteaptă să decadă luna.

Nicolae COANDE

Ben Johnson a cam îmbătrînit

e greoi ca un vin italian sau grecesc.
Dar Ben Johnson, dacă ar fi luat un volum de poezie...
Ben Johnson nici nu-și dă seama ce-a pierdut.

Sportivele din est, lungi și triste, cu trupul chinuit
în fața frumuseții impertinente
a vreunei jamaicane,
cu bucurii de copii clăpăugi în fața bănuțului de argint...
La urma urmei și Ben Johnson — care nici nu știe ce-a
pierdut — cum ar fi putut străluci
ca o bășică de săpun, efemeră dar splendidă.

Ben Johnson poate oricînd ateriza la București
cu o cursă charter
și-ntreg Oborul l-ar primi cu brațele deschise,
cu bere la cutie și mici,
mîini vesele,
mîini care mototolesc în buzunare bătrînele bancnote
de zece lei,
mîini înnegrite pe metalul autobuzelor sau al mașinilor
de ocazie,
mîini tocite pe banchetele stadioanelor...
Ben Johnson ar putea coborî în metrou, un Ben Johnson
greoi,
care nici măcar nu știe ce-a pierdut.
Ben Johnson a auzit că puștii din Botoșani se simt bine
cu nitrolac. Ben Johnson se oprește în dreptul unui
stand de reviste, la o gură de metrou —
alături un bătrînel spălăcit și zîmbitor își vinde
colecția de cărți la prețuri inimaginabil de mici,
și Ben Johnson nici nu-și dă seama pe lîngă ce trece.

Ben Johnson a învățat limba română în timp ce vîna urși
în nordul Canadei. Vorbea noaptea
cu pușca
și cu focul. Ben Johnson. Și astfel a-nvățat el
limba română. În timp ce vîna urși —
sau vulpi, sau foci, sau licorne de mare în Golful Huston
și bătea nordul Canadei.
Astfel încît la București se simte foarte bine.
Chiar așa greoi cum e,
chiar fără să-și dea seama ce pierde.

Ben Johnson umblă pe străzi. Instinctiv —
ca o cometă lungă, feminină, influențabilă —
merge către stadioane, ricoșează din orbită-n orbită.
Merge pe străzi. Ben Johnson.
Și nici nu știe ce pierde.

Ben Johnson ar putea fi dus de comitetul olimpic la operă,
adulat, sufocat de un șir nesfîrșit de televizoare,
dar Ben Johnson, care a-nvățat limba română vînînd urși
în nordul Canadei — vorbind cu pușca și focul —
preferă să intre într-o pizzerie. Și nici nu știe ce pierde.
Ca un castor harnic înfulecă un arsenal de pizze
dobrogene care nu-i spun mare lucru. Bea lapte acru
și privește pe geam studenții care ies din librărie —
și Ben Johnson, nu-i așa, nici nu-și dă seama...

Ben Johnson a găsit o cămăruță într-un hotel.
O cămăruță foarte foarte modestă într-un hotel
foarte foarte modest
care nu-i chiar hotel.
Ben Johnson se joacă de-a omul sărac
și-ncepe să-și dea seama că-i lipsește ceva.
Ben Johnson deschide geamul și privește strada.
Se uită la geamantan și privește din nou strada.

Radu ANDRIESCU

Cornul lunii-în-curs

Strict autentic : pichetul protestatarilor

(Dedesupturile unei suspiciuni)

— Partea a II-a : Noii „golani" din fața Senatului —

„Azi, cînd morala rămîne un apendice al fabulei. Va să zică !" — scriu și tai : cum adică, bineînțeles că morala e dintotdeauna un apendice al fabulei, „e o tautologie, dragă"... Tai cu încă o linie... Îmi repet surescitat: sunt un tîmpit, sunt un bou, sunt o nulitate ! Nici o reacție... Nimic de zis ? De o oră și jumătate, după miezul nopții, mă dau cu capul de pereți degeaba: nu pot să scriu pentru „Convorbiri literare" nici un rînd pe care să nu-l tai imediat ! Gata, sunt stors, strădania mea de a onora comenzi publicistice m-a terminat, nu mai sunt bun de nimic, adio...

Răstorn un vraf de manuscrise

Mă scol iar în picioare enervat, de la birou de acasă, răstorn un vraf de manuscrise, ridic unul, manuscrisul unui material publicat în **Cotidianul**, îi recitesc pasajul tăiat în roșu de amicul Ștefan Agopian, responsabilul paginii 2, politice : „Relatare de la fața locului : taman cînd un doctor politic al subconștientului nostru, cu urechi de măgar, constată în aer oprirea pulsului ! Pulsului unei societăți postrevoluționare resemnate : deja ? «Jos Guvernul comunist !»". Pasaj de la începutul materialului, tăiat pentru **obscuritate** ! Mai departe amicul Agop adăugînd la sfîrșitul materialului aceleași linii roșii care să elimene, între altele și una din scandările manifestanților sindicaliști (U.C.N.-iști) din fața clădirii Guvernului, „Șobolanilor !" și ultima propoziție, „Aici și acum, în București — România unde victoria continuă să aparțină ordinii vechi"... În plus, materialul pomenit avînd să apară, din motive necunoscute, cu alt titlu decît acela propus de mine („Vom pune o contrareformă în loc") ! Vorba ceea, venit să public la patron, la un ziar, nu să fac „literatură". Fiind, în orice caz, pus la încercare: acordul meu pentru frazele „cenzurate", odată pus în fața faptului împlinit, avînd să fie bravate cu „fă, dragă, cum crezi, că nu țin la materialele astea publicistice"...

Azi, iată, constatînd, la o lună distanță, descoperind întîmplător manuscrisul acelui material, că totuși țin, în secret și la acele pasaje tăiate cu pixul roșu, știind bine cît de greu pun eu pe hîrtie un cuvînt... Asta este situația ?

Dar am divagat destul...

Să revin la ceea ce ar fi trebuit să scriu eu pentru „Convorbiri literare" și n-am putut să scriu : parcă este un făcut ! Partea I a acestui text, publicată acum o lună, se intitula : „**Mă vizitează acasă o tînără care a stat de veghe în Piața Revoluției**"... Așa ? În această Parte I relatînd că într-o seară de marți 30 aprilie 1991 am avut parte de un oaspete surprinzător, care mă lua drept altul, o blondă cu ochii albaștri, frumușică, în minijupă, necunoscută mie, dispusă să se mărturisească. O tînără brașoveancă alăturată pichetului de protest al Asociației „15 Noiembrie 1987", condus de Mircea Sevaciuc, în Piața Revoluției, care cerea publicarea listelor de informatori ai Securității și demiterea conducerii Televiziunii centrale prosternate Puterii — doleanțe ale zădărniciei... Această vizitoare punîndu-mi la dispoziție, crezîndu-mă ziarist de seamă, o „Foaie de observație clinică — ginecologie" parafată, pe numele Plugar Alina Mariana, o fetișcană de 15 ani sosită din Brașov, protestatară și ea în pichetul de veghe constituit în fața Senatului României, și internată cu forța în Spitalul Municipal din București, pe 29 aprilie 1991, cu un motiv fantezist, „suspectă sarcină" ; luată pe sus, cică, din Piața Revoluției... Lucru ce avea, normal, să mă pună pe gînduri : fetișcana Plugar Alina reușind să fugă, cu peripeții, în aceeași zi din spitalul ce o încarcerase și să ia cu ea și acea „Foaie de observație clinică-ginecologie", document ce-l aveam acum în față, document smuls din mîinile unei asistente medicale, rupt în trei... Era incredibil ce aflam : fetișcana în cauză fiind imediat trimisă de Mircea Sevaciuc înapoi la Brașov, acasă... Așadar, fără alte înfrumusețări, să continui povestea asta ciudată aici...

De fapt, cine sunteți dumneavoastră?

Îi torn încă un deget de vișinată, în paharul cu fundul gros, vizitatoarei mele cu minijupă care stă picior peste picior și fumează țigară de la țigară: nu mă prea pot concentra, că ea nu are stare, se apleacă și-i văd sînii prin decolteu sau își descalecă picioarele și-i văd chiloții, vă dați seama... De lemn să fi fost... Totuși, aveam în față un fel de caz politic neobișnuit, ce naiba : îmi duc iar mîinile la ochi, mi-i apăs, o privesc apoi în ochi pe tînăra blondă și o rog frumos să aibă paciență, și „să o luăm de la un capăt", cumva, să pot să pricep ce se întîmpla, de fapt ! După ce a dat buzna...

Vă rog ! Stați un pic, haideți să o luăm de la un capăt : întîi, că ar fi trebuit la „România liberă" să relatați... Nu am încredere în nimeni, numai dumneavoastră, am fost asigurată, ați fi potrivit... Apoi că... De fapt, cine sunteți dumneavoastră ? Nu m-am prezentat ? Mă scuzați : numele meu este Fodor, Fodor Elena Liliana — îmi întinde o autorizație de funcționare a unei edituri particulare la Brașov, „Triunghiul", unde ea e „acționară"... Nu insist. Mai departe : „eu nu fac parte din Asociația «15 Noiembrie 1987», dar am venit să fiu alături de protestul membrilor ei"... Cînd ați sosit în București ? Am venit pe 27 aprilie 1991, am fost vreo 70 ; azi au mai rămas 30, probabil. Toți, tineri ca mine, în concediu: se rînduiesc, fiecare își plătește drumul de la Brașov pînă aici și mănîncă din ce apucă, „la lacto-barul de pe colț", pe buzunarul propriu! Avem închiriate trei camere la Hotelul Muntenia, plătite de Asociația brașoveană, pentru cazare și o mașină mică și un microbuz, puse la dispoziție de Alianța Civică, în care se stă pe vreme rea, cei de veghe patrulînd în fața Obeliscului Eroilor din Piața Revoluției... Mîncare, de asemenea, ne mai trimite părintele C. Voicescu, fost „golan" al Pieței Universității și membru al Alianței Civice, pe gratis : mîncare nu numai din ce-i aduc și sfinției sale credincioșii acolo unde slujește, ci și din banii personali... Interesant ! Dar bucureștenii ? Vin și locuitori necunoscuți din Capitală și ne aduc brînzeturi, salam, pîine sau cafea : întîi mănîncă ei din ce ne aduc și beau, să fim siguri că nu ne otrăvesc... Se oferă și bani pentru cumpărat țigări : dacă nu chiar pachete de țigări fine. E formidabil, spun: acolo, în fața Senatului României se repetă experiența „golanilor" Pieței Universității, a celor de la corturi îndeosebi... De băut apă? De unde beți ? De băut bem apă de la WC-ul Hotelului Negoiul unde ne făceam și nevoile.. Altfel, rar apă potabilă ne este adusă în damingene la postul de veghe și protest, post delimitat de polițaii ce patrulau zi și noapte și patrulează în continuare, pe frig și pe ploaie, suntem doar la sfîrșitul lunii aprilie. Nu vă e deloc ușor... Ușor ? Dacă nu s-ar fi adăugat și suspiciunile, că au început să apară ciudățeniile necazurile ar fi îndurate cu plăcere dar... S.R.I.-ul ?

Liviu Ioan STOICIU

(va urma)

Vreau să mă adaptez

— Azi v-am așteptat cam mult, domnule psiholog. E frig aici. Bîrrr! Am înghețat. O să vorbesc. Cred că așa m-aș putea încălzi. Eiii! Nu pot renunța (am voie?) la forma asta DîVISî? Bine, am să vă — eeei, iți! — zic TîU! E mai bine, nu? În felul ăsta nu mă simt inhibată. Înțelegi?

Nu vreau să stau jos. E interzis. Mă inhib. Mă mai plimb puțin prin cabinet. fluier și îmi trece. Cred că mori de rîs în sinea ta. Oare? Nu pari. Mă gîndesc.

Astăzi poți să ai răbdare cu mine? Am timp berechet. Vreau să vorbesc. Vreau să mă cunosc mai bine. E un mod ăsta? Poate fi. Vorbești, te auzi pe tine, iți controlezi gîndurile și vorbirea, iți reglezi vocea — așa cum ai apăsa pe un buton. Te-ai gîndit vreodată la chestia asta cu butonul?

Mi-a plăcut întotdeauna să mă cunosc — să mă cunosc! — așa am crezut că îi pot cunoaște și pe ceilalți. Nu mă întrerupe. Mi-am pregătit două zile acest discurs. Trebuie să spun, nu? Vreau să stau în picioare și să vorbesc. Nu pot să stau jos. Abia n-am acomodat. M-am adaptat. Trebuie să ne adaptăm, da? Eu mă adaptez foarte greu. Uneori nu reușesc. Fac eforturi teribile. Vezi, mi-au trebuit rei ore. De-abia acum pot să vorbesc. Eu am nevoie de suflet, de iubirea prin suflet, dar și prin ce-i aici sus. nțelegi? Gura, buzele și ce e mai os sînt interzise. Nu pot vorbi prin ele. Nu pot iubi. E o obsesie. Marea nea obsesie. Hai să-ți spun cum s-a ntîmplat. Poți să mă asculți? Iți trebuie o anumită pasiune ca să poți asculta pe cineva. Dar și acel cineva rebuie să aibă o pasiune ca să poată orbi. Am dorit întotdeauna ca să mă ot perfecționa interior. Am reușit? Doresc. Fiecare — poate — dorește. eea ce-i exterior nu are valoare. i totuși nu vreau să fiu ruptă de ume. Vreau să cunosc lumea, dar să nă perfecționez interior. Crezi că o ă reușesc? Cu ce să încep? Asta reau, să ai răbdarea să mă ajuți să ncep. Unchiul meu a avut și are răbdare cu mine. Multă, multă răbdare. ata nu. E un extravertit, parcă așa ceți voi. Ca și El. Nu suport extravertiții, știu ce înseamnă, nu-i suport, nu sînt așa. Sînt exteriori. Nu țeleg ceea ce-i adevărat. De ceee? u știu. În orice caz nu au nici un c de imaginație. Eu am prea mul-tă! totdeauna mi-am imaginat cîte ceva. neori prea mult. Chiar și lucruri terzise. Care sînt aceste lucruri? Nu ot să-ți spun. Ba nu, cred că pot. gur că pot. Îmi trebuie puțin — țin? — timp, încă nu m-am adaptat această cameră. Curios! Nu m-am aptat cu exteriorul. De vină-i imanația mea. Între mine și această me nu există nici o legătură interară. O să rămîn veșnic așa? Spune, să rămîn veșnic așa? Aș dori să rămîn așa. Plîng. N-am voie să ng? Plînsul îmi face bine. Aici nu voie să plîngă un om? N-am batistă. O să folosesc mîneca. Și ce dacă -i frumos? E foarte frumos. Nu mai c. Nu vezi că eu plîng?

El, El îmi spunea că sînt foarte moasă interior. Îmi spunea că sînt moasă și exterior. Asta n-o credeam. La început mă enerva. Sînt scundă, am buze subțiri, n-am ochi nu știu cum. Dar el îmi spunea că sînt frumoasă și exterior. Cînd cineva îți spune insistent așa ceva, începi să crezi. Începusem să cred. Dar pe mine nu mă interesa o astfel de iubire. Știam însă foarte precis că sînt frumoasă interior. El n-a știut niciodată. Era un extravertit. Venea după mine în clasă, se făcea că are nevoie de o cretă sau de altceva. Se uita la mine. Nu înțelegeam de ce se uită mereu la mine. Apoi mi-a cerut să fim prieteni. Eu i-am spus că nu. El a început să se plimbe cu o altă colegă. Îi spunea că eu sînt ca o păpușă care nu trebuie spartă sau stricată — cam așa ceva. Aia murea de oftică. Se strîmba ca o proastă. De ce i-am spus că nu vreau să fim prieteni? Pentru că îmi trebuia timp. Nu m-am putut adapta imediat. El începuse să o iubească pe ea, îi vedeam mereu împreună. Eu nu mai eram. Și abia atunci am început să-l iubesc. Cu sufletul. Interior. Cu toată imaginația mea. Și cînd beam apă mă gîndeam că apa aia era o parte din El care se scurgea în interiorul meu. El nu înțelegea nimic. Era un superficial, un extravertit. Insuportabil. Mie îmi venise timpul iar timpul lui trecuse. Cele două timpuri au trecut unul pe lîngă altul. Asta înseamnă să nu fii adaptat, nu? Iar eu eram frumoasă interior. Nu cred că-ți poți închipui cît de frumoasă eram. Întreg sufletul meu era concentrat asupra lui. De atunci am început să plîng. Plînsul îmi face bine. Lasă-mă puțin. Vreau să plîng. Se poate plînge aici? Nici nu știi — nu poți înțelege — ce bine iți este după ce plîngi.

Nu vreau să fiu o schizofrenă!

Am o batistă murdară.

Sînt incoerentă. Dacă ai răbdare o să mă pot concentra. Nu pot veni în fiecare zi la tine. Ai mei n-ar fi de acord. Ca să vin îmi trebuie și bani ca să plătesc autobuzul. Ai mei nu au atîția bani. N-ar fi prea mulți dar nu au. Mama e la ceape. Știi cum e. Sau poate nu știi. Mă înțelegi?

Totul a mers foarte bine pînă la acea întîmplare. Ei, care! chestia cu internarea, eu nici nu mi-am dat seama că mă internează. Dar cum să cunoști lumea dacă nu ai experiențe? Apoi am dat la drept și am picat. Nici anul ăsta nu m-am putut concentra. În cazul meu e numai imaginație. Pentru un examen îți trebuie altceva. Știi și tu prea bine ce. Rațiune, poftim! Nu știu cum să-i zic altfel. Orice contact cu lumea se face prin rațiune. Eu în loc de cap am o cutie fermecată. Nu se deschide decît prin atingerea sufletului. Nu prin cuvinte. E rău, e bine? Poate e rău, poate e bine. El n-a înțeles asta. Dorea lucruri interzise. Am obsesia virginității. Asta e cea mai mare obsesie a mea. De ce? Trebuie să existe un de ce? Mai ai răbdare să mă asculți? Nu, nu vreau să stau pe scaun. Stau foarte bine în picioare. Abia m-am adaptat. Crezi că îmi este ușor să vorbesc? Îmi este foarte greu! Pentru mine vorbirea e un mod de a-ți descrie lucruri interioare. Nu am învățat încă — voi învăța oare vreodată? — să vorbesc despre lucruri exterioare. Mama mă înțelege întotdeauna. Fără cuvinte. Tata nu. Unchiul meu da. Tata vine seara cu sufletul șters de băutură și adoarme imediat. Noaptea nu pot vorbi cu el. Cînd dormi nu mai ai suflet. Așa mi se pare mie.

Plouă. N-a mai plouat de mult. Ploaia e un contact între cer și pămînt. Pînă și ploaia poate realiza un contact. Eu de ce nu pot?

Vreau să știu dacă sînt un om normal! Hm, ce fereastră murdară ai, n-are cine s-o spele?

Tu poți să mă ajuți. Poți? Cum? Nu știu cum. Ba știu. Lasă-mă să vorbesc. Fii bun și ascultă-mă. Și ieri și azi-noapte și toată dimineața am vorbit cu mine. Curios că nu mă simt obosită. Dar e firesc să nu fii obosit. Vreau, încerc să-ți spun ce anume am vorbit cu mine atîta timp fără întrerupere.

Deci: este vorba despre mine și El. El habar n-are. Acum e militar. Îmi aruncasem în joc toată imaginația. Aveam tot felul de intuiții. Îl simțeam cu totul, absolut cu totul. El era cu cealaltă. Prostul! Nu pot să-ți descriu cum l-am simțit. Colegii credeau că sînt căzută în limbă. Se uitau cruciș la mine. Acasă eram ca o bleagă. Dorm singură. Asta e foarte bine. Sînt absolut singură. Pot face ce vreau. El venea și îl simțeam cu totul. Cum să spun. El era împărțit în două. El n-a venit niciodată la mine acasă. Mamei nu i-ar fi convenit. Celălalt însă venea tot timpul. Uneori simțeam că e Isus Cristos. Ce trăznaie. Un Isus care adeseori lua înfățișarea Luceafărului. Cu cît îl imaginam mai mult cu atît îl simțeam mai tare. Îmi imaginam perfect pînă la un punct. Mai departe nu-mi imaginam. Nici acum n-o pot face. Nu reușeam să-mi rețin emoțiile. Nu le puteam masca. Așa, ca la circ! Asta mă enerva cum nu-ți închipui. Nu ți s-a întîmplat niciodată? Trăiam absolut interior. Nu-mi dau seama ce înțelegeau ceilalți. El nu înțelegea nimic. El se săruta cu cealaltă. Eu n-am sărutat niciodată pe nimeni. Dar acolo, în camera mea, l-am simțit pe El cu totul. O imaginație colosală.

Apoi mi-au spus că sînt discordantă. Nu știu ce înseamnă discordantă. În orice caz am avut o mare depresie. Plîngeam tot timpul. Ca acum. Dar acum mi se întîmplă foarte rar. Foarte rar în comparație cu atunci.

Ah, n-ai înțeles nici tu! Intuiesc că n-ai înțeles, înțelegi? N-am făcut ceea ce se cheamă dragoste cu El. Nici nu l-am atins. Există și un alt fel de atingere și un alt fel de dragoste și un alt fel de iubire. Cu su-fle-tul. Mai întîi cu su-fle-tul. Restul nu mai contează. Sau contează mai puțin. Sau chiar deloc. Mă înțelegi? Tu ți-ai imaginat vreodată sufletul? Eu foarte des. Aproape tot timpul. Aceasta e unica mea pasiune. În liceu îmi plăcea literatura și filosofia. Dar ție? Și psihologia? Minți. Nu ești în stare. Intuiesc că nu ești în stare. Ești mai degrabă un cabotin. Ai doar impresia. În cazul meu — îți repet — este o pasiune. E unicul meu scop. Știi ce-i aceea o pasiune? Mental, cred că știi. Dar tu ai cap care e cap și nu o cutie fermecată. Suflete, deschide-te! Sesam-suflete! Iar acest suflet se deschide interior. De ceee? Pentru că îmi e teamă sau nu știu sau — și mai adevărat — nu pot să fiu o exterioară. Nu mă pot adapta. E o ordine total diferită de ordinea mea. O dezordine total diferită de dezordinea mea. — dacă vrei așa. Intuițiile mele au fost legile mele. Mi-am perfecționat intuițiile. Înțelegi? Despre El se spunea că e foarte deștept. A rămas ceea ce a fost, un deștept și atît. Nu avea nici o intuiție. Nu știu unde este acum. Cred că El nu mă mai interesează. Mă interesează problema mea. N-o să mai am încă o depresie. Încerc să mă concentrez pentru altceva. Pentru ce? Nu știu. Vreau să nu mai am această îngrozitoare obsesie a virginității. Vreau să mă adaptez. Încerc din tot sufletul meu. Reușesc? Nu știu. Încerc.

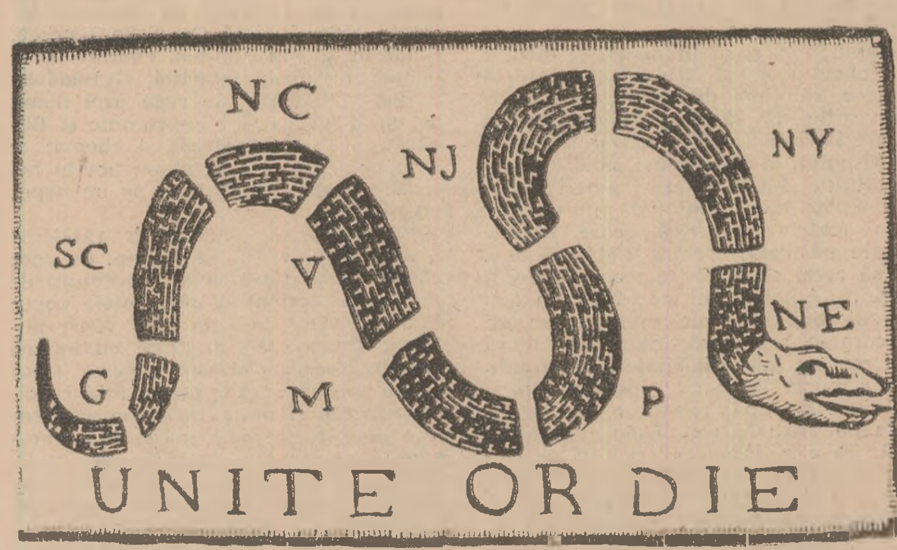
Da, văd și eu, s-a făcut întuneric și trebuie să plec. Ploaia a stat. Voi vorbi în continuare cu mine. Mîine voi veni din nou la tine. De dimineață. Dimineața gîndurile pot fi exprimate mai bine. Iar eu asta vreau, înțelegi? Să nu mai simt că tot ce-i în afara mea este cu totul exterior. Am nevoie de ajutorul tău. Învață-mă tu. Mi s-a făcut silă de rațiunea mea care primează în detrimentul sentimentului. Asta e senzația pe care o am. Vreau să mă cunosc mai bine, vreau să știu ce se întîmplă cu mine, vreau să-mi perfecționez voința. Pot să trec de starea asta prin voință?

Am vorbit prea mult. Hi-hi-hi! Aprinde lumina. Ți-e frică de lumină?

1986

(fragment de roman)

Călin VASILE

★

n-ai auzit cum foșnește luna
frunzele copacilor
și cum dă cu lumina ei
crengile la o parte
ca să ne vadă mai bine?
n-ai văzut cum în perete
începe varul să miște
o piele întinsă de șarpe
și numai pasul nostru domol
prin casă
îl face să stea încolăcit?
cum lucrurile pe care le atinge
încep împreună să cînte
și odaia crește
ca pieptul unei păsări
înainte de zbor?
răspunde-mi fără să privești
la soarele nimicitor

Copacul flămînd

o cheie care uită să ne-nchidă
în ceața zilei ca într-un palat
de frunze moi. Cu ramura lividă
numai copacul este împărat

pîndim oglinda care ne arată
mai goi în coridoare lungi de somn
tu spre departe eu spre niciodată
numai copacul poartă strai de domn

în ochi ocheane de la mari distanțe
pătrund prin raza ultimului gînd
lăsîndu-și creanga tristă peste clanță
copacul ne înfulecă, flămînd

ramificînd în craniu cu artere
de seve dulci, lăptoase, blîndul pom
își trage rădăcina cu putere
și zboară prin văzduh în chip de om.

★

noi am văzut două curcubee
care se uneau fiecare cu sine
în fiecare culoare
ieșind din pămînt ca niște
minereuri strălucitoare
noi am văzut două curcubee
arcuite ca două oglinzi răsturnate
prin care zburau geografiile lumii
deodată
noi am văzut două curcubee
care treceau în singurătate
ca un bărbat purtînd o femeie
lipită de spate.

Gabriela SCURTU

Discursurile și toasturile politice ale lui Caragiale sînt ca și necunoscute marelui public. Patru au fost publicate de Șerban Cioculescu în volumul V al Operelor, iar șase de aceași în Revista Fundațiilor Regale (nr. 10/1939), rămînînd acolo mai bine de jumătate de veac. Ele își vor afla, desigur, locul într-o ediție de opere complete ale scriitorului, a cărei lipsă se resimte tot mai tare. Retipărirea lor astăzi, are desigur, alte rațiuni. Dorim anume să ilustrăm extraordinarele efecte ale dorinței de mărire politică asupra artiștilor. La bătrînețe, în culmea gloriei, Caragiale vrea să fie cu orice preț deputat. Visul era mai vechi, dar șansa pare a-i surîde grație sciziunii produse în sînul conservatorilor de Take Ionescu. Revine deci în țară, unde însoțește echipa proaspătului șef de partid, luînd cuvîntul la întruniri și la banchete. Ce frapează în aceste discursuri ? Faptul că ele seamănă pînă la confuzie cu discursurile personajelor comediografului. Sînt la fel de incoerente, de neglijente, de inconsistente sub raport ideologic. Caragiale îmbracă hainele lui Farfuridi și-l interpretează impecabil. E de toată savoarea să-l descoperi explicînd audienței înțelesul conservatorismului politic, apelînd, pentru mai buna înțelegere, la sprijinul anecdotelor, slăvindu-l nemăsurat pe Take Ionescu și arătîndu-și satisfacția că e primit în cortegiul acestuia, fie și undeva pe la coadă. Ești înclinat să presupui că oratorul simulează, că laudele pe care le împrăștie sînt ironice. Însă nu e deloc așa. Caragiale e cît se poate de serios, incredibil de serios în obediență. De altfel, Take Ionescu era suficient de inteligent ca să perceapă eventuala ironie și să-l îndepărteze pe mînuitorul acesteia. Nu e cazul lui Caragiale, care, orbit de perspectiva dobîndirii mandatului, aproape că uită cine este, comportîndu-se aidoma personajelor de care, cu doar cîteva decenii înainte, își bătuse joc. De reținut, totuși, că ridicolul cuvîntărilor nu era perceput și de ascultători. Parantezele din stenograme arată, dimpotrivă, deosebita receptivitate a publicului față de acest tip de discurs de o spumoasă inconsistență și ne întrebăm dacă aprofundata lor studiere n-ar fi de real folos partidelor politice în viitoarele campanii electorale.

A. O.

Domnilor,

Oamenii aud adeseori cîte o sută de ani o vorbă, se învață cu vorba și nu știu ce conținut are vorba aceea **(ilaritate).**

Tot aud de vorba aceasta : **conservator, conservator, conservator (ilaritate).**

Nu rîdeți, că nu e glumă ce vă întreb eu **(rîsete).**

Îl rog pe cel mai convins dintre d-voastră să răspundă. Conservator va să zică păstrător, a conserva înseamnă a păstra și conservator va să zică păstrător. Va să zică, cînd zici partid conservator, însemnează partid care păstrează, în deosebire de alt partid care zice : nu vreau să păstrez, ci vreau să schimb.

Eu gîndesc că vorbesc destul de băbește, ca să mă înțeleagă orișicine **(mare ilaritate).**

Apoi cînd zic partid conservator într-o țară, înțeleg partid conservator care să păstreze țara aceea, nu să-și păstreze nepoții, pe finii și nașii slugilor, pe oamenii care le procură din mahalale fel de fel de plăceri, care le șterg ghetele lor, copitele cailor lor, care cu o generațiune înainte le prindea caii de pripas și mai tîrziu cresc pui de iapă englezească **(mare ilaritate).**

Ce va să zică partid conservator românesc ?

Să-mi păstrez grajdurile, neamurile, ifosele, neghiobia mea și a familiei mele, ori să-mi păstrez inteligența țării întregi și munca țării întregi ? **(mare ilaritate, ovațiuni).**

Și presupun că aș vrea să păstrez sinceramente, eu, țara întreagă. Mă simt eu capabil singur să o păstrez și pe ea să nu o chem să se păstreze singură? Cum se poate vorba asta ? Eu să zic: sunt în stare să mi-o păstrez, și voi neghiobi ce sunteți nu vă mai ocupați de soarta noastră **(mare ilaritate).**

Capul meu și al lui papa, al meu și al jokeului și al aceluia pe care îl plătesc să țină discursuri neghioabe sunt suficiente să țină naținea întreagă **(mare ilaritate, ovațiuni).** Dar la aceasta răspund: ia ascultă-mă, boierule, dar și tată-tu și bunică-tu și gineri-tu și toți nepoții tăi nu sunteți de ajuns pentru țara aceasta întreagă, care trebuie să fie păstrată; trebuie să fii nebun, ca să crezi că o păstrezi cu un lacăt ruginit. Adică atîta vreți ? Și de aici a venit buba ; de aici mucea, care era în corabie, a vrut să dea pe ăsta afară din corabie **(mare ilaritate și ovațiuni).** A zis mucea lui papa : apoi Take prea ne duce pe apă, papa ; ia să-l aruncăm pe Take în apă. L-au aruncat în apă, Take e deasupra apei și lor le-a venit apa la gură **(aplauze).**

Acum îl cheamă pe Take înapoi ca să le scape corabia. Poate să-l cheme; înapoi nu se mai poate. A ieșit din valurile acele largi și să se întoarcă nu se mai poate, fiindcă s-au deslănțuit elementele populare și e bine că s-au deslănțuit **(ovațiuni furtunoase).**

Omul acesta este un noroc pentru împrejurările de astăzi și împrejurările de astăzi sunt în norocul lui **(ovațiuni).**

În asemenea împrejurări trebuia un om ca Take Ionescu și pentru un om ca Take Ionescu trebuiau aceste împrejurări; dacă nu erau împrejurările acestea, Take Ionescu trebuia să joace de lopătar într-o barcă de cîntăreți care să cînte cu mandolina pe lacul Cișmegiului **(rîsete).**

Nu e vorba, alaiurile acestea în bărci pe lacul Cișmegiului sunt frumoase la 10 mai, dar viața are valuri, este un ocean, și dacă nu este cuminte cel care se pune în capul bărcii, se dă de-a rostogolul **(mare ilaritate, ovațiuni).**

Prin urmare s-au deslănțuit elementele, pentru că nu se putea altfel. Cu sistemul lui papa, a lui tanti, nepotul cutare și jokeul cutare, nu putea să meargă la un loc. S-a umflat buba și trebuie să plesnească. Nu se mai putea, căci dacă e un corp sănătos, sîngele sănătos trebuie să gonească, și gonește puroiul acela și se însănătoșează singur **(ovațiuni).**

Ce s-a intîmplat acum un an cu revoluțiunea, fiecare din noi poate să aibă fel de fel de păreri, bune rele. Firește că a fost rău, că s-a întîmplat nenorocirea; nenorocirea nu poate să fie bună. Însă nimeni nu poate să spună că astfel de rele se pot întîmpla degeaba.

Ba, că au fost instigatori, dar la un om nemîhnit nu se poate să aibă trecere numai instigațiunile și să facă ceea ce s-a întîmplat. Dacă ai corp sănătos și te străpungi în braț trebuie să iasă sînge curat, nu trebuie să fie puroi.

Și aceste împrejurări dacă s-au întîmplat, te rog să mă ierți, nu te laud, sincer te admir, căci lauda ar fi o rușine și pentru mine și pentru meritele tale: dacă în acele împrejurări nu era un om și acel om este astăzi în capul vostru, Dumnezeu știe ce se întîmpla **(ovațiuni).**

Noi o știm, că atunci un om politic de douăzeci de ani își bătea capul să distrugă partidul conservator, pe cîtă vreme acesta de douăzeci de ani își bate capul să facă din partidul conservator un partid popular.

Știm că acel om, care de patruzeci de ani nu face decît un joc nenorocit, ceruse intervențiunea armatei străine în țara românească. E adevărat sau ba ? **(ovațiuni).**

Acest om publicase într-o gazetă jidovească de la Viena (care s-a publicat întîia oară) și acea scrisoare nici nu s-a publicat întreagă, avea și o ștersătură; ce cuprindea acea ștersătură nu trebuie să vă spun d-voastră, căci ar fi afară din cale disgrațios ; nu numai că se vorbea rău de națiunea românească, dar vorbea cum nu a mai vorbit nimeni pînă acum de dinastia noastră **(ovațiuni).**

Acei domni spun că am venit aici cu paralele lui Mochi Fișer, că mi-am făcut haine la copii cu paralele lui Mochi Fișer, hai ? ! Că Take Ionescu, Bădărău și toți suntem vînduți la alianța universală izraelită, și Bădărău a rămas Bădărău; se ruga acel domn de un jidan, ca să-l împrumute și Bădărău nu s-a amestecat, a chemat acasă pe jidan și s-au pupat bot în bot ca să-i scape de faliment pe un nepot **(ovațiuni).**

Nu vreau să abuzeze de răbdarea d-voastră, ci vreau să termin. Se pare că în țara românească împrejurările mari s-au deslănțuit, elementele populare au venit la suprafața vieții publice; acelea care cu drept cuvînt zic să nu păstreze nimeni această țară: noi o păstrăm, căci țara suntem noi, ea prin noi și noi prin ea ne păstrăm și e bine, e un mare noroc că în momentul acesta s-a găsit un om ca d. Take Ionescu care să se pună în fruntea acestui curent, ca elementele deslănțuite să pornească pe o cale normală și să nu strice, să dreagă ceea ce trebuie să conserve adevăratul partid conservator **(ovațiuni).**

Limitele viitoare, granițele unde să se sfîrșească viața omenească și a națiunilor numai Cel de sus le cunoaște, numai Dumnezeu; însă fiecare națiune care se respectă și simte că are în ea inimă și suflet, trebuie să dorească ca încontinuu să se îmbunătățească, să ajungă la cele mai mari binefaceri ale civilizațiunii păstrîndu-se pe ea însăși ca o națiune deosebită, trebuie să se hotărască a da concurs civilizațiunii lumești pentru ca să profite și ea de toată civilizațiunea lumească **(aplauze prelungite).**

În momentele de astăzi, e încă o dată mare noroc că avem un astfel de șef și îi zic adresîndu-mă lui : șefule, fericit este omul politic și mai ales un om politic de talentul politic care-l ai, cînd a avut noroc de asemenea împrejurări; și fericite sunt împrejurările cari au avut noroc de un asemenea talent. Ești un om de geniu politic, pune mîna pe inimă, șterge-te pe frunte și un moment să nu te dai înapoi, căci ar fi păcat să scapi un așa de frumos moment istoric **(ovațiuni nesfîrșite).**

(Turnu-Severin)

Domnilor,

vreau să fiu cît se poate mai scurt.

(Voci : Mai lung !)

Atunci să-mi faceți o concesiune, fiindcă iar trebuie să deschid o paranteză. Mi s-a tăgăduit, în ultimul timp — mă iertați, vorbesc fără metodă —, cînd am făcut un articol pentru d. Take Ionescu, acum în particular, nu s-ar putea mai potrivit cu vremea **(aplauze furtunoase)** — parcă îl prooroceam ! Dar ce se amestecă ăla, un artist, în politică ? Bine, o dată merge să înghiți un compliment ca să-ți atragă o favoare; dar cînd am auzit și al doilea compliment ca să-ți atragă o favoare — știți că complimentele mă ambetează: nu este permis unui artist... Așa ? Atunci am răspuns, dacă artist însemnează a respecta gramatica românească o dată, de două ori pe săptămînă, atunci sunt artist **(ilaritate).** A, dar atunci pe bucătăreasa, care nu respectă de două ori pe săptămînă gramatica, nu o nedreptățești ? Să-mi tăgăduiți dreptul de cetățean de a mă amesteca de două ori pe săptămînă în politică? Cum, dacă am învățat gramatica, nu mai am dreptul să fac politică ?

După această paranteză, d-lor, eu am spus-o șefului, și la Iași și acum și d-voastră și ori de cîte ori voi fi în mijlocul partidului o voi spune, pentru că nu sînt sătul de a o declara: noi, oamenii de litere și de cultură am fost totdeauna considerați în Țara Românească ca niște elemente tolerate cum sunt pe pereții salonului acum tolerate decorurile de hîrtie și care mîine vor trebui să dispară. Aceasta se înțelege că nu destul de convenabil pentru noi, și eu din nou am zis: de ce să nu facem noi și politică ? Am voit să facem politică și atunci ni s-a pus alternativa : d-le artist, vrei să fii arnăutul boierului cutare ? Atunci se înțelege am spus : sunt literat, am învățat gramatica elementară **(mare ilaritate),** n-am să învăț să umblu cu spală-varza, d-le boier ! **(mare ilaritate).**

A trecut multă vreme și s-a întîmplat să se formeze acest partid conservator-democrat, în care un literat, măcar că știe gramatica românească **(ilaritate),** măcar că nu vrea să fi arnăut boieresc, poate să se găsească cinstit și onorat în fața d-voastră, alături cu acest om ilustru **(ovațiuni).** Și vă mărturisesc drept, că aceasta m-a măgulit pînă în fundul sufletului nu atît pentru mine personal, cît pentru dragostea mea personală **(aplauze entuziaste),** pentru acea clasă de oameni care fac și ei servicii țării, care și ei sunt agenți de cultură ; care fără să fie financiari, negustori, industriași, joacă un rol pentru ridicarea treptată a națiunii acesteia **(ovațiuni furtunoase).**

Așadar acum că mă aflu în fața d-voastră și fiindcă mă aflu în fața d-voastră, mi-aduc aminte cu pietate de ziua aceea, în care am plecat din acest oraș; eu ca copil, care nu aveam, d-lor, — și nu vă-o spui ca să mă laud, ca să trag consecințe favorabile pentru mine — nu am, d-lor, decît 4 clase primare pe care pot să le justific **(ilaritate, aplauze).** Și să vă spun pentru ce nu am decît 4 clase primare. Văzînd că de aci încolo se îngroașă lucrurile, mi-am zis : mai bine să trec la școala lumii, unde nu sunt stabilite examene **(ilaritate, aplauze)** și m-am strecurat așa de bine, că mie, omul acesta, îmi face onoarea și-mi dă mîna ca un inferior al lui, dar cu iubire, și atunci cînd Take Ionescu a hotărît să părăsească o baracă în care era captiv, în care era condamnat să nu poată face nimic și să intre pe calea largă a destinelor lui, am spus: în sfîrșit, fac și eu politică. Și-mi scria un prieten și-mi spunea: nu te duce la Take Ionescu. Însă, cum poșta de la București la Berlin vine rar, cînd am primit scrisoarea prietenului meu, era tîrziu, căci eu scrisesem d-lui Take Ionescu să mă înscrie și pe mine în partidul conservator-democrat și m-a înscris. Mulțumesc, șefule ! **(aplauze, ilaritate).**

Domnii mei, eu sunt un om, care cînd mă poftește cineva la masă nu cer să mă pună în capul mesei, ci cer să mă pună la coadă **(ilaritate, aplauze).**

Știți pentru ce ? Pentru că mă tem ca nu cumva să mă pună într-un loc, în defavoarea locului și în favoarea mea; căci o persoană trebuie să stea la un loc unde să fie în favoarea locului și în defavoarea lui.

Take Ionescu are o masă largă, populară; cînd el mă primește la masă, în coada mesei are să mă pună, dar o să zică : Caragiale e bătrîn ; îl pun la coada mesei, dar îl tratez ca pe un mesean.

Nu mă duc în casa boierească, unde sunt mese strîmte, și unde cel care te poftește să zică : băiatul acesta să se ducă la bucătărie ! **(aplauze).**

D-lor, sunt nepotul unui bucătar arnăut și prin atavism am groază, am oroare de sosul prăjit **(mare ilaritate).**

Și nu aș fi în stare nici la o casă împărătească să mă duc și să fiu pentru ca o doua zi să am dreptul să trimis la bucătărie **(aplauze, ilaritate)** mă întîlnesc cu un mitocănaș de speța mea **(mare ilaritate),** să-mi spuie unde ai mîncat aseară ? Sub acoperămîntul unei case boierești. Și cînd m-o întreba: sub ce compartiment, să-zic : Adio, monșer ! **(mare ilaritate)** Numai la masa mitocanului mă du[c] și la masa lui stau unde o vrea s[ă] mă puie, căci, oriunde voi sta, mai mi[c] decît cum sunt n-are să mă facă ; da[r] la bucătăria boierească n-am să m[ă] duc niciodată **(mare ilaritate),** tocma[i] de aceea pentru că bunicul meu er[a] bucătar arnăut și bucătăria mă scîr[]bește și rolul de arnăut m-ar scîrb[i] și mai mult **(mare ilaritate).** Prin ur[] mare îmi fac o datorie sufletească.

Ridic toastul acesta lui Take Iones[]cu, nu pentru că este șeful partidulu[i] șefia nu a luat-o el, i-ați dat-o vo[] Gloria o dă viitorul, reputațiunea i-dat-o trecutul. În sănătatea lui de o[] de inimă, care îmi permite, mie lite[]rat, să stau alături de el la o așa splen[]didă manifestațiune **(ovațiuni furtu[]noase).**

Domnilor,

Să mă ierte amicul meu Bădără[u] fruntaș mai mare în partid, să spu[] că ce a făcut d. Marghiloman, foar[te] bine a făcut.

Dacă d. Marghiloman, închis în [] daia d-sale, ar fi spus : mi-a dat Dum[]nezeu avere, nu-mi pasă de unde, mi-[a] dat Dumnezeu frumusețe, nu-mi pa[să] de unde, mi-a dat Dumnezeu destu[l] mă mulțumesc cu atît, să zică bogd[] proste, voi trece pe sub lumina so[a]relui ca un triumfător într-o maha[] **(rîsete),** ca un triumfător la curse [] Jockey-Club **(rîsete).** Cînd însă a gr[e]șit, e atunci cînd a spus : mai [] trebuie să fiu triumfător și în po[li]tică; să fiu de pe acum, cînd ne[] muri trei șefi, să fiu numit eu mo[]tenitor. A făcut o mare greșeală d[] punct de vedere politic, pentru el, d[] pentru noi și pentru țară a făc[] foarte bine, căci altfel rămînea un o[] fără păcate, dar nici rău, nici binef[ă]cător; acum este un om cu păcate, d[] binefăcător **(rîsete, aplauze furtuno[a]se).**

Cine a produs mișcarea aceast[a] Numai ambițiunea lui a produs [] ceastă mișcare care, de, fatal trebu[] să se întîmple și fără această amb[i]țiune, dar bine că a produs-o mai [] pede decît trebuia. Și noi venim [] orașul în care s-a închis ca un bo[] de prin veacurile de mijloc, noi [] nim cu o armată a țării întregi ș[i] zicem : boierule, o să ieși afară [] acolo să ne dai drumul să intrăm !

plauze prelungite, rîsete). Și cu atît mai mult îl somăm să iasă de aci, cînd știm că toți cetățenii vor să fie cu noi și nu știu cu ce mijloc mai țin cîteva porți închise. Lasă că o să le deschidem noi; căci nu cu deschisul banilor se pot lua cetățile, ci cu deschisul inimii, dar cu deschisuri. Cu altceva nu se pot lua cetățile (aplauze prelungite, repetate).

Noi nu venim aci la prima luptă, noi venim după triumfuri și d-voastră trebuie să deschideți cetatea în interesul d-voastră; și boierului să-i spuneți: stăi pe loc, cum ședea pe vremea lui Nicu Constantinescu. În ajunul alegerilor întreba pe Nicu Constantinescu: amicul meu — desigur să-l ademenească —, fratele meu, Nicule, ce e mîine? — Apoi dă, ce să fie? Bine, — Cine o să iasă? — Apoi nu știi cine o să iasă la colegiul I? Și a doua zi Izav ieșea printr-un blid de linte. Apoi nu se cumpără toată lumea cu un blid de linte (aplauze). Noi venim aci după ce am biruit și luptăm cu un partid care a fost biruit și luptăm în orașul d-voastră cu un om care vrea să fie șef dinainte, al unui partid care e deja pierdut, un partid stins (aplauze). Șefii fug pe la țară și subșeful vrea să mai vie aci. Nu mai poate: imposibil să mai vină aci. O să-l urmărim și o să-l scoatem de aci și să-l trimitem peste Dunăre (aplauze zgomotoase, rîsete). Căci, dacă nu rezistă toată țara avîntului tinerelor generațiuni, cum o să reziste un cavaler de la Buzău contra întregii țării? Peste putință (aplauze prelungite).

Sunt bătuți pe toată linia: sunt ajunși în halul acelui țigan din poveste, care a fost întrebat de un român: am auzit că v-ați bătut. — Și ce bătălie încă! Grozavă! Război strașnic. Ei erau o sută, noi o sută; de la ei a căzut unu, și de la noi a rămas unu; tantoi pe tantoi! (rîsete, aplauze). Așa fac și ei: din toată țara au pierit și a rămas Marghiloman la Buzău (rîsete, aplauze). Și toate aceste succese ale noastre, cari nu sunt ale noastre, sunt ale țării întregi, condusă de spiritul lui Take Ionescu. O țară întreagă poate să aibă nevoi, nenorociri, dorințe, speranțe, dacă n-are un spirit directiv luminat, cum este omul acesta, nu poate să facă nimic (aplauze prelungite). Și ne impută că am biruit; cu ce? Nu cu forțele noastre proprii, ci cu nemulțumiții. Apoi, ați răușit la Vaslui cu nemulțumiții, cu conservatorii, ați răușit dincolo cu nemulțumiții carpiști, dincolo cu nemulțumiții liberali. Da, firește, cu nemulțumiții, dar cu cine? Cu mulțumiții? (aplauze prelungite). Uite, frate, auzi judecată politică și omenească! (rîste). Apoi da, nu rîdeți, că vă vorbesc foarte serios. Am răușit cu țăranii cari sunt nemulțumiți. Sub pretext ca să se mulțumească proprietarii au nemulțumit pe țărani. Am răușit cu proprietarii nemulțumiți. Sub pretext de a se mulțumi țăranii, au nemulțumit pe proprietari. Am răușit cu cîrciumarii nemulțumiți. Sub pretext de a se combate beția, au nemulțumit pe cîrciumari, au distrus o clasă socială. Totdeauna sub pretext de a se mulțumi o clasă s-a lovit în cealaltă clasă opusă și numai de a se menține prostul sistem că în țtra aceasta, mediocritățile, impertinența boierească, iar nu voința națională trebuie să domine (aplauze zgomotoase). Nu, nu impertinența, ci meritul: nu pretențiunea boierească, ci numele care și-a făcut omul acesta ilustru (ovațiuni). Nu averile moștenite, ci averile cîștigate cu merit, fiindcă acelea sunt produse numai ale unei familii, iar celelalte sunt produsul puterilor națiunii întregi (aplauze). Cu nemulțumiții, firește! Dar cu nemulțumiții s-au răsturnat templele păgînești și s-a ridicat crucea d'asupra munților; cu nemulțumiții aceia cari sufereau cruzimi, lipsa de rușine, tirania păgînească și lipsa de adevăr filozofic și social; cu nemulțumiții, firește! Cu nemulțumiții s-a răsturnat tirania catolică în Germania și s-a înființat Germania de astăzi. Cu nemulțumiții s-a răsturnat tirania bourbonică în Franța și Franța întreagă s-a sculat ca să proclame în fața lumii întregi uimite, că un popor de oameni desculți poate să strige în fața lumii și să întroneze drepturile omului (ovațiuni). Firește că nemulțumirile celor ce suferă au să-i strivească și să storcă din fundul acelor suflete dorința pentru mai bine și pentru dreptate (ovațiuni). Prin nemulțumire a fugit omul acesta din club și prin o mai adîncă nemulțumire am ieșit și noi toți și ne-am găsit față în față lumea întreagă a nemulțumiților, a celor cari veneau și a celor cari coborîm și cari ne-au întîmpinat. Acesta este astăzi partidul conservator democrat. Așa este partidul tachist. Dacă un partid se pecetluiește frumos, apoi nu se pecetluiește mai frumos decît cu numele omului care a luat stindardul în mînă și cu prețul vieții și viitorului lui, s-a pus înainte și a plecat și merge înainte de, frică. Că dacă n-o merge au să-l zdrobească valurile ce vin după el (ovațiuni prelungite).

Nemulțumiți? Apoi nemulțumiți sunt toți în țara românească astăzi. Nu mai merge cu sistemul de astăzi: nu mai merge cu sistemul clubului închis, de unde unul să poruncească la doi, trei; doi, trei să poruncească la patru și patru la douăzeci și patru și așa mai departe, și lumea să tacă. Degeaba de întrebi: ce sunt legea tocmelilor agricole, legea administrativă? ce sunt aceste reforme? Nu știe cineva de unde s-au poruncit? De unde? Din nori (aplauze). Nu mai merge să poruncești numai din nori; trebuie să ne coborîm pe pămînt, și omul acesta este cel întîi om politic pe care îl văd coborînd, după Ion Brătianu, și ca un frate cînd este vorba înainte de a da bătălia, ca un general ilustru cînd e vorba de a obține victoria, merge cu noi și nu se desparte de noi un minut (aplauze prelungite).

D-lor, știți de unde provin nemulțumirile?

În clubul Vanicu, acel club celebru, cît de puțini au mai rămas, încă sunt nemulțumiți. Da, da, sunt nemulțumiți, pentru că spun părerea mea de rău, încă au mai rămas acolo nemulțumiți, căci ar trebui să fim oameni absurzi să credem că toți oamenii să aibă curajul să vină după d-l Take Ionescu. Au fost suflete slabe, cărora le-a fost teamă de nu știu ce, și au mai rămas încă cîteva acolo unde nu este decît supunere oarbă, fără judecată, și cu lipsă de demnitate intelectuală (aplauze). De cîte ori întîlnesc pe vreunul — căci le sunt prieten —, îl întreb: Dar tu ce faci? Ce, n-ai ostenit?

(Buzău, 18 mai 1908)

De ce e greu de recunoscut Caragiale?

Chiar dacă obișnuia a se plînge că redactează greu, Caragiale a scris enorm. Gazetarul din el suferea, pare-se, de orice, numai de lene nu. Din păcate, această prodigioasă activitate de jurnalist ne este și azi doar parțial cunoscută, cu toate strădaniile cîtorva editori devotați. Pricinile sînt mai multe. Mai întîi obiceiul, curent în presă, al tipăririi textelor fără semnătură ori sub pseudonim. Lucrurile se complică și mai tare atunci cînd se încearcă identificarea lor pe baza informației istorico-literare și a particularităților stilistice. Căci ceea ce obișnuim a numi „stilul caragialean" se regăsește la o sumedenie dintre jurnaliștii celei de a doua jumătăți a veacului trecut. Gazetăria satirică mai ales avea un stil aproape instituționalizat, mai degrabă uniformizator decît individualizant, pe care Caragiale și l-a însușit din mers, adaptîndu-i-se. Nu sînt simple impresii provocate de lectura cu ochiul omului contemporan a presei de acum un veac și mai bine, ci realități incontestabile, de care pînă și publicul de atunci avea cunoștință. Nu e, deci, o simplă întîmplare că un N. T. Orășanu, gazetarul de la care Caragiale va fi avut multe de învățat, se simțea dator să înștiințeze, în mai 1876, că — de cîteva luni — nu mai dăduse nimic la **Ghimpele**. Caragiale va recurge și el, peste cîțiva ani, la asemenea precizări, dovadă că penele ziariștilor se confundau cu destulă ușurință. A vorbi de ironii proprii exclusiv lui Caragiale, de jocuri de cuvinte, sintagme ori turnuri de frază ce i-ar garanta paternitatea înseamnă a nesocoti complexitatea unei atmosfere, în care formule și procedee treceau fără complicații de la un gazetar la altul. Inconfundabilul stil Caragiale nu este invenția scriitorului; este o operă colectivă, pe care ascuțitul spirit critic al lui Caragiale l-a cizelat. El trebuie înțeles ca apogeu al unei ample și fructuoase experiențe stilistice, pe care și-a însușit-o și a desărvîrșit-o. Și, bincînțeles, a umbrit-o cu prestigiul numelui său.

Dar, dacă stilul e înșelător, poate că substanța ideologică a textelor ne întinde o mînă de ajutor! Mai ales în cazul articolelor politice. Numai că și această cale e nesigură. Judecate global, ideile politice caragialiene sînt lipsite de unitate și uimitor de fluctuante. Cine speră să identifice în scrisul său o direcție ideologică păstrată măcar în linii generale, dacă nu și în amănunte, se înșeală. Comparația cu Eminescu îl defavorizează. Și Eminescu e contradictoriu, dar contradicțiile sînt în primul rînd ale gîndirii sale și abia pe urmă ale schimbătoarei conjuncturi. Caragiale, în schimb, e contradictoriu tocmai pentru că își modifică neîncetat circumstanțele. Cîtă vreme circumstanțele rămîn neschimbate, și ideile lui Caragiale sînt egale cu ele însele. Însă statornicia lui Caragiale durează puțin. Motiv pentru care și fidelitatea sa ideologică e de scurtă durată. Schimbînd locul, Caragiale împrumută întotdeauna culoarea acestuia. E un spirit adaptabil, ca să nu zicem: cameleonic. Nu există, practic, ideea care să-l acapareze definitiv. Le schimbă precum cămășile, fără a-și face probleme de conștiință. Și le susține pe toate cu identică fervoare, nepăsîndu-i că afirmațiile de azi le neagă pe acelea de ieri. O asemenea nestatornicie în idei exclude prezența convingerilor. Caragiale n-are credințe, ci păreri de ocazie. Conduita sa e de mercenar ce execută fără a clipi ordinele celui care l-a angajat.

Paradoxal, această frivolitate ideologică nu-l împiedică să-și păstreze identitatea. Caragiale rămîne el însuși întrucît nu abdică de la norma estetică. Celelalte norme, inclusiv aceea morală, se bucură de întreaga libertate, adaptîndu-se cu ușurință împrejurărilor. Însă norma estetică e sacră. Nimeni pînă la Caragiale n-a conferit imperativului artistic puteri discreționare. Frumosul își subordonează adevărul, binele și dreptatea, silindu-le să-i satisfacă orice capriciu. Cîtă vreme imperativul artistic nu suferă, Caragiale își permite să susțină una și să se poarte exact pe dos. Biografia lui abundă în situații cu care scriitorul se arată necruțător. Morala fabulei nu este și a fabulistului. Literatură și viață sînt compartimente perfect izolate. Cînd intră într-unul, Caragiale își leapădă straiele purtate în celălalt. Cel puțin așa are impresia. De fapt, omul Caragiale e rudă apropiată a personajelor sale, de care îl desparte numai talentul. Probabil de aceea le-a și descris cu atîta pregnanță: zugrăvindu-le, s-a zugrăvit pe sine însuși.

Întorcîndu-ne la gazetăria politică, oare trecerile acidului jurnalist pe la organele mai tuturor partidelor de succes nu evocă filozofia practică a „neicusorului" Dandanache, „imparțial ca tot românul"? Caragiale combate întîi la **Timpul** și apoi la **Gazeta poporului**, cu identic aplomb, cu aceeași risipă de spirit, semn că firma e secundară și că adversarii se pot lesne preface în aliați. Jurnalistica sa dă la iveală fibra de moralist a scriitorului, pe care omul Caragiale nu prea e dispus a-l lua în serios.

Majoritatea articolelor politice abundă în considerații gramaticale. Fie că scrie în gazeta conservatoare, fie în cea liberală, Caragiale reacționează cu precădere la calitatea exprimării adversarilor. Programele politice propriu-zise, care constituiau esența intervențiilor eminesciene din **Timpul**, nu-l ademenesc, neezitînd, la o adică, să militeze în felul lui pentru toate. O explicație există: talentul caragialean, bizuit pe acuitatea observațiilor, excelează în înscenarea de situații și în pictura de caracter, nu în disocierea ideilor, pentru care îi lipseau și naturala aplecare și pregătirea. El „vede" și „simte" hiperbolic, însă nu concepte, ci mișcarea vie a materiei. Speculația nu e partea sa cea mai tare, dovadă împrejurările cînd are a face față unor asemenea cerințe și cînd discursul fuge de abstracțiune în anecdotică, sugerînd în loc să deducă, concretizînd prin apelul la amănunte în loc să se ridice deasupra accidentalului. Pînă și un eseu precum **Cîteva păreri**, îndeobște citat în sprijinul teoreticianului Caragiale, se distinge printr-o gîndire precumpănitor concretă. Iar cînd urcă, totuși, în tării, distingerile sînt trudnice și nu mai originale decît ale gazetarilor cu care războiește. Să ne mai mirăm atunci că polemicile jurnalistului Caragiale sînt numai tangențial amestecate în chestiuni de doctrină, „partea leului" fiind rezervată redactării acestora? El își cunoaște resursele și se ferește de aventura în teritorii nesigure. Aici e deplin maiorescian Caragiale, în neștirbitul interes arătat înfățișării lucrurilor, nu miezului lor, în concentrarea asupra amănuntelor stilistice și gramaticale, în dibacea ocolire a fondului litigios. Dintre toți cei care i-au stat în preajmă, Caragiale și-a însușit cel mai bine lecția șefului spiritual al Junimii, Stilul exact și eficient, guvernat de logica de fier și suficient sieși, a cărui introducere la noi o datorăm lui Maiorescu, a găsit în el un partizan de excepție. Fără a fi politician în sensul propriu al termenului, deși și-a dorit toată viața un asemenea titlu, Caragiale ilustrează cu strălucire un model, devenit clasic, de gazetărie politică, în care accentul cade pe expresie, nu pe ideologic. Celălalt, opus în toate, este reprezentat de Eminescu. Jurnalistica politică a lui Caragiale e de tip silogistic, detașată de ideologie și de morală. Sensibilă la dialectica ideilor și la implicațiile etice ale acestora, gazetăria lui Eminescu aduce importante clarificări de doctrină. El e, pînă și în articolele declarat junimiste, un liber cugetător, nedispus a trece cu vederea slăbiciunile programului în numele căruia vorbește. Dogma poetului gazetar e de a respinge orice dogmă. Caragiale e însă bun maiorescian pînă și în izbucnirile antijunimiste și e de toată savoarea să-l descoperi reproșîndu-i autoritarului său dascăl într-ale logicii ceea ce acesta din urmă le imputa de obicei adversarilor: neadevărul, Unul ia în serios „fondul" lucrurilor, căutînd a descoperi prin analiză calea cea dreaptă: celălalt — „forma" lor, arătîndu-i cu degetul neîmplinirile. Unul e atras de semantică, altul de morgologie și sintaxă. Ambele modele au funcționat, alături de altele, mai puțin prestigioase, în istoria gazetăriei noastre politice. La drept vorbind, funcționează și acum. Dar, și odinioară, și astăzi, emulii lui Caragiale au fost mai numeroși. Căci, spectaculoasă, uzînd de argumente pe cît de elementare pe atît de imbatabile, gazetăria caragialescă are de partea sa atuul efectului imediat Exprimarea șchioapă intră în sfera evidențelor, neavînd trebuință de argumentări speciale. Gazetăria eminesciană, în schimb, pune la încercare gîndirea cititorului, îi solicită cunoștințele și spiritul de discernămînt. Iar cititorul nu agrează, de obicei, eforturile intelectuale, gustînd mai lesne dovezile simple, ce-l scutesc a alege singur. Ridiculizarea aparenței are totdeauna mai mulți partizani decît punerea în cauză a esenței. În fond, Caragiale i-a oferit publicului exact ceea ce acesta aștepta: lucruri simple, ușor digerabile și amuzante. Iar politicienilor le-a sugerat cît ar avea de cîștigat atrăgînd de partea lor condeiele înzestrate. Două sînt rațiunile gazetăriei politice: convingerea și „enteresul". Neavînd convingeri proprii, Caragiale și-a făcut un program din slujirea convingerilor altora. Nu pînă la capăt, ci atît cît i s-a părut convenabil. Nu ni-l putem imagina pe Caregiale murind pentru o idee. Dar nici trăind pentru ea.

AL. DOBRESCU

Incertitudini

Într-o joi a sfîrşitului de iulie, la o oră nu tocmai de vîrf, am urmărit primul interviu televizat al lui Nicolae Manolescu, în calitatea sa de preşedinte al Partidului Alianţei Civice. Supleţe, rafinament, un dinamism al nuanţeloi care refuză inerţiile discursului aşa-zicînd (expresie predilecta) canonic. O persuasivă elocinţă de catedră, un comentariu care fixează cu priviri limpezi, pătrunzătoare o realitate tulbure, dezamăgitoare, tensionată, însă — în viziunea eminentului critic — nu pecetluită de semnul desperării. A rămas mult în urmă disputa cu Octavian Paler pe tema implicării sau a neimplicării scriitorului în politică. Ţin minte că, atunci, am „votat" cu Nicolae Manolescu, care înţelegea să pledeze pentru întoarcerea omului de condei la uneltele sale. Vin acum şi zic: am greşit. O recunoaşte, de altfel, şi noul intrat în arena plină de umbre şi de încrîncenări.

Cînd s-a hotărît constituirea unui partid al Alianţei Civice, (*Alianţă* în care eram înscris), am simţit, mărturisesc, un fel de stînjeneală. Nici una dintre declaraţiile membrilor de vază ai A.C. nu (pre)vestise, într-un fel sau altul, înfiriparea unei asemenea formaţiuni. Se promitea, cu o reconfortantă generozitate, acordarea unui sprijin partidelor tradiţionale, aflate în prelungită dificultate. Mă întrebam, plutind în speculaţii, ce forme ar putea să ia acest, deocamdată nebulos, proiect.

N-a trecut mult şi, în presă („România liberă", din păcate), ca şi la Radio („Europa liberă", tot din păcate), au început, cînd mai voalat, cînd mai piezis, cînd mai de-a dreptul, o seamă de atacuri împotriva unor fruntaşi ai P.N.L., şi îndeosebi a lui Radu Câmpeanu. Îmi închipui că, în acea perioadă, calomniatorii zeloşi, mereu la pîndă au trăit momente de satisfacţie. S-a creat, în orice caz, o neplăcută stare de încordare, cu primejdioşi germeni de discordie. Poate că la mijloc era un mod diferit de a înţelege strategia politică. Nu e cu putinţă? Oricum, acele atacuri nu doar m-au mîhnit — m-au iritat, pentru că lăsau să transpară prea multă patimă, dacă nu şi mai ştiu eu ce interese. Sper să revin asupra acestui subiect. „Ajutorul" de care se vorbise, cu o retorică sublimă, se vădea, iată, a fi o prepuielnică luare de poziţie, cu exprimări regretabile. Cred că, mai înainte de a se fi declanşat polemicile, s-ar fi putut găsi punţi pentru o înţelegere. Nu s-au căutat. Cine cîştigă, în fond, din izolarea P.N.L.-ului? Opoziţia, în nici un caz. În situaţia dificilă în care ne găsim, exact dezunirea forţelor credibile ne lipseşte. Dar parcă duelul de vanităţi, de veleitarisme slujeşte, ca să spun aşa, cauzei? Observ la unii simpatizanţi, la unii membri ai A.C. o ciudată ţîfnă, un soi de aroganţă dospind într-un logos oarecum emfatic. Din fericire, de o asemenea furlandiseală liderul P.A.C e străin.

În interviul amintit, Nicolae Manolescu numea partidele tradiţionale — „utopice şi nostalgice". Cu alt cuvînt, cumva anacronice. E drept că electoratul nostru, deformat de atîţia ani de comunism imbecilizant, nu s-a îndreptat, la cotele nădăjduite, spre aceste partide. Să nu uităm, însă, nici de mîrşava campanie de calomnii purtată înainte de alegeri de ştim noi cine. Şi-a făcut efectul, cu asupra de măsură. La noi, nici nu era prea greu. Sesizînd fenomenul, Alianţa Civică şi-a propus să întreprindă o „muncă de educaţie" în rîndurile concetăţenilor buimăciţi, derutaţi, indecişi. Ar fi extraordinar să reuşească. E posibil? În acest elan „iluminist" n-or fi licărind oarecari porniri de utopism? Însuşi Nicolae Manolescu, contrazicîndu-se oareşicum, afirma că „nu putem schimba oamenii". Bine, şi atunci strategia educativă ce sorţi de reuşită are?

Sînt şi alte aspecte delicate care trebuie aduse în discuţie. P.A.C. se vrea un partid al competenţelor (ca şi P.N.L. — apropo de *identitate!*), un partid modern, echilibrat, realist. Să dea Dumnezeu să devină! Personalitatea liderului (ca şi-a atîtor membri iluştri) e făgăduitoare. Dar, fiindcă tot se pune problema de a judeca „realist", care să fie şansele reale ale tînărului partid de a-şi exercita înrîurirea, ţinînd seama de receptivitatea cum să zic, specifică, a unei anumite părţi a populaţiei, care prin votul ei masiv pentru neocomunism a decepţionat Europa? Să nu ne amăgim, există şi la ignarii şi la complexaţii şi la neisprăviţii „din popor" o ură mocnită (iar cîteodată, manifestă) împotriva *intelectualului*. Acele lozinci barbare răcnite în plină stradă n-au fost deloc, după cum bine se cunoaşte, o ficţiune. Mahalaua spiritului îşi deversa miasmele.

Mi-ar părea rău să mă fac greşit înţeles, însă vreau să nu trecem cu lejeritate peste anumite dificultăţi. Alura marcat intelectuală, artificiile subtilităţii „permitem chiar pluralismul", a glumit la un moment dat Nicolae Manolescu, fără să se gîndească la reacţia de stupoare a telespectorului inocent), verva disociativă (n-am prins totuşi, în interviul la care mă refer, tîlcul separării „politicului" de „economic"), aplombul eseistic, o anume turnură livrescă a elocuţiunii s-ar putea să nu constituie — în condiţiile date — un atu. Alegătorul de rînd preferă o sintaxă mai simplă, energică, fără multe unduiri şi complicaţii şi se lasă adeseori încîntat (răii ar spune: prostit) de trilurile demagogului zîmbăreţ. „Filosofarea" îl indispune, nuanţările îl obosesc. E o chestiune de limbaj — dar şi una care priveşte tipul de personalitate. Contează enorm modulaţiunile vocii care se adresează unui public poate că neîncrezător, poate încă trudnic în comprehensiune.

Partidul Alianţei Civice, declară Nicolae Manolescu, va evita alianţelor murdare, oportuniste. Bineînţeles! Asta ar mai lipsi. Un Surdu, un Patriciu şi alţii *ejusdem farinae* sînt numai buni pentru un pact cu F.S.N. (după cum s-a şi dovedit). P.A.C. juca pe transparenţă şi onestitate. După ambiguităţile feseniste, puzderie, şi în confruntare cu malonestitatea unor exponenţi ai neclintitei echipe de la cîrma vasului în derivă, ce poate fi mai binefăcător? Şi toleranţa, pînă la un punct, este bineînţeles o nobilă atitudine (mi s-a părut oarecum retorică, însă, exclamaţia că nu toţi membrii de partid sînt vinovaţi — cine mai susţine, cîţi au susţinut asta?). Dar pînă la ce punct? Nu e naiv să credem că odios-criptica Securitate îşi „va livra" vinovaţii, că alte „grupări sociale" vor proceda aşijderea-? Nu e... utopic? Şi apoi, cînd vine vremea dialogului şi cînd atîtea lucruri au rămas neclare, cum Dumnezeu să negociezi cu mincinoşii purtînd surizătoare masca, cu nemernicii care nu se dau pe faţă, cu „forţele oculte" care nu se deconspiră? Nu-i un cinic cel ce susţine că, pe eşichierul politicii, fair play-ul se cuvine a fi dublat de o şerpuitoare dibăcie, de arta învăluitoare a ingeniozităţilor derutante. Dincolo de impresia artistică, nu trebuie nicidecum pierdută din vedere eficienţa.

E mai presus de îndoială că prezenţa domnului Nicolae Manolescu în fruntea Partidului Alianţei Civice, partid care include atîtea forţe intelectuale de prestigiu (unele, cum ar fi Stelian Tănase, dintr-o speţă militantă), asigură un destin acestei formaţiuni. În incerta noastră democraţie, orice forţă de adevărată opoziţie e mai mult decît binevenită. O salut cu simpatie şi încredere. În ce mă priveşte, voi vota iarăşi, în cuget curat, cu liberalii. Sînt şi eu, pot pentru ca să spun, intelectual, dar mai sînt, ce pot să fac?, „nostalgic". Şi, chiar dacă pesimist din fire, încă mai sper că acel splendid proiect de solidarizare a forţelor democratice va prinde viaţă. Fără ranchiune. Fără surescitări. Fără neîncredere. *Numai împreună vom reuşi*. Adevărat. Numai că, fie şi sub orizontul unor curate, exaltante idealuri, orice competiţie îşi are legile ei...

Florin FAIFER

Corespondenţă din Berlin

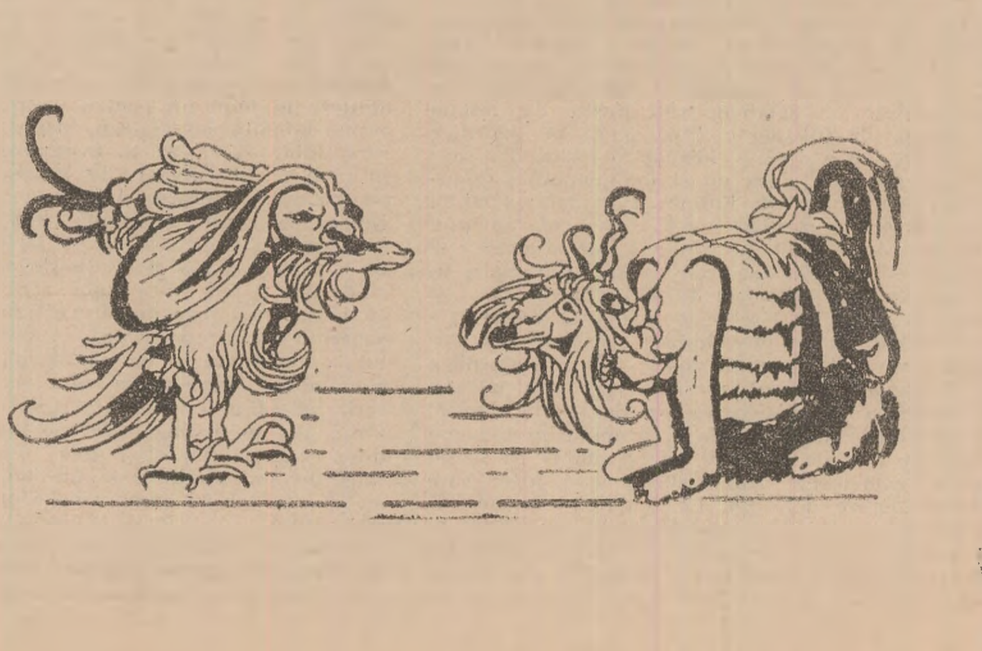
Un spectacol macabru

La începutul lunii august trei posturi germane de televiziune au prezentat reportaje pe teme româneşti. Postul de televiziune **Sat 1** a transmis o relatare despre refugiaţii români de la frontiera germano-polonă. (4 august), urmată de o discuţie despre dreptul de azil în Germania. Reportajul a reuşit să corecteze într-o oarecare măsură exagerările presei în ceea ce priveşte numărul românilor care, chipurile, ar pîndi cu miile la graniţa polono-germană respectiv cehoslovaco-germană cu intenţia de a ajunge în Germania. Propunerea ministrului de interne german, Wolfgang Schäuble, de a se organiza o conferinţă internaţională în octombrie la Berlin, în vederea dezbaterii problemei imigranţilor ilegali, a stîrnit controverse în mai toate taberele politice, mai ales în ceea ce priveşte intrarea romilor pe teritoriul german. Barbara John, însărcinata **Senatului** de la Berlin, a propus chiar înfiinţarea unei zone de protecţie pentru romii din România, asemănătoare cu cea a kurzilor din Irak. E adevărat, că numărul cererilor de azil a crescut. Printre azilanţii sosiţi anul acesta în Germania se aflau 11 899 de români. Pe de altă parte s-a vehiculat ideea că vreo 15 000 de persoane din România ar aştepta momentul potrivit ca să treacă fraudulos frontiera. Numărul celor ce se află în oraşul polonez Zgorzeleo, în imediata apropiere a oraşului german Görlitz, nu depăşeşte 200 — în marea lor majoritate romi care au ocupat practic parcul din faţa gării. Sigur că mulţi reporteri au descoperit acest subiect şi din pricina acalmiei de vară. Majoritatea românilor apelează la serviciile unor traficanţi (români bulgari, cehi, polonezi şi turci). Ei habar n-au de legislaţia în vigoare, nu cunosc nici drepturile, nici obligaţiile din Germania, care pentru ei este un fel de „paradis". Conceptul de azil politic le este de-asemenea necunoscut. Mulţi vorbesc despre „azil economic", ceea ce automat duce la respingerea dreptului de şedere atît în Germania cît şi-ntr-o terţă ţară comunitară.

Canalul 1, ARD, a prezentat într-o emisiune culturală **Palatul Poporului**, acea „plăcintă de beton" (Mircea Dinescu) lăsată moştenire de către fostul dictator şi, în sfîrşit, postul de televiziune, **Tele 5,** a dedicat (la 4 august) lui Nicu Ceauşescu un reportaj special care a culminat într-un interviu acordat de către acesta ziaristului care s-a deplasat la spitalul penitenciarului Jilava, unde se află internat ex-prinţişorul muribund. Telespectatorii germani au fost confruntaţi pentru prima oară cu acest personaj, calificat de către prezentatoarea emisiunii drept „arogant, prost, beţiv, afemeiat şi brutal". Calificativele, deloc măgulitoare, au fost confirmate de-a lungul emisiunii atît de răspunsurile date de Nicu, cît şi de prezentarea unor fapte semnificative din biografia acestuia. Cu aroganţa binecunoscută, „prinţişorul" şi-a făcut apariţia într-o cameră a penitenciarului, însoţit de către un gardian care supraveghează întîlnirea cu echipa de televiziune germană. Siguranţa de sine abordată în faţa reporterului, potenţată de nelipsiţii ochelari fumurii, au dat interviului tenta unui spectacol macabru şi totodată cinic. În ciuda aparenţelor, Nicu s-a dovedit totuşi a fi un maestru nedesăvîrşit al disimulării, neputîndu-şi ascunde o oarecare nesiguranţă. Pentru diversele delicte săvîrşite, Nicu a şi fost condamnat, dar el respinge toate acuzaţiile ce i se aduc, abordînd, în acelaşi timp, un zîmbet ironic, de parcă legea încă s-ar afla de partea sa şi timpurile dictaturii n-ar fi dispărut. „În primul rînd vreau să clarific o chestiune", afirmă Nicu la începutul interviului. „Pentru guvernarea din ţara asta nu poate fi făcută răspunzătoare o singură familie, ci vinovat este un partid de 4 milioane de membri". Despre situaţia intervenită după răsturnarea regimului ceauşist, Nicu spune doar că în lipsă de date concrete e a observat o degradare a economiei, scădere productivităţii şi, în general, o situaţie îngrijorătoare. „Contacte cu exteriorul", se plînge Nicu „îmi sînt interzise. Doar cu membrii familiei mel şi cu avocaţii mei am legături". La întrebare reporterului, unde i-au rămas numeroşii prieter din trecut, Nicu răspunde că „legile româneş interzic toate legăturile". El adaugă că există, î continuare, totuşi cîţiva fotbalişti pe care-i ma vede din cînd în cînd. El refuză însă să-i nu mească, pentru a nu-i „periclita". „Sînt un realist spune fostul prim secretar de la Sibiu, cu u zîmbet sibilinic. „Vedeţi şi cazul meu, am fo arestat ilegal, fără mandat de arestare. Apoi a fost acuzat de genocid, asta e o prostie din pun de vedere juridic. Voi cere recurs. Procesul ca mi s-a intentat a fost incorect. Întregul ansamb de procese de genocid ce au avut loc în ţară si procese politice". Respinge categoric orice acuz ţie. Întrebat de relaţiile sale cu Nadia Comăne Nicu susţine că a fost o simplă prietenie, o relaţi de colegialitate. „Mama Nadiei a pus în circulat zvonuri mincinoase". „Mi-am trăit viaţa", zi apoi Nicu. „Şi ce e rău în asta? Totdeauna a făcut ce-am vrut. (...) Am avut părţi bune părţi rele".

„Părţile bune", concluzionează reporterul ge man în încheierea reportajului, „ne-au răm ascunse. Nicu Ceauşescu se consideră nevinov asemenea părinţilor săi cărora le-a lipsit ori sentiment al culpei".

William TOTO

Umor

Daraveli electorale

Așteptăm cu toții apropierea alegerilor de toamnă care, ca și prașila întîia, sînt hotărîtoare. Pentru desfășurarea în bune condiții a electoratului propun să nu uităm tradiția națională (exemplificabilă prin piese celebre ca **O scrisoare pierdută, ...Escu, Sus Tudorache, jos Tudorache !**, ș.a.), tradiție care a impus luminoasa figură a **ciomăgarului. Ne mirăm că data trecută alegerile au ieșit prost ; cum să iasă bine fără ciomăgari ?! D'aia, zic, beliți bine ochii (ca să nu beliți ulterior alte organe) și ascultați propunerile** moșului :

1) ciomegele executate în decembrie '89 pentru trupele patriotice din Dolj, Gorj & Vîlcea (comandate de pîrcălabul Pîrcălăbescu) să fie împărțite, în mod egal, celor peste o sută de partide care ființează la noi ;

2) toate ansamblurile de călușari (premiate, ori nu, în faza de masă & casă a „Cîntării României"), precum și grupurile de obiceiuri populare care s-au remarcat prin apucături contondente, să fie repartizate pe lîngă noile formațiuni politice (minus **p.c.r.** — care-i nou de vechi !) pe un stat de funcțiuni secret, cu salarii corespunzătoare — plus spor de periclitate ;

3) deviza acestor noi și binevenite formații să fie luată din autori străini — ca să nu ni se impute terfelirea dictoanelor neamului : aș propune monologul portarului din **Macbeth** („Bate, bate, bate !") sau cel al Nicollei din **Burghezul gentilom** („Bate-mă, dar lasă-mă să rîd !") ;

4) în timpul desfășurării pașnicei activități, grupurile nou constituite se vor deplasa în pas de dans (**Bătuta de la Aiud**, spre exemplu) și pot scanda mobilizatoare refrene autohtone („tot pe-același loc, pe-același loc/ Pînă vine popa Busuioc" !) ;

5) bătăușii care-au activat în cadrul miliției nu au voie să intre în rîndurile noilor detașamente de ciomăgari : pledez pentru o bastonadă de tip nou, nepătată moral (bibliografie : **Se bate miezul nopții, Le bateau ivre, Bătăi la ușă**) ;

6) după alegerile locale, grupele de cotonogari trec în rezervă pînă la data alegerilor centrale ; ciomegele rămîn la dispoziția partidelor politice, pentru eventualele disensiuni interne ;

7) celor evidențiați în această activitate obștească — de indiscutabilă utilitate civică, li se pot înmîna diplome (chiar și de bacalaureat !) și premii în obiecte(baston tip Bîrlădeanu).

Mă opresc aici cu propunerile : bate cineva (la ușă)...

Bogdan ULMU

Reflecții rutiere

M-am întîlnit zilele trecute cu un prieten, membru al orchestrei Operei din Iași. Extrem de nemulțumit, mi-a povestit că majoritatea salariilor cu ceva între 30% și 60% n-a fost acceptată, astfel încît el urmează să înceapă stagiunea cu cei patru mii și cîțiva lei de care „se bucura" și pînă acum. Cum instrumentul lui, trompeta, nu este dintre cele mai ușoare, se îndoia că fizic ar putea rezista la solicitarea unor repetiții sau a unui concert, la banii pe care-i primește și la prețul alimentelor. Ce puteam să răspund la atîta amărăciune ? Să-i povestesc că salariul meu se negociază și el doar zilele astea, nu știu cu ce l-ar fi consolat. Mai ales că eu n-am de suflat în vreo trompetă. Să-i povestesc că în general asta-i treaba cu instituțiile de cultură, nu-i el o excepție, o știe fără să i-o spun eu. Aș fi putut eventual să-l sfătuiesc să se angajeze în vreun taraf, atîta vreme cît la Predeal — și probabil nu numai acolo — romii lipesc sutele de fruntea țiganilor, sau invers, mai ales că și în jazz, nu, se întîmplă să se mai rătăcească un alb într-o formație de negri. Nefiind însă deloc sigur că prietenul meu ar fi apreciat sfatul, am bolmojit cîteva fraze fără sens și l-am lăsat să se urce într-un tramvai cu bătrîna lui mătușă. Cum nu doream să lungesc discuția, am preferat să merg pe jos spre redacție, bucurîndu-mă de priveliștea străzii : anul acesta este primul în care Iașul nu este dezolant de pustiu în plină vară. Mulțimea, nu prea bronzată, dar îmbrăcată mai lejer ca niciodată, în bermude sau pantaloni scurți, cam cum se întîmpla în Ungaria acum vreo cinci-șase ani deja, trece din consignație în consignație ca și cum ar fi la mare, undeva pe un litoral fictiv, spiritualizat. Nu e rău nici așa. În fond fiecare își poate construi o lume a lui, în care să nu fie nevoie de bani și în care orchestrele să cînte singure, la un simplu gînd al dirijorului. Nu e rău nici așa.

Într-un număr recent al revistei *Time International*, dedicat aproape exclusiv Franței, clădirea Ministerului finanțelor din Paris este comparată cu Bucureștiul lui Ceaușescu. Sînt de fapt criticate o serie de clădiri anoste, majoritatea turnuri de peste treizeci de nivele, construite toate pe la sfîrșiul anilor '60 și în anii '70, într-o perioadă dominată de obsesia eficienței. De fapt începînd cam cu aceeași perioadă și pînă de curînd, pornind de la aceeași obsesie a eficienței, combinată cu mania demolărilor și paranoia cantității cu orice preț, România a fost transformată într-un uriaș ghetou. În perioada în care Ion Iliescu era Prim-secretar în Iași, putea fi văzut și el participînd la demolări, uneori fiind vorba de case din care locatarii refuzau — pe bună dreptate — să iasă, și în care buldozerele intrau fără să țină seama de acest refuz, sub oblăduirea, dacă este să credem martorii, unui zîmbet pe care între timp a ajuns să-l cunoască toată țara. În fine, să zicem că nu avea de ales. Și ce ne-a mai rămas din oraș, în partea centrală a acestuia, din clădirile anonime, cele care de fapt pot constitui un context logic pentru construcțiile vechi mai răsărite ? Doar cîteva resturi într-o zonă care încearcă a deveni o arteră comercială importantă. Interesantă însă este poziția specialiștilor în urbanistică, a celor care aprobă o modificare sau alta la aspectul clădirilor. Pe de o parte, foarte grijulii, cer respectarea strictă a unei unități a ansamblurilor : dacă, să zicem, o clădire are patru spații care pot fi preluate de o firmă sau alta și una dintre ele vrea să schimbe ceva la aspectul fațadei, cei patru proprietari trebuie să se pună de acord și să refacă unitar fațada, în același timp. Dacă numai unul din spații este preluat de o firmă și aceasta dorește să facă o schimbare, trebuie să se ocupe de întreaga fațadă, pe cont propriu. Pare ciudat, dar într-un fel e bine. Pe de altă parte însă, pe Cuza-Vodă poate apărea o „îmbunătățire" la aspectul unei fațade, cum ar fi cazul clădirii din fața barului Consul, unde a răsărit un foișor din lemn care nu are nici o legătură cu aspectul general al străzii și un acoperiș pompos cu înflorituri demne de orice sat mai așezat, cu gospodari înstăriți, dar care este o rușine în chiar inima Iașului. Să nu ne uimim, am văzut doar că se întîmplă și la case mai mari : dacă unele clădiri din Paris pot fi comparate cu Bucureștiul lui Ceaușescu, de ce n-ar putea fi comparat Iașul cu Pocreaca ?

A.D.N.

Chacall

Imagini urîte

Cîtă jubilație în constatarea că atunci cînd retina pictorului s-a întîlnit doar cu propria experiență, ea s-a și încărcat de lumină și de fericire, dar și cîtă deprimare în reversul aceleiași constatări : întîlnirea ochiului cu istoria a produs de fiecare dată imagini urîte grețoase ! Puseu melancolic ? Poate.

Scenă edenică, singura, pe stadionul de putregai dintr-un Dorohoi, vai, atît de rămas în vis, în anii '40, nu ? cu serbare naivă, de Zece Mai, cînd mi se punea pe frunte coronită din flori de cîmp și cînd mi se întindea o trusă cu excitante creioane colorate. Singura scenă frumoasă, polen și funigei, pînă la declanșarea flagelului. Și, nu mult după aceea, în refugiu, la Petroșani, o primă coloană hidoasă, după ce trecuseră armatele rusești, cu o ană pauker, un fel de, în capul coloanei, gesticulînd isterizată. Ce imagine terifiant nouă în agresivitatea ei asiatică ! Apoi, noianul de demonstrații la datele străine cu desăvîrșire unei Românii care aluneca, se scufunda. Coloane cenușii, cu portrete oribile, multiplicate halucinant deasupra șepcilor, deasupra capetelor nemodificate încă, modificate de abia după două generații, pînă la capul tip CC, sau tip frizer, sau tip recepționer de hotel, sau tip milițian, același tip, capul emblematic, ieșit din retortele genetice ale laboratoarelor ștefan gheorghiu și gospodăria de partid. Serbările mamut, de import nord coreean, de pe stadioane și din piețe, siglele comunismului triumfalist, făcute din trupuri tinere, imbecilizate, pentru uzul celor doi analfabeți impostori. Pînă alaltăieri, pînă ieri. Ce coșmar !

Și încă. Da.

Capul tip CC, seară de seară, la televizor, într-un parlament postrevoluționar, înspăimîntător și hilar, fals resuscitate depuneri de coroane la Arcul de Triumf, costumele standard, un pic mai bine croite, crunt protejate de trupele echipate nou-nouț, mascarada de la Alba Iulia, alaiul boncăluitor al sfințirilor de troițe, de odăi, de sedii și... și... turneul personajului blestemat charismatic pe la statuile voievozilor, cu mitropoliții țîfnos ortodocși după el, personajul apostat, cu lumînare ținută în dreptul buricului, o clipă fără zîmbetrînjetul confecționat pentru liniștea prostimii, o clipă doar fără rînjetzîmbetul asiatic, cu perfide improvizații oratorice, un pic mai spălățele decît ale predecesorului împușcat, același personaj, anul trecut, la seculara sărbătoare a Teatrului ieșean, îmbrățișîndu-se și pupîndu-se turcește cu actorașii, nici pe vremea predecesorului, foaierele Teatrului nu cunoscuseră puzderia de gorile care maculau acum, cu mutrele lor fetide, barocul nobil și fastuos.

Care Dumnezeu a blestemat această retină, să poată ea îndura imagini atît de grețoase ? Același care-mi punea coronița pe frunte, la un Zece Mai, pe stadionul din Dorohoi, în încă fericiții ani '40 ?

Același, oare ?

Val GHEORGHIU

Înapoi în infern

Tot mai multă lume se întreabă, în ultima vreme, mai ales după vizionarea primului episod dintr-un serial dedicat pușcăriilor comuniste, de ce dl Verdeț mai este (încă) în libertate. Sigur, dl. Verdeț nu mai are libertatea de a trage cu pușca, dar a avut-o și o va mai avea pentru că forța partidului său nu rezidă din platforma pe care o are ci din îndelungata spălare a creierelor pe care comunismul a practicat-o aici vreme de patruzeci și cinci de ani. Și o practică în continuare. Sunt informat că în întreprinderi, mai ales în giganții industriali, în diverse secții, au apărut un soi de manifeste care, deși nu îndeamnă fățiș la revoltă împotriva sistemului democratic, asimilează democrația exploatării nemiloase a oamenilor muncii. Recunoașteți, desigur, fericitele sintagme ale discursului propagandistic tip **Scînteia**. Cum, pe cale de a se îneca, omul se agață și de un pai, n-ar fi de mirare să asistăm fie la o revoltă muncitorească de proporții care să aducă înapoi fericiți ani ai dictaturii proletariatului, fie, pe calea democratică a votului, la o majoritate alcătuită din cartelul stîngii extremiste (P.S.M., R.M., F.S.N. 20 mai și chiar P.U.N.R., un partid parcă mai la dreapta decît cele menționate).

Cine se opune, totuși, acestei încercări de restaurație ? Să vedem : unii vor spune că opoziția unită (țărăniștii, Alianța Civică, liberalii și chiar vîrfurile feseneului interesate în conservarea propriei puteri și a averilor acumulate prin mijloace crapuloase), alții vor spune că, pur și simplu, massa de votanți care nu va accepta reinstaurarea comunismului. Nimic mai fals : aici pînă și gîndirea a fost comunizată. Opoziția, minată din interior, se scindează tot mai mult și pare sufocată de presiunea care se exercită asupra ei. În plus, cei dezamăgiți de F.S.N. nu par deloc grăbiți să îngroașe rîndurile opoziției unite — stau mai degrabă pe margini, apatici, sau iau calea pesemeului, un partid care nu le propune prosperitate, ci o sărăcie egal distribuită ceea ce ar satisface cumva frustrările lor. Estimp, am observat și o tendință de autoiluzionare la liderii opoziției în virtutea, poate, a zicalei : dacă lucrurile merg prost, merg bine. Dacă ar fi atît de simplu, n-am avea nimic împotrivă. Dar nu e. Nu e și vin alegerile locale care ar putea constitui un test serios al popularității sau impopularității unor formațiuni care încă mai trăiesc în dulcea reverie a ceea ce ar fi dacă... Și apoi, să recunoaștem, forța de organizare a stîngii este cu mult mai mare decît a centrului sau dreptei. Oamenii se constituie în celule, organizații de bloc, de cartier, de sector, orășenești și așa mai departe. Cunosc foarte bine ce va să zică sintagma „munca de la om la om", chestie importantă chiar dacă pare anacronică. La noi nu e, și cine neglijează această latură a muncii organizatorice de partid va pierde electoratul. Asta e : oricît am fugi de tehnicile comuniste de convingere, pe acestea ar trebui să le adoptăm — i-am bate cu propriile lor arme, ceea ce ar fi, într-un fel, chiar amuzant. Nu cred că ajung discursurile, oricît de bune și convingătoare ar fi, în fața doar a cinci-zece mii de oameni. Activismul nu e o noțiune depășită nicăieri și a te feri de el înseamnă ori inconștiență, ori prostie. Așa să ne ajute Dumnezeu ! Dacă nu, e valabil titlul : „Înapoi în infern" !

Dorin SPINEANU

MILAN KUNDERA

UMBRA CASTRATOARE A SFÎNTULUI GARTA (I)

Kafka și Kundera: arta romanului. Praga și, parcă strălucind ușor, la inițială, cu un aer ocult: litera K (stigmat secret, atotputernic, de temut?...); dar mai ales, în destinele celor doi, o anume, comună-amîndurora, latură dramatică: un Kafka visînd mereu să plece spre-ndepărtata, exotica Americă de Sud și-astfel să scape „din ghearele măicuței-Praga", un Kafka trăind, în fond, un continuu exil interior în, imperial, cosmopolit, orașul crepuscular din care nu va putea totuși pleca niciodată; iar, la celălalt capăt de secol, un (e-adevărat, mai puțin celebru) Kundera care va fi părăsit, el, mai de mult, pragheza cetate (așa cum părăsești brusc, definitiv, o iluzie ani preadestui iubită în zadar); și de aceea, poate, refuzu-i — ca o răzbunare pentru exilul care-n egală măsură i-a fost și impus — de a mai reveni astăzi în țara-i; sau, mai exact, probabil, un Kundera devenit din ce în ce mai „imponderabil", mai „ușor", mult prea ușor ca să se poată-ntoarce...

Textul pe care-l reproducem mai jos în românește a fost publicat iarna aceasta, în revista „L'Infini" condusă de Philippe Sollers și Marcelin Pleynet, și a fost prilejuit de publicarea, în paginile aceleiași reviste, a fragmentelor din jurnalul lui Kafka cenzurate de Max Brod. Este, după știința noastră, a doua oară, după „Arta romanului", cînd Kundera vorbește pe larg despre Kafka. Nu „kafkologizîndu-l", desigur, ci oferindu-ne un Kafka... „kunderizat"; — însă nu mai puțin interesant din această cauză, căci studiul respectiv reușește să pună în valoare nu numai aspecte ale continuității în romanul secolului XX (Kundera, și nu numai el, se reclamă în mod explicit de la Kafka), ci să dezvăluie și alte afinități, de ordin chiar „extraliterar" — așa cum am încercat să sugerăm în rîndurile de mai sus — între cei doi romancieri ale căror absențe — în chip diferit, e drept — cutreieră și astăzi străzile Pragăi.

1. La baza imaginii despre Kafka, imagine împărtășită astăzi mai mult sau mai puțin de toată lumea, se află un roman. El a fost scris imediat după moartea lui Kafka și editat în 1926. Savurați-i titlul: **Împărăția fermecată a iubirii.** Acest roman cheie este un roman cu cheie. În figura protagonistului său, Nowy, scriitor german din Praga, recunoaștem autoportretul măgulitor al autorului (adorat de femei, invidiat de ceilalți literați). Nowy-Brod încornorează nu ins, care, prin niște intrigi pline de ură și extrem de complicate, reușește să-l bage pentru patru ani în pușcărie. De la bun început ne găsim în cadrul unei istorii foarte romanești, țesută din coincidențele cele mai neverosimile (personajele cu totul întîmplător, se întîlnesc ba în plină mare la bordul unui pachebot, ba pe o stradă din Haiffa, ba pe o stradă din Viena), asistăm la lupta dintre cei buni (Nowy, amanta lui) și cei răi (un critic literar care demolează în mod sistematic valoroasele cărți ale lui Nowy, precum și încornoratul cel atît de vulgar încît își merită cu vîrf și-ndesat coarnele), sîntem adînc mișcați cu ajutorul unor melodramatice răsturnări de situații (eroina se sinucide pentru că nu mai poate suporta viața împarțită mereu între încornorat și încornorant) și admirăm sensibilitatea sufletului protagonistului care leșină cu orice prilej.

Acest roman ar fi fost uitat înainte de a fi fost scris dacă n-ar fi fost personajul numit Garta. Căci Garta, prieten apropiat al lui Nowy, este un portret al lui Kafka. Fără această cheie, personajul acesta ar fi cel mai neinteresant din toată istoria literaturii: el este caracterizat drept un „sfînt al timpului nostru" însă în ceea ce privește ministeriatul însuși al sfințeniei sale, nu aflăm mare lucru, cu excepția faptului că din vreme-n vreme, Nowy-Brod, pradă dificultăților sale amoroase, caută la prietenul lui vreun sfat pe care acesta din urmă neavînd, ca sfînt ce este, nici o experiență de genul respectiv, nu i-l poate da.

Ce admirabil paradox: întreaga imagine a lui Kafka și întreg destinul postum al operei sale sînt pentru întîia oară concepute și creionate aici în acest roman naiv în acest spanac în cuprinsul acestei afabulații caricatural-romanești care, din punct de vedere estetic, se situează exact la polul opus al artei lui Kafka.

2. Cîteva citate din roman: Garta... „era un sfînt al timpurilor noastre, un veritabil sfînt". „Una din calitățile sale superioare era aceea de a rămîne întotdeauna independent, liber și plin de o sfîntă judecată în fața tuturor mitologiilor, deși, în fond, avea cu ele multe puncte comune". „Voia puritatea absolută, nu putea să vrea altceva..."

Cuvintele sfînt (sfîntă), mitologie, puritate nu fac parte aici dintr-o retorică: ele trebuie considerate **ad litteram**: „Dintre toți sfinții și profeții care au pășit pe acest pămînt, el a fost cel mai tăcut... Poate că nu i-a lipsit decît încrederea în sine pentru ca să devină călăuza umanității! Nu, nu era o astfel de călăuză, nu predica în fața poporului, nici înaintea unor discipoli, așa cum făcuseră ceilalți conducători spirituali ai omenirii. Păstra tăcerea: oare nu pentru că pătrunsese mai adînc marele mister? Ceea ce făcea el era, fără îndoială, încă și mai dificil decît ceea ce voia Buddha, căci dacă ar fi reușit, aceasta s-ar fi făcut pentru totdeauna".

Și încă: „Toți întemeietorii de religii erau siguri de ei înșiși; totuși, unul dintre ei — și cine știe dacă nu și cel mai sincer dintre toți —, Lao-Tzî, s-a retras în umbra propriului său curent spiritual. Garta a procedat, fără îndoială, la fel".

Garta e prezentat drept un om care scrie. Nowy „acceptase să fie executorul testamentar al lui Garta, în privința operelor acestuia. Fusese rugămintea lui Garta, însoțită însă de strania condiție ca totul să fie distrus"... Nowy „bănuia motivul acestei ultime dorințe. Garta nu vestea o nouă religie, el voia să **trăiască propria lui credință.** Cerca de la el însuși efortul suprem. Cum însă nu ajunsese să o facă, scrierile sale (biete trepte care trebuiau să-l ajute să urce spre piscuri) rămîneau pentru el fără de valoare".

Nowy-Brod nu a vrut totuși să se supună dorinței prietenului său căci, după părerea lui, „chiar și în stadiul de simple încercări, scrierile lui Garta aduc oamenilor rătăciri prin noapte presentimentul binelui suprem și de neînlocuit spre care ei năzuiesc".

Într-adevăr, opera sa ne-a parvenit în întregime.

3. Fără Brod, n-am fi cunoscut astăzi nici măcar numele lui Kafka. Îndată după moartea prietenului său Brod i-a editat cele trei romane. Fără ecou. El a înțeles a-

tunci că, pentru a impune opera lui Kafka, trebuia să poarte un adevărat și îndelung război. A impune o operă înseamnă a o prezenta, a o interpreta. Pentru Brod, acest lucru a însemnat o veritabilă ofensivă de artilerie: prefețele pentru **Procesul** (1925), pentru **Castelul** (1926), pentru **America** (1927), pentru **Descrierea unei lupte** (1936), pentru jurnal și scrisori (1937), pentru nuvele (1946); apoi, pentru **Convorbirile** cu Janouch (1952); după care, dramatizările: la **Castelul** (1953) și la **America** (1957); însă mai ales patru cărți importante de interpretare (remarcați bine titlurile!): **Franz Kafka, biografie** (1937), **Credința și învățătura lui Franz Kafka** (1946), **Franz Kafka, cel care arată calea** și **Disperarea și mîntuirea în opera lui Franz Kafka** (1959).

Prin toate aceste texte, imaginea schițată în **Împărăția fermecată a iubirii** e confirmată și dezvoltată: Kafka este înainte de toate un gînditor religios, **der religiöse Denker.** E adevărat că el „nu a dat niciodată o explicație sistematică a filosofiei și a concepției sale religioase despre lume. Cu toate acestea, filosofia lui poate fi dedusă din operă, în special din aforismele sale, însă și din poezia lui, din scrisori, din jurnale, iar apoi, de asemenea, din felul său de a trăi (mai ales din acesta)".

Mai încolo: „Nu se poate înțelege adevărata importanță a lui Kafka dacă nu se disting două curente principale în opera lui: 1) aforismele sale, 2) textele lui narative (romanele, nuvelele)".

„În aforismele sale, Kafka expune **das positive Wort,** cuvîntul cel pozitiv, credința sa, apelul său sever la schimbarea vieții personale a fiecărui individ".

În romanele și nuvelele lui, „el descrie oribilele pedepse hărăzite celor care nu vor să audă cuvîntul **(das Wort)** și nu urmează calea cea bună".

(Notați bine ierarhia: sus: viața lui Kafka — drept exemplu de urmat; la mijloc: aforismele, adică toate pasajele sentențioase, „filosofice" ale jurnalului său; jos: opera narativă).

Brod era un intelectual strălucit, dotat cu o excepțională energie: un om generos, gata să se bată pentru alții: atașamentul său față de Kafka era călduros și dezinteresat. Nefericirea nu consta decît în privința orientării lui artistice: om al ideilor, el nu știa ce este pasiunea pentru formă; romanele sale (a scris vreo douăzeci) sînt de tristă convenționalitate; și, mai ales: era surd și orb în fața artei moderne. (De ce atunci, în ciuda acestui lucru, Kafka ținea atît de mult la el? Dar încetați oare să țineți la cel mai bun prieten pe motiv că are mania de a scrie versuri proaste?)

Și totuși, cel care scrie versuri proaste devine primejdios îndată ce începe să editeze opera prietenului său poet. Să ne imaginăm că cel mai influent comentator al lui Picasso ar fi un pictor care n-ar ajunge să-i înțeleagă nici măcar pe impresioniști. Ce-ar spune el despre tablourile lui Picasso? Probabil același lucru precum Brod despre romanele lui Kafka: anume, că ele descriu „oribilele pedepse destinate celor care nu urmează calea cea bună".

4. Max Brod a creat imaginea lui Kafka și pe aceea a operei lui; în același timp însă, el a creat și kafkologia. Kafkologilor le place să-și conteste zgomotos părintele, chiar dacă ei înșiși nu ies niciodată din teritoriul sever delimitat de acesta. În pofida cantității astronomice a textelor sale, kafkologia dezvoltă, în infinite variante, mereu același discurs, aceeași speculație care, din ce în ce mai independentă de opera lui Kafka, nu se mai hrănește decît din ea însăși. Prin nenumărate prefețe, postfețe, note, biografii și monografii, ori conferințe universitare, ea produce și întreține imaginea lui Kafka în așa fel încît autorul cunoscut de public sub numele de Kafka nu mai este Kafka, ci un Kafka kafkologizat.

Nu tot ce s-a scris despre Kafka este însă kafkologie. Atunci cum s-ar putea defini kafkologia? Printr-o tautologie: Kafkologia este discursul destinat să-l kafkalogizeze pe Kafka.

1) Ca și Brod, kafkologia examinează cărțile lui Kafka nu în **marele context** al istoriei literare (al istoriei romanului european), ci aproape în exclusivitate în **microcontextul** biografic. În monografia lor, Boisdeffre și Albérès, reclamîndu-se de la Proust, refuză explicația biografică a artei, dar numai pentru a afirma că Franz Kafka este o excepție de la regulă, cărțile sale nefiind „separabile de persoana lui. Fie că el se numește Josepf K., Rohan, Samsa, Arpentorul, Bendemann, Josephina cîntăreața, Artistul foamei sau Trapezistul, eroul cărților sale nu este altul decît însuși Kafka". Biografia e cheia principală pentru înțelegerea sensului operei. Dar se întîmplă și mai rău încă: singurul sens al operei este acela de a fi o cheie pentru înțelegerea biografiei.

2) Ca și la Brod, biografia lui Kafka devine sub pana kafkologilor hagiografie: emfaza de neuitat cu care Roman Karst și-a încheiat discursul la conferința de la Liblice din 1963: „Franț Kafka a trăit și a suferit pentru noi!". Diferite feluri de hagiografii: religioase, laice (Kafka, martir al singurătății sale), dar, de asemenea, cele de stînga (Wagenbach): Kafka asistînd la întîlnirile anarhiștilor, „foarte atent la revoluția din '17" (nici una, nici alta n-au fost vreodată dovedite). Fiecărei Biserici, apocrifele ei: **Convorbirile** de Gustav Janouch. Fiecărui sfînt, un gest misterios care e sacralizat: voința lui Kafka de a i se distruge opera (se trece de bunăvoie ușor sub tăcere faptul că el a publicat șase cărți în timpul vieții și că, pe patul de moarte, încă mai făcea corecturile la cea de-a șaptea).

Gallimard, Paris)

traducere și prezentare:
Radu I. PETRESCU

Colectivul de redacție: Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor șef adjunct), Emil BRUMARU (redactor șef adjunct), Codrin BURDUJA (secretar de redacție), Alexandru DOBRESCU (redactor șef), Valeriu GHERGHEL (secretar general de redacție), Mădălina GRIGORAȘ (secretar de redacție), Nicolae IONEL, Constantin PRICOP, Horia ZILIERU.

REDACȚIA: IAȘI, Casa cu absidă, Centrul civic, telefon 981/16242. Administrația: București, Calea Victoriei 133—135, telefon: 90/500618.

PREȚUL UNUI EXEMPLAR: LEI 10

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — București, Calea Griviței nr. 64—66, sector 1.